

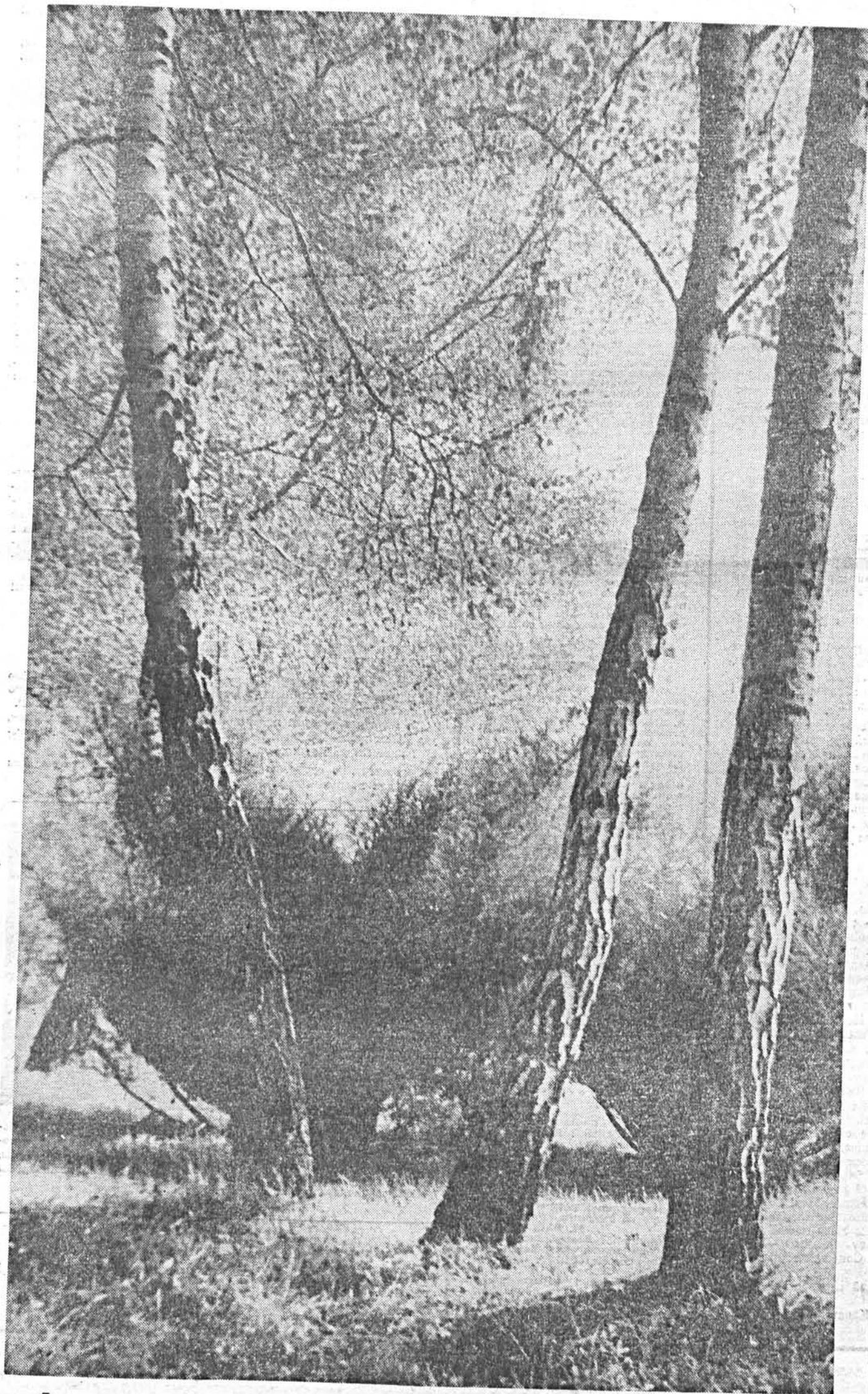
Пралетарыі ўсіх краін, яднайцеся!

Літаратура і Мастацтва

№ 37 (2876)
16 верасня 1977 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ СЯЮЗА ПІСЬМЕНІКАУ БССР

Цана 8 кап.
Выдаецца з 1932 г.

Бярозы, родныя бярозы...

Фота І. АБРАЎЦА.

Адна ў нас дарога...
ДНІ, ПРЫСВЕЧАНЫЯ
ЛІТОУСКАЙ ССР

Стар. 3

Свет гартае кнігу
дружбы

НАТАКІ З МАСКОУСКАЙ
МІЖНАРОДНАЙ
КНІЖНАЙ ВЫСТАУКІ-
КІРМАШУ

Стар. 4, 14

Прага пошукаў

ВЯЛІКІ КАСТРЫЧНІК
І НЕКАТОРЫЯ
ПЫТАННІ РАЗВІЦЦА
ЛІТАРАТУРЫ

Стар. 6—7

З часам сугучнае

«ДЖАРДАНА БРУНА»
НА ОПЕРНАЙ СЦЭНЕ

Стар. 10

Зберажона ў радку

СЯРГЕЮ ДЗЯРГАЮ — 70

Стар. 11

Мастак і жыццё

ТРАДЫЦЫІ
І СУЧАСНАСЦЬ
У ТВОРЧАСЦІ
МАЛАДЫХ
ЖЫВАПІСЦАУ

Стар. 12

У ПАМЯЦІ НАРОДНАЙ — ЗАЎСЁДЫ

Споўнілася 100 гадоў з дня нараджэння выдатнага дзеяча Камуністычнай партыі і Савецкай дзяржавы, вернага вучня і саратніка Леніна Фелікса Эдмундавіча Дзяржынскага. Свята захоўваюць памяць аб слаўным рыцары рэвалюцыі працоўных Беларусі.

8 верасня ў Мінску, у акруговым Доме афіцэраў, адбыўся ўрачысты сход прадстаўнікоў працоўных і грамадскіх арганізацый, прысвечаны 100-годдзю з дня нараджэння Ф. Э. Дзяржынскага.

У прэзідыуме былі таварышы П. М. Машэраў, А. Н. Аксёнаў, А. Т. Кузьмін, М. І. Лагір, У. А. Мікуліч, Я. П. Нікулкін, М. Н. Полазаў, В. С. Шавялуха, У. Е. Лабанок, К. М. Платонаў, Н. Л. Сняжкова, кіраўнікі рэспубліканскіх міністэрстваў і ведамстваў, военачальнікі, прадстаўнікі калектываў працоўных.

Урачысты сход кароткім уступным словам адкрыў першы сакратар гаркома КПБ Г. Г. Барташэвіч.

Пад бурныя апладысменты ўдзельнікі сходу выбралі ганаровы прэзідыум у складзе Палітбюро ЦК КПСС на чале з Генеральным сакратаром ЦК КПСС, Старшынёй Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР таварышам Л. І. Брэжневым.

З дакладам аб стагоддзі з дня нараджэння Ф. Э. Дзяржынскага выступіў старшыня Камітэта дзяржаўнай бяспекі пры Савецкім Міністраў БССР Я. П. Нікулкін.

11 верасня да бюста рыцара рэвалюцыі Ф. Э. Дзяржынскага, што знаходзіцца ў Мінску на бульвары па вуліцы Камсамольскай, былі ўскладзены кветкі ад ЦК Кампартыі Беларусі, Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР, Савета Міністраў рэспублікі, Ваеннага савета ЧБВА, ЦК ЛКСМБ, мінскіх абкома КПБ і аблвыканкома і іншых арганізацый.

У гэты ж дзень адбыліся вялікія ўрачыстасці на радзіме палымнага рэвалюцыянера на хутары Дзяржынава Мінскай вобласці. Тысячы прадстаўнікоў працоўных Мінскай вобласці, дэлегацыі партыйных, савецкіх і грамадскіх арганізацый прыбылі сюды.

У цырымоніі ўскладання кветак да бюста Ф. Э. Дзяржынскага прынялі ўдзел таварышы А. Н. Аксёнаў, У. А. Мікуліч, Я. П. Нікулкін, К. М. Платонаў, Н. Л. Сняжкова, сакратар Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР Л. П. Чагіна.

Кветкі ўсклалі таксама генеральныя консулы ПНР і ГДР у Мінску Ю. Мруз і Л. Волерт.

Затым адбыўся мітынг, на якім выступілі першы сакратар Мінскага абкома КПБ У. А. Мікуліч, старшыня камітэта дзяржаўнай бяспекі пры Савецкім Міністраў БССР Я. П. Нікулкін, сакратар Мінскага абкома ЛКСМБ Л. С. Лугаўцоў, прадстаўнікі працоўных калектываў.

Пасля заканчэння мітынгу яго ўдзельнікі агледзелі мемарыяльны комплекс, экспазіцыю філіяла музея. Для іх быў дадзены святочны канцэрт.

60 З КАСТРЫЧНИКАМ У СЭРЦЫ

МЫ ВЕРЫМ У НАШУ МОЛАДЗЬ

Надходзіць 60-гадовы юбілей Кастрычніка. Шэсцьдзесят гадоў мінула з той пары, як народы Расіі скінулі кайданы імперыялізму і ўзялі ўладу ў свае рукі.

Якой жа сілай прадбачання валодаў У. І. Ленін, які ў прыгнечаным, замучаным рабочым, у цёмным, забітым мужыку адчуў тую ўсемагутную сілу, што ўзяла дзяржаву Саветаў на нечуваную вышыню тых дасягненняў, на якіх стаіць яна

рах войн і нашэсцяў варажых, узялі з руін разбураны край, і сёння наша Радзіма — красуе на ўвесь свет сваімі дасягненнямі, шчасцем народаў Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік.

А якім высокім прынцыпам высакароднага гуманізму, інтэрнацыяналізму, імкненнем несці дапамогу ўсім, хто змагаецца за свабоду, за права «людзмі звацца» прасякнута наша палітыка! Якое страшнае змаганне за мір на зямлі, за чыстае неба над планетай вядзе наш Савецкі Урад!

Як на крылах узносіцца народнае імкненне сустрэць 60-годдзе Кастрычніка выдатнымі дасягненнямі ў працы, навучы, культуры. Людзі бяруць найвышэйшыя абавязальствы і выконваюць іх.

Ідзе ўсепароднае абмеркаванне новай Канстытуцыі. Гэта трыумф нашай дэмакратыі. Увесь народ, прымаючы новую Канстытуцыю, дапаўняе яе сваімі пажаданнямі яшчэ шырэй падняць творчую сілу свайго розуму і рук, каб Радзіма была яшчэ больш багатай і моцнай.

Камунізм крочыць на планеце і не стрымаць яго хады ніякім цемрашалам. Не паможэ ім ні бомба, ні штык. Наш Кастрычнік — гэта свята не толькі нашай Краіны Саветаў, сацыялістычных рэспублік, а працоўнага народа ўсіх кантынентаў. Барацьбітоў за свабоду не меншае. Новыя і новыя кагорты камуністаў нясуць праўду народам. Новыя і новыя шэрагі працоўных уздымаюць Чырвоны сцяг змагання. Кастрычнік пераможа. Гэта няўхільна!

На змену банькам ідзе наша моладзь. Яна самааддана працуе ва ўсіх галінах народнай гаспадаркі. Наша моладзь — гэта наша сіла, наша слава, наша надзея. Мы — дзяды і бацькі, моцна верым нашым дзецям і ўнукам, аддаючы ў іх рукі ўсё тое, што здабыта нам у цяжкіх баях. Верым — яны памножаць народнае багацце, яны яшчэ вышэй узнімунь славу Радзімы — Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік.

Шчаснай ім дарогі ў будучыню!

Канстанцыя БУВЛО.

ПАМЯЦЬ ПАЛЫМЯНЫХ ГАДОЎ

Есць у Віцебску на плошчы Свабоды будынак, які нлсе ў сабе жывы напамінак аб віхурных днях Кастрычнічнай рэвалюцыі. Белая мармуровая дошка, прымацаваная ля ўваходу, расказвае аб тым, што 27 кастрычніка (9 лістапада) 1917 года тут адбылося пасяджэнне Віцебскага партыйнага камітэта сумесна з прадстаўнікамі часцей Віцебскага гарнізона, на якім быў выбраны ваенна-рэвалюцыйны камітэт. Ён узяў уладу ў горадзе ў свае рукі.

Сімвалічна, што амаль праз 60 гадоў у тым жа будынку сабраліся ўдзельнікі рэспубліканскай навукова-практычнай канферэнцыі, снілкай Беларускай таварыствам аховы помнікаў гісторыі і культуры, Міністэрствам культуры БССР, ЦК ЛКСМБ, Інстытутам гісторыі і Інстытутам мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору Акадэміі навук БССР. Вялася гаворка на тэму «Помнікі рэвалюцыйнай славы і іх роля ў патрыятычным і ідэямаральным выхаванні працоўных».

Адкрыў канферэнцыю дырэктар Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору. Аб ролі рэвалюцыйных традыцый у выхаванні працоўных гаварыла ў сваім дакладзе сакратар Віцебскага абкома КПБ А. Пракоф'ева. «Увасабленне ленінскага плана манументальнай прапаганды ў Беларусі» — тэма даклада намесніка міністра культуры БССР А. Ваніцкага. Праблемам увасаблення ў помніках і памятных знаках рэвалюцыйных падзей, што адбыліся на тэрыторыі нашай рэспублікі, былі прысвечаны даклады члена-нарэспандэнта АН БССР, доктара гістарычных навук К. Шабуні, доктара гістарычных навук П. Селіванава, кандыдата гістарычных навук Я. Бараноўскага, старшага навуковага супрацоўніка Інстытута гісторыі партыі пры ЦК КПБ М. Арэхвы.

Кандыдат філасофскіх навук І. Жбанкова гаварыла аб уздзеянні ідэй Кастрычніка на фарміраванне асобы савецкага чалавека. Цікавай была лекцыя аб помніках У. І. Леніну ў Беларусі, якую прагаварыла кандыдат мастацтвазнаўства Л. Лапцэвіч. Загадчык аддзела ЦК ЛКСМБ А. Казавой засяродзіў увагу на пытаннях шэфства камсамольцаў і моладзі над помнікамі, а старшы навуковы супрацоўнік Дзяржаўнага музея БССР Ю. Варанноў — на формах і метадах вынарыстання помнікаў рэвалюцыйнай славы ў краязнаўчай рабоце.

Цікава прайшла сустрэча з ветэранамі партыі, рэвалюцыі, грамадзянскай і Вялікай Айчыннай войнаў.

Удзельнікі канферэнцыі прысутнічалі пры адкрыцці выстаўкі твораў беларускіх мастакоў, прысвечаных помнікам гісторыі і культуры, наведальні мемарыяльны комплекс «Праўду» ва Ушацкім раёне.

М. ВАСІЛЕУСКІ, загадчык Рэспубліканскага бюро прапаганды ведаў аб помніках гісторыі і культуры.

(Прадрабязная справаздача з канферэнцыі будзе апублікавана ў наступным нумары штоднёвіка).

СТАРОНКІ ДРУЖБЫ

Літоўскае выдавецтва «Мантас» выпусціла кнігу «Баявая дружба беларускага і літоўскага народаў (1941—1945)». Зборнік падрыхтаваны Інстытутамі гісторыі Акадэміі навук Літвы і Беларусі.

Аўтары кнігі расказваюць аб сумеснай барацьбе літоўскіх і беларускіх партызан супраць фашысцкіх акупантаў у гады Вялікай Айчыннай вайны. Чытачы дзедаюцца аб многіх аперацыях народных месціцаў, аб узаемавыручцы зброяй, боепрыпасамі, медыкаментамі, «пабываюць» на сустрэчах партызан пасля вайны.

ПАМЯЦІ НАРОДНАГА ПІСЬМЕННИКА

У Глінішчанскай сярэдняй школе імя І. П. Мележа Хойніцкага раёна адкрыты мемарыяльны пакой пісьменніка. Сабраныя тут кнігі, фотаздымкі, пісьмы расказваюць аб жыцці і творчасці народнага пісьменніка БССР Івана Мележа.

Бюро райкома партыі і выканком райсавета прынялі рашэнне стварыць у вёсцы музей пісьменніка-земляка. Матэрыялы, якія захоўваюцца ў школе, стануць першымі яго экспанатамі.

КРОКІ У ПРЫГОЖАЕ

Дзіцячая мастацкая школа адкрылася ў Оршы. У ёй пачалі займацца шэсцьдзесят хлопчыкаў і дзяўчынак.

У праграме першага года навучання — гісторыя мастацтва, асновы кампазіцыі, першыя крокі ў асваенні малюнка і лепкі.

БЕЛАРУСКІ ПЕЙЗАЖ

Усе фарбы вясны і лета, зімы і восені, чароўныя куткі зямлі Беларускай сустрэкаюць наведвальнікаў выстаўкі пейзажа, якая адкрылася ў Гродне. У экспазіцыі — творы народнага мастака БССР В. Цвіргі, заслужанага дзеяча мастацтваў Беларускай ССР В. Грамыні, А. Шыбнёва, работы жывапісцаў В. Казанова, В. Заборава і іншых.

Выстаўка арганізавана Дзяржаўным мастацкім музеем БССР.

ГРОДЗЕНЦЫ ў ЛІКУ ЛЕПШЫХ

Калегія Міністэрства культуры СССР і прэзідыум ЦК прафсаюза работнікаў культуры падсумавалі вынікі ўсесаюзнага сацыялістычнага спаборніцтва тэатральна-відовішчых прадпрыемстваў краіны за першае паўгоддзе 1977 года. Прынята сумесная пастанова аб узнагароджанні пераможцаў спаборніцтва. Сярод калектываў, якія занялі першае месца і атрымліваюць пераходны Чырвоны сцяг Міністэрства культуры СССР і ЦК прафсаюза работнікаў культуры, Ганаровую грамоту і прэмію, — Гродзенскі абласны драматычны тэатр (дырэктар У. Мішчанчук, галоўны рэжысёр У. Караткевіч).

«ПАДЗЕЯ ПЕРШАГА РАНГУ...»

У нямецкім выданні «Die Weltbühne» (штоднёвік па пытаннях палітыкі, мастацтва, эканомікі, што выдаецца ў ГДР) змешчана інтэрв'ю Кэмпэна Дэтмана «Фауст» у Мінску». Аўтар называе выхад класічнай трагедыі Гётэ на беларускую мову падзеяй першага рангу, выказвае добрыя словы ў адрас перакладчыка і рэдактара кнігі — В. Сёмухі і А. Зарыцкага, адзначае, што спробу перакладаць «Фауста» рабіў яшчэ ў трыццатыя гады А. Дудар.

К. Дэтман вылучае і той факт, што выданне выйшла ў «вельмі шыкоўным знешнім афармленні».

ПІСЬМЕННИКІ ў ПАГРАНІЧНИКАЎ

Сустрэчы літаратараў Беларусі з пагранічнікамі ўжо даўно сталі ў нас традыцыйнымі. Зараз яны прысвечваюцца 60-годдзю Вялікага Кастрычніка і прапагандзе праекта Канстытуцыі СССР.

На гэты раз гасцям пагранічнікаў былі старэйшы пісьменнік, удзельнік рэвалюцыйных падзей у Петраградзе Мікалай Аляксееў і паэт Пятро Прыходзька.

У заключэнне сустрэчы ў Брэсце адбыўся вялікі літаратурны вечар для пагранічнікаў.

Шматлікія прыхільнікі таленту народнага артыста СССР Здзіслава Францавіча Стомы сабраліся 13 верасня ў Купалаўскім тэатры на творчы вечар, прысвечаны 70-годдзю майстра сцэны. Сярод тых, хто прыйшоў павіншаваць юбіляра, былі і хлебаробы Маладзечанскага раёна (фота У. Круна).

У РЭДАКЦЫЮ ГАЗЕТЫ «ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Сардэчна дзякую ўсім, хто навішчаваў мяне з шацідзесцігоддзем.

Пімен ПАНЧАНКА.

А Д Н А У НАС ДАРОГА

...Зліліся думы. І адна
У нас цяпер дарога.
І песня вольная чутна
Ля кожнага парога.

У «Паэме братэрства», радзі з якой прыведзены вышэй, лаўрэат Ленінскай прэміі Эдуардас Межэлайціс уключае ў дружбу беларускага і літоўскага народа. Наша дружба нарадзілася даўно і год ад году мацнее. Працоўныя Беларусі і Літвы спаборнічаюць паміж сабой. Спаборніцтва дае добры плён у галіне эканомікі, духоўна ўзбагачае людзей, яшчэ больш умацоўвае дружбу, інтэрнацыянальныя сувязі паміж народамі-братамі.

Вялікі Кастрычнік паклаў пачатак новаму ладу жыцця працоўных нашых рэспублік. Сведчанне гэтаму — і набыткі Савецкай Літвы. Яе прамысловасць выпускае сёння за тыдзень столькі прадукцыі, колькі яе было атрымана за ўвесь 1940 год. За пасляваенны перыяд тут пабудавана больш за 200 буйных прадпрыемстваў. Вядучыя напрамкі — машынабудаванне і металапрацоўка.

Прадпрыемствы Літвы выпускаюць анілінавыя судны, навішныя электронна-вылічальныя машыны, электразварачныя апараты, радыётэхнічныя і электратэхнічныя вырабы, мэблю. У апошні час вялікая увага тут надаецца будаўніцтву прадпрыемстваў вялікай хіміі.

Сельская гаспадарка спецыялізуецца на мясной і малочнай жывёлагадоўлі, беконнай свінагадоўлі і вырошчванні льну. Сярэднегадавая ўраджайнасць збожжавых за дзевятыя пяцігодку па рэспубліцы складала 23 цэнтнера з гектара, а ў 1976 годзе дасягнулі самы высокай ўраджай — 29,4 цэнтнера збожжа на круг.

Вялікія сацыяльна-эканамічныя змены адбыліся ў рэспубліцы за гады Савецкай улады. Яны стварылі трывалы падмурок, на якім вырасла і паспяхова развіваецца духоўная культура новага, сацыялістычнага тыпу. Паспехі маюцца ва ўсіх яе галінах. У Акадэміі навук Літоўскай ССР — 24 акадэмікі, 26 членаў-нарашэнцаў. Тут працуе 11 навукова-даследчых інстытутаў. У рэспубліцы больш чым 12,5 тысячы навуковых работнікаў, з іх звыш 4,6 тысячы — дактары і кандыдаты навук.

Беларусы на роднай мове маглі пазнаёміцца з творамі літоўскіх пісьменнікаў А. Венцлавы, Ю. Балтушыса, К. Дanelайціса, Э. Межэлайціса, С. Нерыса, М. Служкіса, Э. Матузэвічуса і іншых.

Працоўныя Літвы зараз імкнуцца азнамяваць важкімі здабыткамі 60-ю гадавіну Вялікага Кастрычніка. Галоўнай задачай з'яўляецца датэрміновае выкананне планавых заданняў і сацыялістычных абавязальстваў другога года дзесятай пяцігодкі.

У Беларусі праходзяць Дні, прысвечаныя Літоўскай ССР. Яны адкрыліся 12 верасня. У гэты дзень на Цэнтральнай плошчы горада-героя Мінска адбыўся шматлюдны мітынг. Працоўныя нашай рэспублікі пачалі ўдарную вахту ў гонар братняй рэспублікі.

Пасланцы братняй Літвы зрабілі экскурсію па гораду, наведалі Дом-музей І з'езда РСДРП. Яны былі гасцямі рабочых, інжынера-тэхнічных работнікаў і служачых Мінскага трантарнага завода імя У. І. Леніна, Мінскага электратэхнічнага завода імя В. І. Казлова, наведалі дзяржаўны педагогічны інстытут замежных моў, сярэдняю школу № 33 г. Мінска з кабінетнай сістэмай навучання. Беларускі дзяржаўны музей гісторыі Вялікай Айчыннай вайны, зрабілі паездку на мемарыяльны комплекс «Хатынь» і да Кургану Славы.

Яны расказалі аб поспехах працоўных сваёй рэспублікі, аб гераічным рэвалюцыйным шляху народа, аб ходзе сацыялістычнага саборніцтва па ажыццяўленню рашэнняў XXV з'езда КПСС.

Дні, прысвечаныя Літоўскай ССР, працягнуцца да 18 верасня.

ДРУЖБЫ КАСТРУ РАЗГАРАЦА

Спачатку давлося прачытаць пра Нерыгу — так нашы суседзі называюць частку Куршскай касы. Потым даведаўся і пра легенду, звязаную з гэтай мясцінай...

Дык вось, жыла тут быццам некалі добрая спагадлівая дзіўчына-велікан Нерынга. У страшны час марскіх бур ратвала яна рыбакоў: выводзіла да берага іх лодкі. А лодак тых было так многа, і як іх усе ўратаваць? І вырашыла тады Нерынга адгародзіць частку мора, дае б рыбакам маглі спакойна лавіць рыбу. Насыпала яна доўгі пясчаны вал. І тут адразу ўзялася страшэнная бура. Дваццаць дзён разбурала яна, але ён не скарыўся. З таго часу рыбакі лавяць рыбу ў Куршскім заліве, які надзейна адгароджаны ад шторму.

Такая вось легенда. Пра людзей Куршскай касы чытаў я потым у М. Калачынскага. Слаўныя тут жывуць людзі. А якая непаўторная, казачная красой сваёй тут прырода! Ды і ўся тутэйшая зямля — цудоўная казка, сатканая з мяккага блакіту, густой зеляніны, сонца і бурштыну. Каб пераканацца ў гэтым, трэба пабыць у Літве.

Згадаецца мне мінулагодняя паездка ў братнюю рэспубліку, арганізаваная мясцомам Саюза пісьменнікаў БССР. Пакуль лёгка каціцца наш аўтобус, мінаючы бары, дубровы, апусцелыя восеньскія палеткі, мы і не заўважылі, як плаўна, непрыкметна беларускія краявіды перайшлі ў літоўскія. І вось пачалі ўзнікаць перад вачамі вастраверкі дахі тутэйшых вёсак, сады і гароды, то гусцелі, то рудзелі прыдарожныя бары, стала больш круціцца ва ўзгорках.

Незабытым застаецца ў памяці нашай старажытны Каўнас. Размешчаны

амаль у цэнтры рэспублікі, ля зліцця рэк Нямунас і Нярыс, горад палоніць сваёй прыгажосцю. Тут скацэнтравана чвэрць усей прамысловасці рэспублікі.

У рэдакцыі маладзёжнага часопіса «Нямунас» адбылася сяброўская гутарка з мясцовымі літаратарамі, а потым мы знаёміліся з горадам. Незабытым застаецца наведанне музея М. Чурленіса. Спадчына народнага мастака хваляе да незвычайнасці. Стыхія гукаў і стыхія фарбаў, стыхія музыкі і стыхія прыроды... Усё гэта глыбока западае ў сэрца. А карціны вядомага пейзажыста Антанаса Жмудзінавічуса і яго славуная калекцыя «чарцей»!

На шляху яшчэ быў Панявёжыс з яго вядомым драматычным тэатрам і, нарэшце, — Вільнюс, дзе ўсё — і вуліцы, і будынкі, і само паветра — напамінаюць пра гісторыю.

Мудрасць муроў задуменная,
Водар з пагоркаў хмурая,
Можна у вечнасць кменны й камінны.

І можна ў мінулае
Глянуць з чырвонай гары Гедыміна.

Тут, у Вільнюсе, зноў думалася пра агульнасць нашай гісторыі і нашай культуры. Нават сама прырода з'яўдала нас агульным падабенствам. Непадзельныя і нашы рэкі Нёман (Нямунас) і Вілія (Нярыс), якія пачынаюцца ў Беларусі і пасля імчаць свае воды праз усю Літву. Імя беларускага першадрукара Франціска Скарыны аднолькава дарогае і літоўскаму народу. Тут, у Вільнюсе, нарадзіліся некаторыя яго кнігі, Беларускае мова ў свой час была дзяржаўнай мовай у Вялікім княстве Літоўскім. Кастусь Каліноў-

скі, Францішак Багушэвіч, Цётка, Янка Купала і Якуб Колас — усё гэтыя імяны звязаны з Літвой, з яе сталіцай — Вільнюсам.

У вялікім сонечным росквіце сённяшняй дружбы літоўскага і беларускага народаў. Сённяшняя наша дружба — гэта цеснае культурнае, эканамічнае і навуковае супрацоўніцтва. І найбольш правільна яно ў гады апошніх пяцігодкаў Паміж рэспублікамі-сёстрамі ідзе вялікае спаборніцтва ва ўсіх галінах народнай гаспадаркі. Спаборнічаюць нашы прадпрыемствы, калгасы і саўгасы, уключаючыся ў яго і вучоныя — фізікі, матэматыкі, біёлагі.

Здаўна сябруюць і нашы песні. Як незвычайную радасць адкрываў для сябе беларускі чытач творы Саламеі Нерыс, Лядаса Гры, Эдуардаса Межэлайціса, Антанаса Венцлавы, Альгімантаса Балткіса і Юсцінаса Марцінкевічуса. Добрае свята абяцае для нас выхад анталогіі літоўскай паэзіі. Нам радасна што слова беларускіх аўтараў шырока і часта гукаюць на братняй мове.

...Перада мной фотаздымак. На ім — група пісьменнікаў, кампазітараў і артыстаў з братняй рэспублікі. Гэта памятка зроблена на Магілёўшчыне некалькі гадоў назад, калі ў Беларусі праходзілі Дні літоўскай літаратуры і культуры. Мне разам з паэтамі Аляксеем Пысіным і Уладзімірам Паўлавым паспачаслівалася тады дзядзіць з нашымі сябрамі і цыцло сустрач, і звонкасць песень, і звабу кветак. На ўсё жыццё застаецца ў памяці касцёр, які распалілі мы на ўзлеску недзе за Выхавым. Як цяпер адчуваю яго цяпло, бачу знаёмыя твары, чую чароўныя мелодыі песень. Гарэць і разгарацца шчыраму кастру нашай дружбы!

Казімір КАМЕЙША.

З літоўскай лірыкі

Вілія ШУЛЬЦАЙТЭ

Дзікі вінаград

Чарапнічыя, голыя
Загарэліся дахі,
Ліжа буйнае полымя
Мураваных гмахі.

Ад навалы навокал
Ні ратунку, ні рады —
Налавіваюцца сокам
Ягады вінаграда.

Восень, восень у Вільнюсе,
Усюды колер чырвоны,
Як у вогнішча кінуся
У барвовыя гроны.

Нішто не прызнаюся,
Не раскажу ў скрусе,
Што вось так не ўтрымалася,
Паддалася спакусе.

Вінаградныя гроны
Палымнеюць над вежамі.
Мужны колер чырвоны
Не лічыцца з межамі.

Гэтак ён абдымае,
Гэтак туліць да сэрца,
Што сама я палаю,
Як асенняе дрэўца.

Даля УРНЯВІЧУТЭ

Сем далін

Рачулкай пабягу святаннем
Праз сем далін глухой цішы.
Няхай мне лотаць будзе ўбраннем,
А сонца — чысцінёй душы.

Схілюся галавой над кручай
І паплыву праз сем далін,
Жывою кропляю гаючай
Праб'юся цераз успамін.

Праз сем тваіх далін праб'юся,
Калі ты ў памяці збярог,
Да вуснаў ветрам дакрануся
І лягу хваляю ля ног.

Гедымінас АСТРАЎСКАС

Гадзіннік

Гусцеюць цені.
Прыцемак начны
На вуліцах прыціхлых уладарыць.

З высокае каменнае сцяны
Гадзіннік вежавы
Адлічвае
Удары.

Як часу вартавы,
Ніколі ён не спіць.
Бывае,
Сонца адпачыць прыляжа.
Гадзіннік памоўчыць,
А потым кажа:
— Ці ўсё паспела ты зрабіць?

З работы вечарам
Вяртаецца дамоў
Гадзіннік хмурыцца
Не без прычыны,
На лбе сціскае стрэлкі,
Як маршчыны.
Ён мною не здаволены ізноў.

Дарма,
Што рукі пачынаюць ныць,
І часу ўжо ў запасе небагата.
Гадзіннік строга са сцяны глядзіць —
Я перад ім заўсёды
Вінаваты.

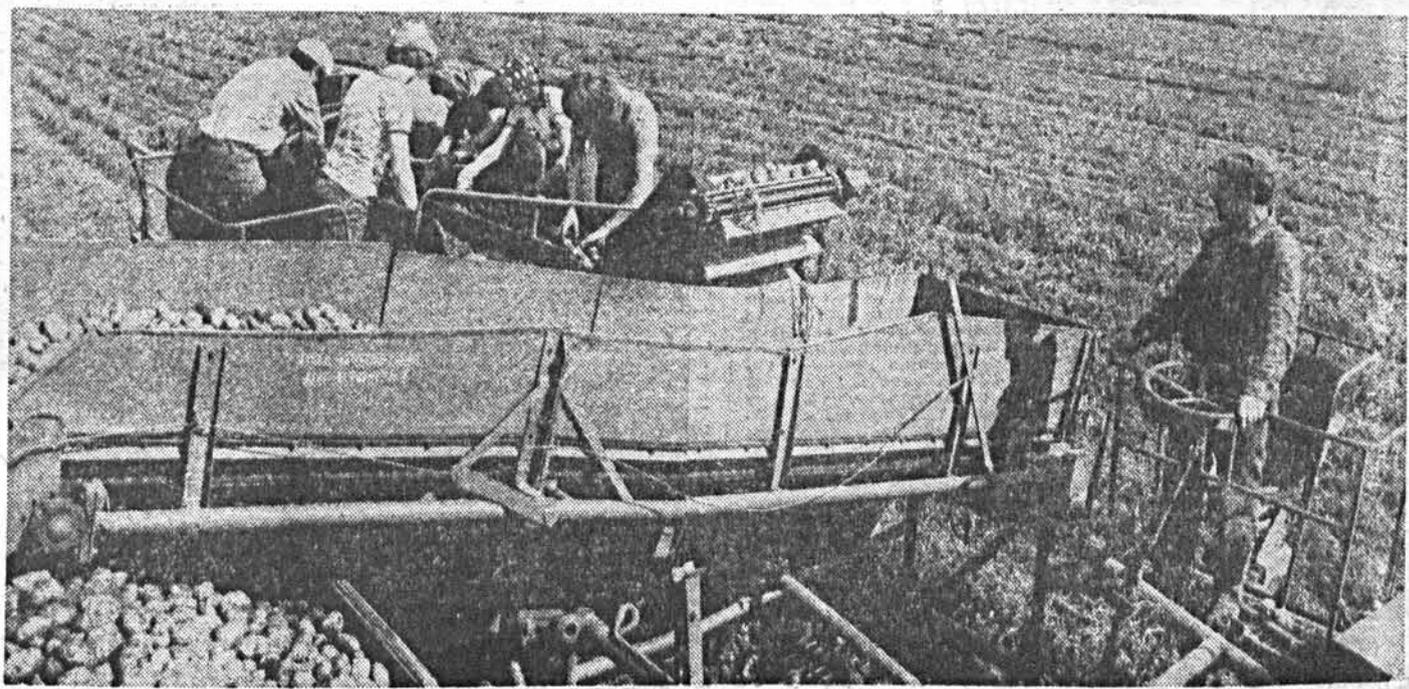
Пераклаў Васіль ВІТКА.

БУЛЬБА, БУЛЬБАЧКА...

Вось і прыйшла яе пара, нашай беларускай бульбы. І не проста бульбы, а — вялікай бульбы!

Каля трохсот цэнтнераў з гектара атрымліваюць яе ў калгасе «Усход» Уздзенскага раёна. Багаты ўраджай механізатары стараюцца сабраць у сціслыя тэрміны і без страт. На полі працуюць валнаўкладчыкі і бульбаўборачныя камбайны, каля 20 аўтамашын адвозяць бульбу ў магазіны, на прыёмныя пункты, у бурты. Калгаснікам дапамагаюць студэнты Мінскага медыцынскага інстытута.

Фота П. НАВАТАРАВА.
(БЕЛТА).

Чытайце, заінтрэсцыцеся.

Грамадзянін Савецкага Саюза...

Я — ГРАМАДЗЯНІН САВЕЦКАГА САЮЗА

Сёння, калі па ўсёй краіне ідзе ўсенароднае абмеркаванне праекта Канстытуцыі СССР, гэтыя радкі У. Маякоўскага прыходзяць на памяць, нараджаюць успаміны. Яшчэ і яшчэ раз перачытваючы гэты Асноўнага Закона, мы адчуваем высокае пачуццё прыналежнасці да велічных здзяйсненняў у краіне і з сардэчнай падзякай і ўдзячнасцю думаем пра савецкі народ, які пад мудрым кіраўніцтвам КПСС дасягнуў нябачаных у гісторыі сацыяльна-культурных перамог. Яны, гэтыя перамогі, зафіксаваны ў гэтым праекце: перамога ў Кастрычніку 1917 года, неўміручы подзвіг народа ў Вялікай Айчыннай вайне, пабудова развітога сацыялістычнага грамадства, узнікненне агульнанароднай сацыялістычнай дзяржавы.

Асоба, грамадства, дзяржава... Як і чым узважыць узаемаадносіны асобы і грамадства, чалавека і калектыву? На ўсе гэтыя пытанні вельмі ярка адказвае артыкул 13 праекта: «Крыніцай росту грамадскага багацця, дабрабыту народа і кожнага савецкага чалавека з'яўляецца свабодная праца савецкіх людзей». І далей: «Грамадска карысная праца і яе вынікі вызначаюць становішча чалавека ў грамадстве».

Абвясняючы права на працу, якое забяспечваецца сацыялістычнай сістэмай гаспадарання, праект справядліва падкрэслівае, што добрасумленная праца на карысць грамадства — гэта не толькі права, але і абавязак, справа гонару, бо кожны павінен строга выконваць працоўную і вытворчую дысцыпліну, павязваць правільны сацыялістычнага грамадства, з гонарам несці высокае званне грамадзяніна СССР.

Свабодная праца вольных людзей робіць цуд — яна мяняе і ўпрыгожвае зямлю, фарміруе самага творцу — свядомага і актыўнага будаўніка камуністычнага грамадства.

Нядаўна мне давалося пазнаёміцца з жыццём і справай адной савецкай сям'і. Бацька сям'і — Віктар Мікалаевіч Беразоўскі — працуе бригадзірам ў Грэскім БМУ. 16 жніўня яму споўнілася шэсцьдзесят гадоў, але пакуль што ён не мае намеру выходзіць на пенсію. Жонка Віктара Мікалаевіча — Аўдоўца Канстанцінаўна — працуе нарыхтоўшчыцай у Слуцкім райсаўгасу. Яна ўжо на пенсіі, але сядзець дома без працы ёй таксама не хочацца.

З таго часу як у хаце Беразоўскіх трыццаць шэсць гадоў назад паявіўся першынец Жан, тут многія гады не зацікалі звонкія дзіцячыя галасы: адзіны першы самастойны крокі, другі паяўляўся на свет. Адзінаццаць дзяцей вырасталі і выхавалі Беразоўскія, і ўсіх пры дапамозе дзяржавы вывучылі, усім далі дарогу ў жыццё. Чацвёрта жывуць тут жа, у Слуцку, астатнія раз'ехаліся

хто куды: у Маскву, Ленінград, Мінск, Нарыльск — працуюць або вучацца. І толькі малодшая, Валя — з бацькамі, ходзіць у сям'ю клас.

Можна многа гаварыць пра лёс кожнага з фамільнай дынастыі Беразоўскіх. Есць тут шафёр, кухар, швачка, настаўніца, медыцынская сястра, ткачыца, студэнтка. Кожны з іх атрымаў ці атрымае працу «ў адпаведнасці з прызначэннем, здольнасцямі, прафесійнай падрыхтоўкай, адукацыяй і з улікам грамадскіх запатрабаванняў». Кожны карыстаўся або карыстаецца правам на бесплатную адукацыю. Кожны выбіраў сабе справу ў жыцці па душы.

Калі я думаю пра гэтую вялікую працоўную сям'ю, дык бачу ў яе лёсе гісторыю ўсёй нашай шматнацыянальнай дзяржавы: галава сям'і — беларус, жонка — удмуртка, дзеці... Я не ведаю, якая нацыянальнасць завісана ў іхніх нашпартых. Ды і якое гэта мае значэнне?! Яны — савецкія людзі, актыўныя будаўнікі камуністычнага грамадства. Гэтым і толькі гэтым вызначаецца іх становішча ў грамадстве.

Успамінаюцца мне і гісторыя другой сям'і.

Есць такая вёска — Ячнае — у Стаўцоўскім раёне. Там пяцьдзесят чатыры гады назад, у прастай сялянскай хаце, крытай саломой, нарадзіўся Саша Лявонік. Другі сын у сям'і. Яшчэ праз чатыры гады з'явіўся на свет брат Яўген, потым праз дзесяць гадоў — Міхась, праз год яшчэ адзін брат — Усевалад. А працаўнікі толькі двое — бацька ды старэйшы сын Пётр. Шэсць гектараў зямлі з мізэрнымі ўраджаямі не маглі пракарміць столькі едакоў — да вясны заўсёды хлеба не хапала. Такім было жыццё селяніна ў буржуазнай Польшчы.

«Аргенціна, Парагвай — не жыццё, а рай», — расхвальвалі наёмныя вярбоўшчыкі закіянскую старонку. Яны абяцалі «маніу нябесную»: высокая заробкі, вясёлае, бестурботнае жыццё.

«Клюнуў» на гэтую нажыўку і Міхаіл Гаўрылавіч Лявонік. Так у 1937 годзе апынуўся сям'я ў Аргенціне.

Арандавалі зямлю ў памешчыка. Аплату па дагавору, але не меней чым 25 працэнтаў ураджаю. Няўжо і праўда працаваў? Але... ураджай знішчыла саранча. На другі год такія ліўні лілі, што нават насення не сабралі. А паліць памешчыку трэба. Працавалі ад цямна да цямна, а вынік такі ж, як і ў Ячным, толькі

замест заціркі — поспая мамалыга ці кукурузныя прасякі.

Пётр не вытрымаў, усё кінуў і пасхаў у Буэнас-Айрэс. Яму пашанцавала: уладкаваўся абвальшчыкам на мясакамбінаце амерыканскай кампаніі «Вільсан».

У сорак першым сям'я абанкруцілася, памешчык праз суд забраў усю маёмасць, і сталі Лявонікі пралетарыямі. Паехалі ў Буэнас-Айрэс да Пятра. Аляксандру ў той час стукнула вясеннаццаць, а Севу — пяць гадоў. Жылі ў адным невялічкім пакойчыку без усялякіх выгод, які нанялі ў італьянца-домашняга ўладальніка. Праз некаторы час Аляксандру Лявоніку ўдалося ўладкавацца на той жа мясакамбінаце, дзе працаваў Пётр, а Міхаілу Рыгоровічу стукнула пяцьдзесят гадоў і яго, як старога чалавека, нікуды ўжо на працу не бралі. Браты працавалі па 13—14 гадзін у суткі, але заробленых грошай не хапала, каб звесці канцы з канцамі.

У снежні 1943 года не вытрымалі рабочыя камбіната, забаставалі. Аднак гаспадар і слухаць не хацеў аб павышэнні заробкаў, аб скарачэнні рабочага дня. Актывістаў прафсаюза руху звольнілі, у тым ліку і Аляксандра Лявоніка. Трапіў ён у чорны спіс.

Толькі праз паўгода ўдалося знайсці работу на другім мясакамбінаце кампаніі «Англі». Умовы працы, як і на старым месцы, цяжкія, аніякай механізацыі. Адно вырвала: фізічнай сілай прырода, дзякуй богу, Аляксандра не накрыўдзіла.

У сорак восьмым заразіўся бруцэлёзам і цяжка захварэў старэйшы брат Пётр. Грошай на сур'езнае лячэнне не было. Не выратавалі. Памёр. Асталося двое сірот.

Але жыццё ёсць жыццё. У сорак дзевятым ажаніўся Аляксандр Міхайлавіч на суайчынны-беларусцы. Ажаніўся і ў той жа год зноў страціў пастаянную работу. Беспрацоўе пагражала голадам. Вырвала высокая постаць, шырокія грудзі, моцныя біцэпсы.

Рабочыя не хацелі мірыцца з самаўпраўствам капіталістаў — аб'ядналіся ў прафсаюзы, а эмігранты — у кааператыву савецкіх грамадзян імя Якуба Коласа. Аляксандр Лявонік яшчэ ў 1941 годзе ўступіў у кампартыю Аргенціны. Паліцыя прапыхала пра гэта. Не раз за

сваю падпольную дзейнасць яго арыштоўвалі.

У 1955 годзе Аляксандр Міхайлавіч дамогся візы на выезд у Савецкі Саюз бацькоў і малодшых братоў, а праз тры гады і сам з сям'ёю вярнуўся на Радзіму.

У Мінску праланавалі работу ў сістэме грамадскага харчавання. Быў намеснікам дырэктара сталовай № 55, потым дырэктарам сталовай на фабрыцы імя Н. К. Крупскай, на заводзе аўтаматычных ліній, а тры гады назад прызначылі намеснікам дырэктара буйнейшага ў рэспубліцы камбіната грамадскага харчавання пры Мінскім аўтазаводзе. На камбінаце — 15 цэхах сталовых, 22 буфеты. Каб накарміць усіх абедамі, трэба кожны дзень прыляць 18 аўтамашын з хлебам, мясам, рыбай, бульбай, гароднінай, мукой і цукрам, напіткамі, садавінай.

— Па маштабах таваразвароту — 13 тысяч рублёў штодзённа, — гаворыць Лявонік, — я, бадай, на паняццях аргенцінцаў, сапраўдны мільянер. Вось бы здзівілася мая суседка донья Марыя, даведаўшыся пра маё цяперашняе жыццё. А намеснік начальніка спецадзела буэнас-айрэскай паліцыі сеньёр Ламбіжэ, які арыштоўваў і катаваў мяне, ад злосці, напэўна, лопнуў бы. І, безумоўна, не прамінуў бы падзекавацца: «Не на сябе ж працуеш, не твая гэта ўласная справа, а дзяржаўная». І праўда, людзям капіталістычнага свету цяжка зразумець, што, працуючы на дзяржаву, на ўсіх савецкіх людзей, я працую і на сябе. Бо галоўная гарантыя правоў савецкага чалавека, як справядліва адзначаў на майскім Пленуме ЦК КПСС Леанід Ільіч Брэжнеў, заключаецца, урэшце, у сіле і росквіце Радзімы.

Дваццаты год жыве і працуе ў Мінску грамадзянін Савецкага Саюза Аляксандр Міхайлавіч Лявонік. Яго дочки Вольга і Алена, што нарадзіліся ў Аргенціне, атрымалі тут, у Мінску, вышэйшую адукацыю і працуюць у навукова-даследчых інстытутах Акадэміі навук БССР.

Тут жа, у Мінску, жывуць і браты Аляксандра Лявоніка. Яўген працуе ў адным са сталічных будтрэстаў, а Міхаіл і Усевалад — на Мінскім радыёзаводзе. Толькі тут, у Савецкім Саюзе, спэналі яны радасць свабоднай працы, зразумелі што такое шчасце і сапраўдная свабода ў грамадстве, дзе законам жыцця з'яўляецца клопат усіх аб дабрабыце кожнага і клопат кожнага аб дабрабыце ўсіх.

Дзве сям'і, дзве гісторыі. Параўноўваючы іх лёсы, я думаю аб тым, якое значэнне маюць для нас такія вялікія завабывы Савецкай улады, як права на працу, на адпачынак, на ахову здароўя, на матэрыяльнае забяспячэнне ў старасці і многія іншыя сацыяльна-эканамічныя, палітычныя і асабістыя правы і свабоды, гарантуемыя Канстытуцыяй СССР.

А. СУСЛАУ, журналист.

НА АБСЯГАХ КУЛЬТУРЫ

СВЕТ ГАРТАЕ КНИГУ ДРУЖБЫ

НАТАТКІ З І МАСКОЎСКАЙ МІЖНАРОДНАЙ КНИЖНАЙ ВІСТАВКІ-КІРМАШУ

Маскву цяжка чым-небудзь здзівіць і ўразіць — яна сама ўравае, здзіўляе, захапляе. Першая Маскоўская міжнародная міжнародная кірмаш, якая праходзіла з 6 па 14 верасня на ВДНГ СССР, стала цэнтрам увагі масквічоў, гасцей сталіцы. На працягу дзевяці дзён гэтая выстаўка была галоўнай падзеяй на ВДНГ, і нездарма.

Ці ж маглі масквічы, славытыя сваёй нястомнасцю ў чытанні на хаду, нават у аўтобусах, тралейбусах, вагонах метро — ці маглі яны заставацца аб'якавымі да такіх аглядаў, такога парадку кніг з усёго свету? Не аб'які кнігі — лепшых, самых вартых і самых годных як па зместу, так і па выкананню. 1.300 замежных міжнародных фірм больш як з шасцідзесяці краін прывезлі свой тавар у Маскву не проста дзеля таго, каб на яго паглядзець і падзівіліся, — яны прывезлі кнігі менавіта дзеля таго, каб зацікавіць партнёраў і ў канчатковым выніку — прадаць. Змястоўнасць на ўсяго мерапрыемства вызначыў дзіві, выстаўлены арганізатарамі, — «Кніга на службе міру і прагрэсу». Праўда, як стала вядома, ся-

му-таму на Захадзе ідэя выстаўкі прыйшла не па густу. Есць многа ў нас сяброў, братоў па духу і барацьбе, а ёсць і нямаюць і свеце проста дзелавых людзей, якія ведаюць — не было недахопу мажлівасцей, каб упэўніцца ў тым, што савецкую грамадскасць, савецкага чытача, выхаванага на лепшых гуманістычных традыцыях, якому даўно сталі даступны сапраўдныя духоўныя наштоўнасці сусветнай культуры, пустым бласнам не здзівіць: таннай падробкай, лашлаватымі бразготкамі, якімі прывыклі задураць простага чалавеча ў буржуазным свеце, — не спануся і не ашукаеш.

Міжнародны гандаль кнігамі — своеасаблівы гандаль, акрамя чыста камерцыйных матываў, ёсць у гэтым і больш высякародныя мэты, духоўная і палітычная падаснова. Кніга заўсёды была правадніком ідэй міру і прагрэсу, а цяпер, ва ўмовах барацьбы за развіццё і паглыбленне працы разрадкі міжнароднай напружанасці, яе роля ўзрастае як ніколі раней. Натуральна, падірэсліў на прэс-канферэнцыі напярэдадні

адкрыцця выстаўкі-кірмашу старшыня Дзяржкамвыда СССР Б. І. Стукалін, ад выстаўкі мы чакаем не толькі чыста эканамічнага эфекту, яна павінна паслужыць устанавленню новых кантактаў, умацаванню ўзаемаразумення між прадстаўнікамі розных краін, дапамагчы ўсім удзельнікам выліць і абагульніць найбольш прагрэсіўныя і перспектыўныя тэндэнцыі сусветнага кнігадрукавання.

Адным словам, насуперак падполам ворагаў міжнароднага паразумення і культурнага супрацоўніцтва, выстаўка сабрала шырокае прадстаўніцтва, прыцягнула сваёй высанароднай ідэяй увагу сусветнай грамадскасці — нездарма на яе адкрыццё прыехаў прэзідэнт Сусветнага Савета Міру Рамэш Чандра, генеральны сакратар ААН Курт Вальдхайм, прадстаўнік ЮНЕСКА Селія Зайер, — і забяспечыла сабе поўны поспех, аб чым сведчыць хоць бы тое, што за час яе работы замежныя фірмы падпісалі з савецкімі прадстаўнікамі кантракты на права перанладу і выдан-

ня ў сваіх краінах звыш тысячы дзелавых кантрактаў.

Вернемся да падзей, якія разгортваліся на Маскоўскай міжнароднай кніжнай выстаўцы-кірмашы ў першыя дні яе работы, хоць бегла аглядаць экспазіцыю, што была разгорнута ў двух буйнейшых павільёнах ВДНГ, на плошчы ў 25 тысяч квадратных метраў — «Міжнародных выставак» (павільён № 1) і «Хімічнай прамысловасці» (павільён № 2 — дарэчы, абодва размешчаны непадальку ад павільёна Беларускай ССР); і пастараемся бліжэй пазнаёміцца, чым была прадстаўлена на гэтым вялікім кніжным форуме наша рэспубліка, якім аўтарытэтам і попытам нарысталася беларуская кніга.

Шостага верасня ў 10 гадзін — урачыстае адкрыццё. На плошчы перад павільёнам № 1 сабраліся ўдзельнікі выстаўкі, прадстаўнікі грамадскасці Масквы, журналісты. Прысутнічаюць членат у члены Палітбюро ЦК КПСС, міністр культуры СССР П. Н. Дамічаў, намеснік Старшыні Савета Міністраў СССР І. В. Архіпаў, загадчыкі аддзелаў ЦК КПСС Я. М. Цяжэльнікаў і В. Ф. Шаўра, дзеячы культуры, прадстаўнікі буйнейшых выдавецтваў Савецкага Саюза і выдавецкіх аб'яднанняў і фірм многіх замежных краін.

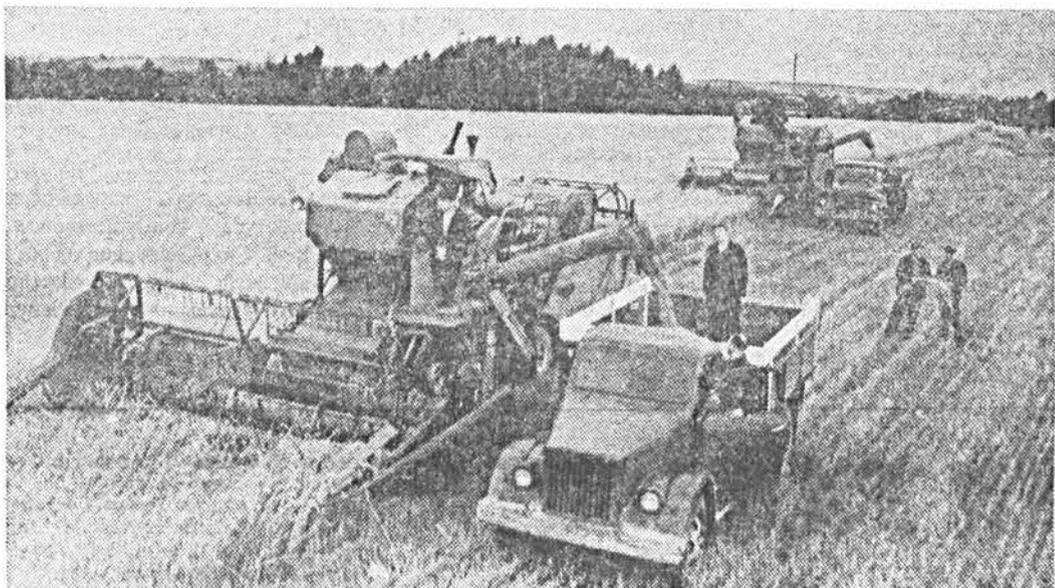
(Заканчэнне на стар. 14).

КРОКІ КАСТРЫЧНІКА

ГОД 1971—ГОД 1975

Урачыстае пасяджэнне Пухавіцкага райнома партыі і райвыканкома, прысвечанае 50-годдзю ўтварэння СССР. Студзень, 1972 год.

Уборка збажыны ў калгасе «Большавік» Аршанскага раёна. 1973 год.

На будоўніцтве газаводу Таржок — Мінск — Івацэвічы. 1974 год.

Святкаванне 30-годдзя вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Ідуць калоны вэтэранаў Вялікай Айчыннай вайны. Мінск, 29 чэрвеня 1974 года.

Фота прапанавана рэдакцыі Тамарай Чарнуха, супрацоўніцай Беларускага дзяржаўнага архіва кіна-фота- і фонадакументаў.

Каменціруе Раман Аляксандравіч ЧЫКАЛАУ, кандыдат гістарычных навук, дацэнт Мінскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута імя А. М. Горкага.

У сузор'і пяцігодак дзевятая заняла адметнае месца. Яе паспяховы старт быў абумоўлены панярэднім развіццём эканомікі і сельскай гаспадаркі, здабыткамі ва ўсіх галінах жыцця нашай рэспублікі.

22—24 лютага 1971 года адбыўся XXVII з'езд Кампартыі Беларусі. Яго дэлегаты падвялі вынікі выканання планаў васьмай пяцігодкі і адобрылі праект Дырэктыў XXIV з'езда КПСС па новаму пяцігадоваму плану развіцця народнай гаспадаркі СССР. З'езд запэўніў ЦК КПСС, што камуністы, усе працоўныя Саветскай Беларусі будуць заўсёды і ва ўсім следаваць бесмяротным заповітам вялікага Леніна.

XXIV з'езд КПСС, які праходзіў з 30 сакавіка па 9 красавіка 1971 года, выпрацаваў ясную, навукова абгрунтаваную праграму далейшага развіцця народнай гаспадаркі краіны, вызначыў перспектывы паступальнай хадзі савецкіх людзей да камунізму. Забяспечыць значны пад'ём матэрыяльнага і культурнага ўзроўню жыцця народа на аснове высокіх тэмпаў развіцця сацыялістычнай вытворчасці, павышэння яе эфектыўнасці, навукова-тэхнічнага прагрэсу і паскоранага росту прадукцыйнасці працы—такія галоўныя задачы былі вызначаны з'ездам на дзевятую пяцігодку.

Вывады з'езда па прынцыповых пытаннях сусветнага развіцця і рэвалюцыйнага руху, абгрунтаваная Праграма міру адыгралі вялікую ролю ў міжнародным жыцці.

На пяцігадоваму плане прадугледжваўся значны росквіт прамысловасці і сельскай гаспадаркі, навукі і культуры нашай рэспублікі. Вялікае значэнне надавалася развіццю электронікі, радыёпрамысловасці, машынабудавання і прыборабудавання. Прадугледжвалася ператварыць Саветскую Беларусь у буйны нафтаперапрацоўчы раён краіны.

Планам была вызначана шырокая праграма сацыяльных мерапрыемстваў.

У гарачых буднях каваліся поспех. Дзевяты пяцігадовы план стаў для кожнага працоўніка рэспублікі законам, канкрэтнай праграмай дзеяння і творчасці. Паўсюдна разгарнулася сацыялістычнае спаборніцтва за датэрміновае ажыццяўленне планаў партыі.

Новы магучы ўздым сацыялістычнага спаборніцтва быў выкліканы падрыхтоўкай да 50-годдзя ўтварэння Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік. Як да вялікага свята, рыхтаваліся да юбілею працоўныя Беларусі. На многіх прадпрыемствах у гонар кожнай саюзнай рэспублікі былі праведзены ударныя тыдні і дэкады. Выдатных працоўных перамог дамагліся калектывы Мінскіх трактарнага завода і вытворча-тэхнічнага аб'яднання «Інтэграл», Аршанскага льнокамбіната і Гродзенскага хімічнага камбіната, іншых прадпрыемстваў рэспублікі. Напярэдадні 55-й гадавіны Вялікага Кастрычніка мінскія трактарабудоўнікі выпусцілі мільённы трактар.

У снежні 1972 года БССР за вялікія поспехі ў камуністычным будоўніцтве была ўзнагароджана ордэнам Дружбы народаў.

Белгі гады. І кожны з іх быў крокам наперад ва ўсім нашым жыцці. За чатыры гады пяцігодкі нацыянальны даход рэспублікі вырас у 1,4 раза, што перавысіла заданні пяцігодкі, аб'ём прамысловай прадукцыі павялічыўся на 48,5 працэнта супраць 42,8 працэнта па плане. Амаль у 19 разоў у параўнанні з даваенным 1940 годам вырасла прамысловая вытворчасць. Гэтыя лічбы сведчылі пра тое, што пяцігодка выконваецца паспяхова.

Улетку 1974 года адзначалася вялікая падзея ў гісторыі нашага народа — трынацігоддзе вызвалення БССР ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. За выдатныя заслугі перад Радзімай, мужнасць і гераізм, праяўленыя працоўнымі горада Мінска ў барацьбе супраць гітлераўскіх акупантаў, вялікую ролю ў разгортванні ўсенароднага партызанскага руху ў Беларусі ў гады Вялікай Айчыннай вайны, у азнаменаванне 30-годдзя вызвалення Беларускай ССР ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР 26 чэрвеня 1974 года Мінску было прысвоена ганаровае званне «Горад-герой».

Дзевятая пяцігодка з'явілася буйным крокам у развіцці навукі і культуры, літаратуры і мастацтва.

Пра поспех навуковай думкі сведчыць тое, што 23 вучоным рэспублікі была прысуджана Дзяржаўная прэмія БССР. Звання лаўрэатаў Дзяржаўнай прэміі СССР ўдасноены акадэмікі Г. І. Гарэцкі, Я. А. Барбашын, Б. І. Сцяпанавіч, М. А. Барысевіч і Д. М. Голуб, кандыдаты фізіка-матэматычных навук А. М. Рубінаў, В. А. Мастоўнікаў і В. Г. Верашчагін.

Радавалі людзей сваімі высокамастацкімі творамі пісьменнікі і мастакі, кампазітары і кінематаграфісты.

Дасягненні творчых работнікаў літаратуры і мастацтва атрымалі высокую ацэнку партыі і ўрада. Пісьменнік І. Мележ за раманы «Людзі на балоце» і «Подох навальніцы», стваральнікі мемарыяльнага комплексу «Хатынь» Ю. Градаў, В. Запковіч, Л. Левін і С. Селіханаў былі ўдасноены Ленінскай прэміі.

Высокае званне Героя Сацыялістычнай Працы прысвоена Петруся Броўку, Қандрату Крапіве, Максіму Танку.

Мастацтва рэспублікі дасягнула вялікіх поспехаў, стала эфектыўным сродкам эстэтычнага выхавання працоўных.

Дзевятая пяцігодка паспяхова фінішавала. Яна стала важным этапам на шляху нашага народа да камунізму.

ВЯЛІКАЯ Кастрычніцкая сацыялістычная рэвалюцыя — самая дэмакратычная і самая выразная ў сваіх сацыяльных і духоўных крытэрыях рэвалюцыя. Першыя дэкрэты Савецкай улады далі зямлю беззямельным, хлеб — галодным, працу і мір — усім абяздоленым. Першыя дакументы пра літаратуру — «Аб Пралеткульту», «Аб палітыцы партыі ў галіне мастацкай літаратуры» — абвясцілі, каму і як яна павінна служыць. Прайшоў час, пакуль новае мастацтва раскрылася — ва ўсёй сваёй непаўторнай арыгінальнасці. І задача даследчыкаў заключаецца зараз у тым, каб павесіць гаворку пра ўплыў Кастрычніцкіх падзей на літаратуру ў больш шырокім — філасофскім плане.

На першым з'ездзе савецкіх пісьменнікаў ішла слушная, грунтоўная гаворка пра новы мастацкі метад. Тады ж быў вылучаны асноўны прынцып гэтага метаду — адлюстраванне жыцця ў яго рэвалюцыйным развіцці. Думаецца, што апошнім часам увага да гэтага пытання неапраўдана аслабла.

Пры ўсіх сваіх здольнасцях адчуваць эпоху, час, нават магчымыя сацыяльныя натаклізмы, дакастрычніцкая літаратура была найперш занепакоена тым, каб схаліць і паказаць жыццё ў момант яго адначаснага імгнення, паказаць тое, што ёсць ці што было. Выхадзі на перспектыву, на будучыню ці адсутнічалі цалкам, ці існавалі ў форме абагульнена-сімвалічных вобразаў і абстрактных дэлараций. Здаралася і так, што, пазбаўлена адчування жыцця як руху наперад, літаратура ілікала чалавечтва назад. Кастрычніцкая рэвалюцыя ўратавала яе ад нічэльнай дэградацыі — у тым сэнсе, што адрыла перад ёй перспектыву бачання будучыні, пашырыла дэяглед мастака ў часавых і прасторавых межах і перамянула яго, што жыццё — не люстра-мёртвы акт, а працэс гэрона, не існаванне ў сабе і для сябе, а няспынным руху наперад. У філасофска-эстэтычным плане прынцып адлюстравання жыцця ў яго рэвалюцыйным развіцці мне явраз і ўяўляецца як пісьменніцкая канцэпцыя жыцця, якое вольна перамяшчаецца ў часе і прасторы (мадэны зараз эстэтычныя катэгорыі) і мае

абавязковую перспектыву будучыні. У больш практычным плане — гэта спосаб паказу абставін і характараў у самаразвіцці, паказ жыцця, зрушанага з месца.

Першыя паслярэвалюцыйныя гады на Беларусі характарызаваліся настойлівымі пошукамі мастакамі такога метаду, які аказаўся б зольным перадаць новы рытм і тэмп жыцця.

Уласна кажучы, некаторыя выдатныя нашы пісьменнікі (Купала, Колас, Цётка, Гарэцкі) ужо ў дакастрычніцкі час паставіліся да адлюстравання жыцця як надзвычай рухомай катэгорыі. Купалаўская паэзія перыяду «Гусяра» і «Шляхам жыцця» — гэта паэзія руху, хай сабе яшчэ не зусім выразнага ў сацыяльных акцэнтах, але руху наперад, на Вялікі Сход, па Бацькаўчыну. Дынамікай барацьбы Святла і Цемры, адчуваннем зрушанасці жыцця поўніцца і паэзія Цёткі.

У паэмах Коласа «Новая Зямля» і «Сымон-музыка» ўзнікаюць і пасля перамогі Кастрычніцкай рэвалюцыі наіпоўняцца больш канкрэтным сацыяльным зместам вобразы шляхоў-дарог, адкрытых для людзей, зведаных і нязведаных чалавечтвам. Маладая руць сімвалізуе ў ранній творчасці Гарэцкага высняванне новага, нязведанага ў гістарычным працэсе. Па сутнасці, уся літаратура першай паловы 20-х гадоў XX стагоддзя адмовілася ад сузіральнасці, апісальнасці. Рэвалюцыя, якая зламала шматвяковы эксплуатацыйны ўклад жыцця, напоўніла мастацтва вобразамі Ветру, які сімвалізуе перамены, рух, самога Руху, дынамізавала мастацкія творы.

Прынцып адлюстравання жыцця ў яго рэвалюцыйным руху ў гэты перыяд дзейнічае найбольш выразна, адкрыта, «аголена». Праз горы і стэп рухаецца сталёвая дывізія таманцаў («Жалезны паток» А. Серафімовіча), героі адпраўляюцца ў вандручку па краіне, раскіданыя віхурамі падзей, каб пасля сабрацца ў адным месцы, над адным дахам

(«Блуканне па пакутах» А. Талстога), пакутлівым і доўгім аказваецца шлях Рыгора Мелехава, шлях, так і нязведаны да канца («Ціхі Дон» М. Шолахава). Няма часу спыніцца чырвонагвардзейцам А. Блока, «босым» Міхася Чарота, на ростанях аказваецца коласаўскі Лабановіч. Літаратура 20-х гадоў успрыняла як свой самы першы, самы пачэсны абавязак задачу стварэння мадэлі над-

часць, як ніколі раней, убачыла перспектывы будучыні праз абрысы мінулага. Паказваючы жыццё ў зменах, у хадзе, літаратары ўзняліся да філасофскай ацэнкі катэгорыі часу і прасторы, да трохмернага вымярэння яго. І таму цяпер мы ўспрымаем, як належнае, такую аўтарскія сентэнцы: «ты вообрази себя идущим на границе прошлого с грядущим» (Л. Мартынаў), «на паўміліярд-

Мікола МІШЧАНЧУК

ПРАГА ПОШУКАЧ

ВЯЛІКІ КАСТРЫЧНІК І НЕКАТОРЫЯ ПЫТАННІ РАЗВІЦЦЯ ЛІТАРАТУРЫ

звычай рухомага і дынамічнага жыцця. Яно яшчэ «безназоўнае» (Я. Купала) — новае не ўсталявалася канчаткова, новае не выявілася да канца, але яно напоўнена дынамікай, барацьбой, высветлена перспектывай будучыні. І хая чорнаўскія героі яшчэ пытаюцца, якое яно, новае, яны ідуць да яго, імкнуцца да яго, набліжаюць яго.

Жыццё — дзеянне, жыццё — барацьба — сцвярджала літаратура 30-х—40-х гадоў. Але ўжо і ў той час, і асабліва на сучасным этапе мастацкая твор-

ным кіламетры паміж наступным і былым» (А. Куляшоў). Такое напластаванне часоў у літаратурных творах стала магчыма толькі пасля таго, як пісьменнікі ўсвядомілі сутнасць і веліч гераічных дзей савецкага народа-пераможцы.

Літаратура сацыялістычнага рэалізму тым і адрозніваецца ад літаратуры мадэрнісцкай; што, адлюстроўваючы жыццё ў рэвалюцыйным развіцці, бачыць яго перспектыву, адчувае яго дынаміку, яго рух наперад.

ЗБОРНИК паэзіі Сяргея Грахоўскага «Зазімак» аб'ядноўвае вершы апошніх пяці гадоў і выбраныя пераклады. Яны расказваюць пра тое, што хвалявала паэта, на чым ён засяроджаў сваю ўвагу, у якіх краях, блізкіх і далёкіх, даваўся пабываць.

З ранейшай аптымістычнасцю гучыць у новай кнізе голас С. Грахоўскага. Чытаеш многія яго вершы і забываеш, што напісаў іх чалавек, якому «месца саступаюць у трамваі», які хоча «яшчэ да звання хоць бы прадзеда дажыць».

Ні сцюжа не палохае, ні спёка. Не гусяд ад нількінае хадзі, Хоць і адсталі ад мяне далёка Трывожныя юнацыя гады.

Гляджу на ўсё разважліва і проста. Хоць страчанага болей не вярну. І ўсё ж не веру пашпартнаму ўзросту. Пакуль часамі ў люстра не зірну.

С. Грахоўскі гаворыць ад імя пакалення, на плечы якога леглі нашы пяцігодкі, суровыя франтавыя гады, самаадданая і нястомная праца ў тыле і пасляваеннае будаўніцтва. Таму паэт звяртаецца да свайго нашчадка з надзеяй, што ён з удзячнасцю ўспомніць тых, што «пракладалі шлях у электрычны век і задалі табе мільён загадак». Размову з маладой зменай аўтар працягвае і ў вершы «Барадчы». Паэт як бы сцвярджае, што не існуе праблемы бацькоў і дзяцей, бо на сваім жыццёвым шляху ён бачыў у рабочым страі побач са сталымі і «хлопцаў кудлатых дваццацігадовых, апантаных і на ўсё гатовых».

Няхай растуць кудлатыя сыны Праходзіць мода, і гнявіць не трэба. Галоўнае, каб ведалі яны Цану і смак салёнай лусты хлеба.

У вершы «Трывожная ноч» паэт мужна і самахварна зазначае: «Калі памерці трэба, я памру, каб толькі горкай праўдзе не памерці». І гэтыя «горкія складанасці жыцця» не даюць спакою аўтару «Зазімак». Ён у шанюўным юбілейным узросце, можа, занадта адборліва і патрабавальна глядзіць на «ўласныя нікчэмныя набыткі». Што ж, удумная ста-

ДЗЕЛЯ РАДАСЦІ І ДАБРА

ласць не схільна захапляцца лірычнымі ўскліпамі. Яна цэніць і бярэ для сябе тое, што спатрэбіцца для іншых, што выверана сэрцам і жыццёвым вопытам.

У кнізе «Зазімак» С. Грахоўскі больш, чым у папярэдніх сардэчны, шчыры ў сэнсе самараскрыцця: «...найцяжэй судзіць сябе самога».

Ранейшыя нястрымныя матывы вечнай маладосці, нястомнасці, бадзёрасці крыху адыходзяць на задні план. Не, паэт не ў адчай перад няумольным часам. Таму побач з элегічнымі ноткамі, з нярэзкім напамінкам, што жыццёвыя кругі паступова звужаюцца, прыходзяць да завяршэння, «хоць і прызначаць цяжка, што старэць», —выразна і аптымістычна гучыць: «Гэта мудрая тайна жыцця—жыццё аддана да забыцця»; «А трэба і жыццё прайсці, як поле, і хоць адным зярняткам узысці»; «Жыві, шукай, усё рабі як след, каб на радзіме тваёй свяціўся след».

Калі С. Грахоўскі піша пра сваё, адкрывае тое, што іншым невядома, тады з асаблівай увагай і цікавасцю ўчытваешся ў яго радкі, бо яны, сапраўды, новыя, свежыя, нікім не сказаныя. У такіх шчаслівых хвілінах следам за паэтам хочацца здзівіцца і ўсклікнуць: «... бачу свет дзівосны ўпершыню». Але ж і ўбачанае не ўпершыню прысутнічае ў зборніку «Зазімак». Звычайна пра такія вершы, паважаючы аўтара, гавораць, што яны прахадныя.

Узнёслая гаварлівасць, вершаваная інфармацыйнасць пераважаюць у вершах «Векавуха», «Пошукі друга», «Рудакі», «Прыбудзе дзень», «Парушаная клятва», «Ціха, ціха», «Падкова», «Раённая сталіца...» У такіх творах аўтар «Зазімак» больш падобны на апавядальніка, чым на паэта—удумлівага і ашчаднага да слова.

Адгукца на людскую бяду, падаць руку даламогі слабейшаму, не быць раўнадушным, бачачы несправядлівасць—

такія думкі прачытваюцца ў вершах С. Грахоўскага. Актыўная грамадзянская пазіцыя паэта заслгоўвае толькі пахвалы.

Мне зразумела трывога, калі С. Грахоўскі ў вершы «Сірата» турбуецца: «Мы трацім слова, мы нямеем і хвалімся, што не ўмеем так гаварыць, як нашы маці, і дарагую песню трацім». Выразна бачацца ў вершах «Грузчык сорак першага» і «На арэях памяці» людзі, якія далёка ад фронту не шкадавалі сіл, «каб адышлі саставы з веяркою і далучылі нас да Перамогі».

Я з тымі, хто гураў, капаў руду. Да вечнага агню ў святлочы ранах Услед за пераможцамі іду. Хоць і не маю ардэноў і планак.

У некаторых вершах новага зборніка С. Грахоўскага ёсць роздум пра чалавечнасць і чэрстваць, пра дабрату і зло. Аўтар «Зазімак» як бы падхоплівае вядомага паэта: «Сябры, давайце будзем хвалявацца за ўсіх і ўсё: за зерне і дзіця». Даносіць падобныя думкі і асобныя творы С. Грахоўскага: «Пастукай, каб словам гарачым у горы людскім памагчы...»; «...Не шкадуі для другога сваёй дабраты»; «Пара быць Чалавекам чалавеку!»; «Як нестасе нам дабраты». Шкада толькі, што такія гуманныя заклікі і добрыя намеры часам не вынікаюць з усёй тканіны твора. Турботы аўтара не заўсёды значныя («...бяду стары салавей, што маці ніколі яго не пачуе»; «А я шчаслівы, што з далоні кармлю маленькага шпака»...).

У зборніку «Зазімак» уключаны вершы, якія С. Грахоўскі прысвяціў чыстаму і высокаму каханню, вернасці, душэўнаму ладу, радасці крочыць адной дарогай з самым дарагім чалавекам. Яны дэкладна, магчыма, з наўнай закаханасцю і сарамлівасцю перадаюць неспакой і трывогу сэрца, якое адчула, што хоць і «неспадзявана востне падышла», але хочацца заставацца такім, як у гады маладосці («Вершы «Далёкія», «...З настай востне вярніся», «Смага», «Вечарэе»). Але

побач са шчырымі радкамі засмучае банальная, сямейна-альбомная лірыка: «Камусьці здасца смешна, нават дзіка, што мне па пошце ў лісце прыйшла, прымятая пад штэмпелем, гваздзіка і на світанні ў шклянцы расцвіла».

Не дадае паэт адметных штрышкоў да вобраза жанчыны, калі сцвярджае «Схіляюцца перад табою ніц неперажонныя анікім мужчыны»; «...мабыць, мала аднаго жыцця, каб разгадаць, якая ты і хто ты». Бачна, што яго жанчына не канкрэтная, жывы чалавек, а абагульнены партрэт. Адсюль адсутнасць пачуцця, хвалявання і непазбежнасць галаслоўнай высновы: «Жанчына—таямніца з таямніц».

Трэба адзначыць, што ўдаліся С. Грахоўскаму вершы, прысвечаныя паэтам, усхвалявана і ўдумліва напісаны творы, навяяныя жыццём і творчасцю вялікіх мастакоў слова Пушкіна, Фета, Цютчова, Купалы, Райніса.

Непасрэднасць, роздум, хваляванне і добрую ўсмішку выклікаюць вершы «Цвярозасць», «...Якое гора—сына пахаваць», «Прызнанне», «Спатканне», «Кыз куу» (Дагані дзясучыну).

Заключае кнігу «Зазімак» раздзел выбраных перакладаў «Сэрца — сэрцу». Сюды С. Грахоўскі ўключыў творы васьмнаццаці паэтаў—ад старажытнага Рудакі да маладой латышкай паэтэсы Інары Роі. Па прызнанню аўтара, ён пераказаў сваім землякам «песню, што ўзяла ў палон душу». Адчуваецца, што некаторыя вершы надзвычай хвалявалі перакладчыка, былі блізкія яго настрою і думкам. Таму паэту ўдалося данесці да беларускага чытача непаўторную веліч і прыгажосць твораў У. Маякоўскага, Л. Украінкі, А. Твардоўскага, В. Пшавелы, Р. Гамзатава, Зульфій, А. Жукаўскага.

У вершы «Зазімак», які даў назву новаму зборніку паэзіі С. Грахоўскага, аўтар гаворыць пра пару мудрасці і ў душы чалавека, і ў прыродзе: «Зямля чакае новае вясны». Так і паэт у няспынным імкненні да новых адкрыццяў і знаходак.

С. Грахоўскі шмат піша. І хочацца пажадаць яму шчодрога плёну яго ж радкамі:

Працуй, паэт, не ведаючы змогі. Пакуль рука не выпусціць піра. Цябе яшчэ чакаюць перамогі Для радасці, для шчасця і дабра.

Юрась СВІРКА.

С. Грахоўскі. «Зазімак». Вершы і выбраныя пераклады. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1976.

У паслякстрычніцкі час атрымаў новае нааўвядзенне і яшчэ адзін, вечны прынцып мастацтва — гуманізм, і справа не толькі ў тым, што мы назвалі яго сацыялістычным. Гуманізм — гэта адзін з самых агульных і даўнейшых прынцыпаў мастацтва. Карацей кажучы, заўсёды былі гуманізм і антыгуманізм, былі мастацтва і антымастацтва. У паслякстрычніцкі час стварыліся ўмовы для ўз'яцця і ўладарання паўнапраўнага гуманістычнага мастацтва. Працэс разбурэння яго, што вывільсё ў творчасці сімвалістаў, натуралістаў і футурыстаў, быў спынены Кастрычнікам. Абвясціўшы на ўвесь свет лозунг «Усё — чалавеку, усё — для чалавека», Саветская ўлада скіравала намаганні мастакоў на яго канкрэтнае ўвасабленне.

Якім жа было гэтае канкрэтна-мастацкае «наваўвядзенне» адвечнага прынцыпу ў паслякстрычніцкі час? Па-першае, новая літаратура ў 20-я гады адкінула гуманізм спачування «маленькаму чалавеку», уласцівы літаратуры крытычнага рэалізму, якая пры ўсім сваім крытыцызме не здолела ўзняцца на вышыню разумення сацыяльных, палітычных крытэрыяў барацьбы за інтарэсы таго ж маленькага чалавека. Сацыялістычны гуманізм — не гуманізм абстрактнага спачування, а гуманізм спачування з выразнымі адзнакамі камуністычнай, пралетарскай сацыяльнасці. Ён становіцца сродкам барацьбы за чалавечасць ў чалавеку, сродкам узвешчэння чалавека, прадстаўніка не толькі нейкай колькасці абмежаванай праслойкі, а ўсяго занявольнага калісыі класа, — гуманізмам класавым па сваім змесце.

Для прыкладу возьмем хаця б творы 20-х гадоў. «Жалезны патак» А. Серафімовіча — роман самага высокага сацыяльнага і гуманістычнага гучання, адно з найбольш яркіх выступленняў у абарону інтарэсаў прыгнечаных. Гуманізм «Узнятай паліны» Шолахава — гуманізм для Любішкіна і падобных да яго, гуманізм абароны іх інтарэсаў.

Асабліва выразна сацыяльная выспова гуманізму новага тыпу выявілася ў паэзіі і прозе маладнякоўцаў. Аповесць

В. Сташэўскага «Шуміць бярэзінка» пачынаецца сімвалічна... Па дарозе ў горад сын пасаджанага за краты рэвалюцыянера Паўлік па падыходзе да панскага маёнтка бачыць наступную карціну: «Паўз лес едуць конныя. Наперадзе — пан Стась і панна Мальвіна. А побач на полі Стась скідае гной, а Мальвіна разбівае гэты гной на полі». Адначасна і тое, што такія выразна сацыяльныя крытэрыі гуманізму спалучаліся ўжо ў самым пачатку ў літаратуры сацыялістычнага рэалізму з элементамі філасофскага абагульнення.

Найўнасць такога абагульнення з'явілася добрай глебай для эвалюцыі сацыялістычнага гуманізму ў кірунку, які ўяўляецца нам наступным чынам. Гуманізм адкрыта дэклараваны, адкрыта класавы, не мог задаволяць пісьменнікаў, бо сацыяльнае высветлілася ледзь не канчаткова, але затое крыху прыгдушылася агульначалавечасце.

Класавое эксплуатацыйнае грамадства пры ўсім яго намаганні не здолела ўзняцца да арганічнага сінтэзу класавога і агульначалавечасца, таму паніцце «гуманізм» заставалася і застаецца ў ім як бы аморфным, абстрактным, калі не выключалася ўвогуле з літаратурнага працэсу. Наш жа, сацыялістычны гуманізм, што абавязана на прынцып адлюстравання рэчаіснасці ў рэвалюцыйнай развіцці, становіцца гуманізмам у імя чалавека-творцы, чалавека — «рэгуляроўшчыка жыццёвай каруселі» (А. Куляшоў). Гэта гуманізм класавы і ўсеагульны, усечалавечы на сучасным этапе.

Гэта гуманізм дзеяння, а не сузіральнага спачування (мележаўскі Алейка дзейнічае, яго гуманістычнае крэда неадрыўнае ад слоў «дапамагчы», «абараніць», «адстаяць», «выратаваць»). Больш таго, гэта гуманізм выкрыцця, гуманізм барацьбы за тое, каб не адбывалася духоўная дэградацыя людзей. Як ні парадасальна, але слова «гуманізм» зараз сапраўды вельмі часта ставіцца побач са

словам «нянавісць». У «Браме неўміручасці» К. Крапіва выкрыў у чалавечстве ўсё бруднае, жывёльнае, звярчанае, на што яно толькі здатнае. Выкрыў і адкінуў, каб не проста паспакуваць чалавеку ці пасмяяцца з яго, а каб папярэдзіць людзей у магчымасці жахлівых выдаткаў. П. Панчанка прыцэльна б'е прайдзісветаў і падхалімаў, каб быў чыстайшы белы свет. Гуманізм сацыялістычнай літаратуры нашых дзён — падзвычай трыожны, чуйны да болю кожнай асобы і ўсёй планеты.

«А што, як зямлю нашу выпускаць з рук сапна і бюроза?» — пытаецца Куляшоў, і ў гэтым пытанні заключана такое абагульненне, якога не ведала літаратура мінулых эпох.

Вытлумачваючы прыроду сацыялістычнага гуманізму, мы, такім чынам, павінны мець на ўвазе эвалюцыю, ім прайдзідзена: ад выразнай сацыяльнай анрэсленасці да спалучэння гэтай анрэсленасці з агульначалавечымі крытэрыямі, да гуманізму першароднага, высветленага велічымі камуністычнымі ідэаламі як ідэаламі агульначалавечай вартасці і значнасці. Калі сучаснае буржуазнае мастацтва (у яго дэкадэнцізм варыянце) разбурае сутнасць мастацтва, канчаткова дэгуманізуе яго, дык мастацтва сацыялістычнага рэалізму ачышчае яе, гэтую сутнасць, ад напластаванняў і элементаў кан'юктурнасці. Высветліўшы далёгалды літаратуры новага тыпу, Вялікі Кастрычнік, такім чынам, высветліў і асноўную заўсёдную яе задачу — абараніць чалавечнае, уздымаць яго на новы духоўны ўзровень, на неабходную вышыню.

Гаворка пра літаратуру новага тыпу ў яе праекцыі на падзеі Кастрычніцкай рэвалюцыі вельмі часта зводзіцца да канстатацыі наступнага дэ-факта: Кастрычнік, маўлю, пашырыў тэматычныя далёгалды мастацтва, надаўшы права грамадзянства такім ідэяна-тэматычным пластам, як тэма рэвалюцыі і грамадзянскай вайны, індустрыялізацыі, тэма каленці-візацыі, тэма выхавання новага чалавечна і г. д. Не збіраючыся перагледзець вывераную і агульнапрынятую канцэпцыю, мушу заўважыць, што Кастрычнік аднавіў, надаў новае гучанне і многім ранейшым тэмам, тае званым адвечным. Нейка так павялося, што наша гаворка пра гэта абарвалася ў перыяд панавання вульгарна-сацыялагічнай крытыкі і зноў рас-

пачалася ў другой палове 50-х—60-я гады. А між іншым — і гэта асабліва відаць на прыкладзе лірыкі і буйна-маштатных філасофскіх твораў — подых традыцыйнай, «адвечнай» тэматыкі адчула на сабе наша літаратура ўжо ў 20-я—30-я гады і на сучасным этапе ці не падпарадкавалася яму канчаткова, не згубіўшы, канечне ж, сваіх сацыяльных крытэрыяў. Адной з такіх «адвечных» тэм мастацтва з'яўляецца тэма жыцця і смерці. Геніяльны вучоны Ламаносаў пахлоўся смерці. І не проста пахлоўся: ён лічыў яе ўсемагутнай, непераможнай гаспадыняй зямнога і чалавечасца, у тым ліку, жыцця. Ухваляў смерць (але як выток новага жыцця) Баратынскі. А. Нуляшоў, як і ўся саветская літаратура, паставіў чалавечасць над абставінамі, у тым ліку — над самымі трагедыйнымі — над смерцю. Вершы ў перагому чалавечасца смерці і К. Крапіва. Вось яно — новае нааўвядзенне старой тэмы, якое стала магчымым дзякуючы рэвалюцыі, дзякуючы таму, што чалавек зразумеў свае велізарныя магчымасці тады, у 1917 годзе.

Літаратура нашых дзён дамаглася сінтэзу праблем сацыяльных і філасофскіх, адвечных. У гэтым яе немалая заслуга і прыкмета перспектывнасці далейшага руху. Сапраўды, героі Шолахава змагаюцца супраць прыгнечальнікаў і адстойваюць Каханне, Праўду, шукаюць шляху Дарогі; у «Ціхім Доне» перамагла — не толькі Кастрычніцкая рэвалюцыя, а і сацыяльная Праўда, Справядлівасць, перамагла Жыццё, а не Смерць. Героі Чорнага шукаюць адказу на спрадвечныя пытанні пра Бацькаўшчыну і свой абавязак перад ёю, а не толькі патрабуюць ад Саветскай улады кавалак зямлі для сябе, для сям'і сваёй. Тое ж самае назіраецца і ў Мележа: шлях, з'яецца, самага закаранелага дробнаўласніка Васіля Дзятла — нешта значна большае, важнейшае, чым абарона сваёй зямлі, свайго кавалака хлеба. Так, дзякуючы Кастрычніцкай рэвалюцыі, адбыўся доўгачаканы сінтэз прыватнага і агульнага, канкрэтнай тэматыкі з тэматыкай спрадвечнай, які працягваецца да нашых дзён і, відаць, не спыніцца ніколі, бо рэвалюцыя ўзбуўніла мысленне ўсяго чалавечасца і — адпаведна — мастакоў.

АПОШНІМ часам малады даследчык Сцяпан Лаўшук даволі актыўна выступае ў перыядычным друку. Як правіла, яго артыкулы вызначаюцца шырокай дасведчанасцю і грунтоўнасцю літаратурнааўчага аналізу. Гэта ж уласціва і яго кнізе «Сучасная беларуская драматургія», у якой даследуюцца праблемы развіцця жанру, разглядаюцца лепшыя п'есы беларускіх драматургаў. Папярэднічае ж гэтаму тэарэтычны раздзел «Канфлікт-характар», у якім аўтар асэнсоўвае важнейшыя тэарэтычныя праблемы драматургіі. Аналіз гэты грунтоўны, зроблены кваліфікавана, са шырай зацікаўленасцю. Відаць, таму аўтар часта палемічны. Ён мае свой пункт погляду і не баіцца спрачацца з аўтарытэтамі (напрыклад, з Ю. Юзюўскім, У. Сахноўскім, П. Панкеевым, К. Гарбуновай).

Палемічны запал адчуваецца і ў раздзелах пра драму і камедыю. Пры ацэнцы таго ці іншага твора аўтар выказвае сваю думку, не нагаджаючыся ў нечым з А. Сабалеўскім, І. Кісялёвым, Я. Усікавым, І. Шостак. Яго палемічныя закіды слухныя, прадуманыя. Ад гэтага ажываюць, набываюць сілу пераканання тыя старонкі кнігі, дзе непасрэдна аналізуюцца п'есы (і значныя, і менш значныя). Зразумела, што ў полі зроку даследчыка перш за ўсё творы К. Крапіва, А. Макаёнка, К. Губарэвіча, М. Матукоўскага, у творчасці якіх найбольш яскрава выяўляюцца асноўныя тэндэнцыі развіцця сучаснай беларускай драматургіі.

Добрая якасць даследавання — разгляд нацыянальнай драмы ва ўзвасаўвядзенні з усёй саветскай драматургіяй, у першую чаргу драматургіяй рускай.

Грунтоўны, добра скампанаваны раздзел «Драма». Тут С. Лаўшук імкнецца вылучыць тое становішча, новае, што з'я-

відаецца ў п'есах апошняга дваццацігоддзя, калі драма атрымала вялікае развіццё. Аднак і цяпер яна, па-дэмоўвае даследчык, «знаходзіцца на раздарожжы: трэба новы, якасны крок наперад, удасканаленне выяўленчых сродкі жанру».

Даследчык радуецца, калі сустракаецца з п'есай, пра якую можна сур'езна пагаварыць, выявіць тое адметнае, што несла яна на сцэну тэатра.

Аналізуючы драму І. Мележа «Дні нараджэння», прысвечаную нараджэнню Саветскай Беларусі, ён не без задавальнення зазначае, што вобразы твора надкупляюць сваёй непасрэднасцю, натуральнасцю. Многа ўвагі ўдзелена творчасці нашага старэйшага драматурга К. Губарэвіча. Прынамсі, яго гісторыка-рэвалюцыйная драма «Галоўная стаўка» — адзін з лепшых твораў гэтага жанру ў беларускай драматургіі — аналізуецца даволі надрабязна, прытым увесь час засяроджваецца ўвага на эстэтычным асэнсаванні пісьменнікам вядомых гістарычных падзей. С. Лаўшук падкрэслівае, што ў п'есе праявіўся добры прафесіяналізм і мастацкі густ аўтара.

Больш крытычна ставіцца С. Лаўшук да другой гісторыка-рэвалюцыйнай драмы К. Губарэвіча «Брэсцкі мір». П'еса цікавіць яго перш за ўсё тым, што ў ёй зроблена спроба стварыць вобраз У. І. Леніна. Нягледзячы на пэўныя знаходкі, твор усё ж не стаў прыкметнай падзеяй у тэатральным жыцці. Прычыну гэтага даследчык справядліва бачыць у няўдалым выбары прыёмаў і сродкаў арганізацыі дзеяння.

К. Губарэвіч адным з першых беларускіх драматургаў пачаў эстэтычна асэнсоўваць героіку Вялікай Айчыннай вайны. Яго п'еса «Брэсцкая крэпасць» (паставлена ў 1950,

апублікавана ў 1952 годзе), нягледзячы на не зусім спрыяльныя ўмовы, у якіх стваралася, на адсутнасць многіх архіўных матэрыялаў, у цэлым праўдзіва ўзнаўляла адну з самых гераічных старонак барацьбы саветскіх людзей з фашысцкімі захопнікамі. Яна набыла шырокую папулярнасць. Тым не менш драматург палічыў патрэбным праз дзесяцігоддзі звярнуцца зноў да векапамянай

акунацыі фашыстамі былой Заходняй Беларусі.

Не абмінае С. Лаўшук і сучаснай сацыяльна-бытавой драмы. У гэтай жаправай форме шмат працаваў А. Маўзон. Аўтар зацікаўлена разглядае ідэяна-мастацкую фактуру п'ес, знаходзіць у іх добрую жыццёвую аснову, удалыя мясціны і сцэны. Вымушаны ён адзначыць і пэўныя недахопы ў творчасці драматурга.

ДРАМАТУРГІЯ Ў РУХУ

эпапеі Брэста. Ён напісаў другі варыянт п'есы — «Людзі і каменне». Супастаўляючы іх, С. Лаўшук пераканаўча паказвае, што ў апошняй рэдакцыі змяніўся погляд драматурга на гераічнае, што «прыклад творчай работы над драмай «Брэсцкая крэпасць» яшчэ раз пацвярджае неабходнасць зарыччэння мастака ў чалавечы змест любой падзеі, псіхалагічнай абгрунтаванасці яе».

Выклікаюць зацікаўленасць тыя старонкі кнігі, дзе разглядаецца драма старэйшыны беларускай літаратуры К. Крапіва «Людзі і д'яблі» і першы драматургічны твор В. Быкава «Рашэнне», у якім «пісьменнік імкнецца асэнсаваць усю складанасць, супярэчлівасць і шматграннасць чалавечых адносін у жорсткіх вясенніх умовах».

Удумлівым падыходам да вырашэння тэмы чалавека на вайне вызначаюцца і іншыя п'есы, у прыватнасці, «Першы ўрок» К. Губарэвіча і «Грэшная любоў» А. Дзялэндзіка.

П'есы А. Дзялэндзіка вызначаюцца вострай, займальнай інтрыгай. Героі звычайна паставлены ў такія сюжэтныя калізій, калі трэба прыняць рашэнне, ад якога залежыць вельмі многае ў іх лёсе. Гэта найбольш характэрна драме «Грэшная любоў», у якой паказваецца надзвычай складаная барацьба партызан і падпольшчыкаў ва ўмовах часовай

Раздзел, прысвечаны беларускай камедыі, уяўляецца нам найбольш змястоўным у кнізе. Тут выразна праявілася індывідуальнае аблічча маладога даследчыка. Гэта — уменне пранікнуць у мастацкую тканіну твора, выявіць яго адметнасць, паказаць сувязь літаратуры з жыццём.

Па-свойму С. Лаўшук імкнецца прачытаць фантастычную камедыю К. Крапіва «Брама неўміручасці», плён не толькі мастацкага, але і навуковага асэнсавання драматургам актуальных сацыяльных, філасофскіх, біялагічных праблем. Яго вывад не выклікае ніякага сумнення: «глыбіня мастацкага пранікнення ў рэчаіснасць, наватарскае вырашэнне многіх актуальных сітуацый — усё гэта ставіць п'есу Кандрата Крапіва «Брама неўміручасці» ў рад самых выдатных дасягненняў сучаснай саветскай драматургіі».

Найбольш засяроджана вядзецца аналіз драматургіі А. Макаёнка. Творчасць пісьменніка давала магчымасць раскрыцця даследчыцкім здольнасцям С. Лаўшук, улюбёнага ў талент драматурга. Адсюль ідзе і крыху звышаная ацэнка такіх п'ес, як «Каб людзі не журыліся», і «Лявоніха на арбіце». Завышаная ў тым сэнсе, што аўтар не прыкмячае пэўныя пралікаў драматурга ў кампазіцыйна-сюжэтнай арганізацыі матэрыялу. А вось апош-

нія п'есы А. Макаёнка «Заюцкіны апостал», «Трыбунал», «Таблетку пад язык» аналізуюцца з зайздроснай пранікнёнасцю ў мастацкі свет драматурга. Даследчык паказвае, што героі А. Макаёнка становіцца ўсё больш інтэлектуальны, што аўтар значна пашырыў арсенал мастацкіх прыёмаў стварэння вобраза. Яго драматургічнае пісьмо стала больш раскаванае, багатае на прыёмы тэатральнай умоўнасці.

Ці не занадта высокая ацэньваецца камедыя М. Матукоўскага «Амністыя»? Твор цікавы, арыгінальны, ставіць многімі тэатрамі краіны. Але ў ёй, думаемца, арыгінальнасць мяжуеца з арыгінальнасцю, не адчуваецца нацыянальнага каларыту твора.

Перад намі праца праблемная, і аўтар меў права выбраць п'ес для аналізу. Толькі, пэўна ж, больш выйграла б кніжка, калі б даследчык з меншай засяроджанасцю разглядаў п'есы-аднадзёнкі, слабыя ў мастацкіх адносінах (С. Свірыдаў, М. Алтухоў, П. Дудо, В. Зуб), а звярнуўся да твораў куды больш значнай эстэтычнай вартасці. Маюцца на ўвазе п'есы І. Шамякіна, І. Козела, А. Петрашкевіча. Чамусьці п'есы згаданых драматургаў (за выключэннем драмы І. Козела «Панарань-кветка») не разглядаюцца ў кнізе.

У цэлым жа праца «Сучасная беларуская драматургія» — даследаванне сур'езнае. Малады аўтар у асноўным пазбег апісальнасці — хваробы, якая яшчэ і цяпер цалкам не зжыта. Праблема паставлена падзённая, шматгранная — праблема развіцця сучаснай беларускай драматургіі, у якой увага акцэнтавана на канфлікце і характары ў драматургічным творы. Сучасную беларускую драматургію С. Лаўшук разглядае ў святле важнейшых праблем эстэтыкі сацыялістычнага рэалізму, што дало яму магчымасць прааналізаваць значныя дасягненні і асобныя пралікі як у творчасці асобных драматургаў, так і драматургіі ўвогуле.

Міхась ДЗІВІН.

НОВЫ дзень толькі-толькі пачаў забірацца ў лагчыну. Празрыста-роснае ранне. Кропелька сонца на кожнай травінцы. Цемра ўжо адпаўзла некуды ў кустоўе даўгалістага ланьку, але промні сонечныя яшчэ нясмелыя і ласкавыя. У вочы не лезуць. Не жмурышся: і ўсё бачыш. Весела спызае кася, збіваючы траву ў тоўстыя, калматыя пракосы. Неяк спакойна і радасна на душы. Пругкай сілай наліваецца ўсё цела. Узмах — невялікі крок уперад. Мокрай вужакай слізгае кася, і зноў, ледзь здрыганушыся, падаюць пад ёй рамонкі, белагалоўя «дзікая» канюшына і купальскія кветкі, што шчодро растуць у лагчыне.

— Сусед, — гукі мяне шыракаплечы дзед, што косіць з другога боку лагчыны. — Хадзі пакурым! Дай ты касе адпачыць. Аж стогне, бедная... Усё адно сёння не саб'ём усяго...

Я бяру з пракоса мокрай травы, выціраю касу, уторкваю касільна ў зямлю і іду да дзеда. Той ужо ляжыць на старой ватоўцы ў канцы пракоса і са смакам цымае тоўстую самаробную цыгарку.

— Сядай, — ён пасунуўся на край ватоўкі. — Ты б сарочку накінуў на сябе. Плечы мокрыя.

— Нічога.

— Ну, загарай. Дзела маладое. Не тое, што ў нас. Усё скрыпіць і коўча. А, памятаю, таксама сонца на скуру лавіў. Пачуў, што карысна, — ну, думаю, хапану праменьчыкаў і карычневым стану. Ну і хапануў! За дзень як печаны рак зрабіўся. У пограбе на чаваў на мокрай прасціне. Пухірамі ўся спіна пайшла... А ты чыю ж гэта пайку косіш? — раптам нечакана спытаў ён.

— Аўтона Ахрэмчыка.

— Гэта з Дабрыні?

— З Дабрыні.

— Далёка ж вас загналі... А майму старэйшаму ля вас недзе выдзелілі, — стары раптам задумаўся і заклапочана зірнуў на мяне. — Чакай-чакай... Ці не таго гэта Ахрэмчыка, у якога сын акадэмікам робіць?

Я засмяяўся.

— Да акадэміка яму яшчэ — як да неба...

— Ну, лекар нейкіх навук...

— Доктар.

— Дык я ж і кажу, — ён запытальна зірнуў на маю старэнькія зрэбныя штаны і няўпэўнена спытаў: — Што, пэўна, брат?

Я зноў усміхнуўся, кінуў. Так, маўляў, брат, але стары ўжо ўсё зразумеў, аж падняўся з ватоўкі, каб лепш мяне разгледзець. Здзіўлена хмыкнуў і зноў уперыўся ў бацькавыя штаны, якія былі на мне. Потым расчулена і катэгарычна заявіў:

— Маладзец! Не за тое, што акадэмік, а што во... Адным словам — маладзец! А я, чэснае слова, думаю, што ты ў саўгасе ў нас... Твар ужо надта праставаты, вясковы нейкі... Ты не крыўдуй, гэта добра.

— Не крыўдуй.

— І правільна. Ты ж у вёсцы вырас — якім жа яму яшчэ быць? — Во ёлкі паласатыя! — весела зарагатаў дзед. — А я думаю — раз акадэмік, значыць, пуза, барада, акуллары на носе і зубы залатыя... А ты вучы як спрытна касой махаеш! Не-е, маладзец! Бацьку памагаеш?

— Трэба.

— Канечне. От гэта па-людску. А то вунь мой меншы прыехаў мінулым летам — сыракавашу кефірам называе. Што ты! Пра касу і не ўспомніць. Слухай, а я тваё ўчора чытаў у газеце. Чэсна. Аж галава забалела. Усё неяк не па-простаму, з вывертам, нічарта не зразумець! Слова такія, што язык у вузел завязваецца. І падпісана «М. Ахрэмчык». Мікола, мабыць?

— Міхась, — сказаў я.

— А я Якаў Чарток з Негаціна. Бацьку твайго добра ведаю. А да вайны і працавалі разам. Сельсавет тады ў Негаціне быў. Вось жа што з яго сына атрымалася! Вучыўся шмат?

— Не вельмі. Гадоў дзевяць.

— Ого! Хаця справа, канечне, не ў вучобе. Майго меншага бэйбуса і дваццаць гадоў вучы, — далёка не пойдзе... Лобік вузкі. Гэта, сыноч, бог на табе адмеціну паставіў... Пячаць. Талент прыляпіў, і ўсё тут. Цябе ўжо куды не кінь, ты сваё возьмеш... Правільна я кажу?

Я прамаўчаў, не запярэчыў, бо вельмі ўжо ўпэўнена і пераканаўча даводзіў стары. Успомніліся словы першага кіраўніка яшчэ па кандыдацкай: «Плюнь таму ў вочы, хто скажа, што ты талент... Цяпер талентаў няма, а ёсць тыя, хто можа словы перастаўляць з месца на месца... Вось і перастаўляй. Як? А так: бяры чыю-небудзь дысертацию па сваёй тэме. Там напісана: «Была чорная ноч...» Гэта чужое. А ты напішы: «Ноч была чорная». Гэта ўжо будзе тваё. І не прычэпіцца ніхто. Не крыўдуй, не крыўдуй... Я ўсім заўжды гавару: таленту не толькі кіраўнік, таленту нічога не патрэбна. Ён сам сябе нараджае, сам сабой кіруе і сам сябе гадуе». Вось такія словы! Жорсткі быў стары, з'едлівы, але справядлівы. Да маёй доктарскай ён не дажыў.

— Не, вучоба, яна, канечне, трэба, я ж не кажу. Чым больш у галаву напхаш, тым лепш, але ж, разумеш, трэба яшчэ і нарадзіцца ў шчасліваю гадзіну ды сонечным ранкам. Не падобным да ўсіх нарадзіцца. Во скажы, ты ў маленстве хіба такі, як усе вясковыя бэйбусы, быў? Га?

— Чаму ж не? — цепнуў я плячыма. — І ў вайну гуляў, і па садах чужых лазіў, і гузакі насіў. Ды і вучыўся не лепш за іншых. Проста ў жыцці, мабыць, больш шчасціла... У інстытут паступіць удалося, потым у аспірантуру... Працаваў шмат...

— Чакай, чакай, — перапыніў мяне дзед. — Ты хоць і акадэмік, а не туды гнеш. Працавай! І конь праце ўвесь свой век, а ў газетах яго не друкуюць. Тут талент, і ўсё. Чалавек, калі народзіцца з ім дык гэта ўжо нешта такое, пра што ого-го хочацца сказаць... Такіх людзей раз-два, і лічыць ужо нечага. І такім не можа не шчасціць... На трэці ці на сорок пятай раз, але яны схопяць лёс за бараду. А ты во ўспомні: на цябе ніколі не казаў твой бацька — у каго гэта ты такі ўдаўся? Было?

— Было! — засмяяўся я, бо стары вельмі ўжо ўдала перадаў не толькі словы, але нават і інтанацыю майго бацькі.

— Так... А ты не згаджаўся! Ёсць, значыць, у цябе нешта такое, — ён вельмі выразна крутануў растапыранай далоняй над сваёй галавой. — Я ўжо за свой век прыгледзеўся: калі чалавек нараджаецца з талентам, дык ён трохі... Не крыўдуй, канечне, гэта

ТАЛЕНТ

Аляксея

ДУДАРОЎ

АПАВЯДАННЕ

ўжо так заведзена ў свеце. У гэтых людзей і вочы, і вушы, і сэрца асаблівыя. Як не тым бокам пасаджаны... А гэта ж рэдкасць! Я во ўжо шосты дзесятка датаваю, а сустрэў толькі двух таленавітых людзей. Цябе і яшчэ аднаго. Хочаш, раскажу? Ну, слухай. Жыў у нашай вёсцы да вайны мужчына ўдзін. Пятрок Харытанавіч. Яго брат малодшы цяпер дырэктарам школы ў вас у Дабрыні. Ведаеш, пэўна?

— Канечне, ведаю.

— Ну во. Чалавек, гэты Пятрок, здаецца, як чалавек быў. Спакойны, ціхі, працавіты. Звычайны, адным словам. Але, разумеш, так з выгляду мужык як мае быць. На дзве галавы вышэй за цябе быў. Плечы — во! Кулак пакажа — бык спалохаецца, а душу меў бабскую. Чаго ты усміхаешся? Гэта ж, разумеш, мы з дурноты сваёй заганылі лічылі і лічым. Жанчына, калі хочаш ведаць, нават самая дрэнная, у тысячу разоў лепшая за любога з нас. У бабы сэрца на сваім месцы, а ў нас яно іншым разам не там... Ты хоць раз бачыў, як бабы б'юцца? Хаця дзе табе было глядзець... А гэта ж толькі адзін смех... Пакрычаць, павыюць, за валасы адна адну патузаюць, і ўся злосць выйшла. Ну, а калі наш брат сыдзеца — тут ужо да сінякоў і да крыві. Ну дык, значыць, я пра Пятрака. Разумееш, за ўсё жыццё ніводнага разу не засек дома курыцы, не закалоў свінні. Не мог. Ты ж ведаеш, у сялянскай гаспадарцы без гэтага не пражывеш. Змалку прывучаюць. А Пятрок не... Баіцца. Ну, бацька за яго і ўзяўся. Сілкам аднойчы прымусяў качы галаву адсекчы. Сякеру ў рукі ўсунуў, сам яго трымае, разам і секанулі. Качка вобзём, і Пятрок побач з ёй. Бацька думае — прыкідаецца, блазнюк... Хварасціну ў рукі і давай яго хвастаць. А той ляжыць бела, як палатно, і не дыхае. Во навучыў! Месяц потым хварэў. Нікія ўрачы рады не маглі даць. Да знахаркі вазілі. Яна там штосьці над ім пашаптала, папьявала, трохі адышло. А бацьку знахарка тая кажа: «Калі хочаш, каб хлопец жыў на свеце, — лепш не чапай. У яго сэрца голае». Чуеш? Сэрца голае! Я гэтым шаптуніхам ніколі веры не даваў, але гэта бабка правільна сказала пра Пятрака. Ой, як правільна! Бацька, канечне, на яго рукой махнуў. Недарэка ўдаўся. З прымхамі, лепей не чапаць. Так ён і пражыў. Кармляка на сала быў — папросіць каго-небудзь, а сам з двара прэч, каб не глядзець. Ну, здавалася б, што тут дзіўнага? Што ты! Уся вёска смялася. Ён жа размаўляў услых з імі.

— З кім? — не зразумеў я.

— З конямі, каровай, з птушкамі. І не так, як во, скажам, мы размаўляем: «Стой, падла, каб ты здохла!» Не-е... Неяк ціха, ласкава. Памятаю, зайшоў я да яго, грошы пазычыць. А ў яго сабака быў. Мердаты такі, ростам з цяля. Ён на мяне! Зубы вышчарыў і аж зайшоўся ад брэху. Адным словам, ледзь штаны з мяне не зняў. І раптам Пятрок выходзіць і кажа спакойна, так, кібы з дакорам:

— Што ты робіш, Дзікі?

І ўсё. Гэты Дзікі нібы сваім брэхам падавіўся. А потым на гаспадара зірнуў, на мяне, і, ці паверыш,

бачу, што ў яго вочы, як у чалавека, сарамлівыя-сарамлівыя... Мала таго, галаву апусціў, да мяне падышоў і хвостом так махае, нібы прабачэння просіць. Ніколі ў жыцці такога не бачыў! Цуд! Мне, ведаеш, неяк не таго стала.

Я ўсміхнуўся. Стары заўважыў.

— Ты мне за хлусню плаціць не будзеш, — нібы пакрыўдзіўся ён. — Дык навошта ж мне тады хлусіць? — Даруйце, гэта я сваім думкам, — спыхаўся я.

— Жывёліна, яна, я табе скажу, розум мае. Яна людзей чуе. Тых, хто з душой. А ў Пятрака была душа ого-го! І не быў ён ніякім дэвіаком... Адным словам, жаласлівым быў. Ведаў, што на зямлі ўсім баціць. Усяму жывому. Аднойчы на сенажаці яму пад касу жаба падскочыла. Ён ёй заднюю лапу і адхапіў. І што ты думаеш? Кінуў касу, злавіў гэтую параненую жабу і давай ёй анучай лапу перавязваць. Да гэтай пары яшчэ ўся вёска смяецца! Чаго? Лічаць, што ненармальны быў чалавек, як у нас кажуць, з цвыркунком ля скроні. Ну, а яны, значыць, усе нармальныя. Тут яшчэ падумаць трэба...

— Цікава, — сказаў я і спытаўся: — Бы ўсё кажаце — быў, быў... Ён што, пераехаў куды-небудзь?

— Хто? Пятрок? Ды не, вайна ж была. Хіба такі ўберажэ сваю галаву? Табе ж бацька, мабыць, раскажаў, як на вайне. Ці ты мяне, ці я цябе. Ну, а Пятрок... Раскажу, як яго забіла. Немцы на нашых папёрлі, ну і скапіліся. На Пятрака наскочыў адзін — хацеў штыком. Пятрок у яго вінтоўку з рук вырваў і ў грудзі піхнуў. Гэты фрыц і лыткі задраў. Я ж кажаў, у яго руках была сіла дай божа. Зваліўся, значыць, немец і рукой пісталет з кабуры рае. Немец з пісталета яму ў жывот і смялянуў. От так. — Стары змоўк, пачаў рабіць новую цыгарку. Адарваў з газеты акуратны чатырохкутнік, дастаў капшук. Неяк асабліва ўважліва зірнуў на мяне, сказаў:

— Тут і гаварыць няма пра што. Калі б Пятраку дарога ў науку была, з яго б нешта выйшла... Можна, хвіласаф новы... Ён бы такое сказаў людзям... Я табе словамі сказаць не магу, а ведаю, адчуваю... Ён жа і пазіраў неяк асабліва. Здаецца, у вочы глядзіць табе, а нібы ў сэрца зазірае. Зямля наша каго толькі ні народзіць! З сэрцам асаблівым і галавой...

Мы доўга курылі моўчкі. Дзед быў увесь нейкі важны і строгі. Ён думаў. Сваім расказам ён распаліў сабе душу і цяпер, пэўна, сам усё асэнсоўваў нанова.

— Прымаразкі хутка будуць, — нечакана сказаў ён.

— Ды не, ночы яшчэ цёплыя, — не згадзіўся я.

— Будуць. Раса памутнела ўжо. Пад ланькам сёння аж белая была. — І раптам ён ціха засмяяўся. Сустрэўшыся з маім запытальным позіркам, — сказаў: — Ведаеш, што я думаю? Няма калі нгм глядзець наўкол на поўныя вочы. Глядзець і здзіўляцца. Вось, да слова, што гэта такое? — ён паказаў на цёмную густую сцяну няскошанай травы.

— Трава, — усміхнуўся я.

— А гэта? — чмякнуў ён рукой па пракосе, на якім мы сядзелі.

— Таксама трава.

— Гэта ўжо сена, — чамусьці сумна прамовіў стары. — Во так і бывае.

Я не зразумеў, што ён хацеў гэтым сказаць, а запытацца не паспеў. Павярнуўшы да мяне хітраваты твар, дзед спытаў:

— А чаму ты ўсё маўчаў, калі я табе пра Пятрака раскажаў? Мо не згодзен з чым?

— Згодзен, — з усмешкай, але шчыра прызнаўся я і дадаў: — Толькі, як сказаў адзін паэт, «прыгожае бачыць прыгожы».

Стары зразумеў. Дыпытліва зірнуў мне ў вочы і пачаў падымацца.

— Ну, калі згодзен — пайшлі касіць. А то ўжо хутка сонца расу вып'е, тады не разгонішся.

Праз хвіліну нашы косы пераклікаліся ўжо сваімі тонкімі галасамі. Па лагчыне каціўся звонкі птушыны гармідар. Ззяла блакітам вялікае і чыстае неба. Ле-та яшчэ не збіралася адыходзіць, да восені было далёка.

МАЕ далёкае школьнае маленства і юнацтва... Паланілі душу, чаравалі вершы любімых беларускіх песняроў. Купала і Колас. Чарот і Александровіч, Трус і Крапіва... Паэтаў-класікаў я ніяк не мог уявіць жывымі людзьмі, былі яны авяны нейкай таямнічасцю і недасягалнасцю. І раптам новае для мяне імя — Пятрусь Бядулін. І незвычайнае адкрыццё: паэт з нашага ж Краснапольскага раёна, з вёскі Дзернавая, што недалёка ад нашай вёскі Высокі Барок. Жыве ён не ў сталіцы, а ў раённым мя-

**Яна любіць
Громна ў клубе
Цёткам лемантар чытаць.
Цёткі, добрыя суседкі,
Знімуць хусткі з галавы:
— Наша Верна,
Піянерка,
Як вучоная з Масквы!**

У пачатку трыцятых гадоў пачала выходзіць наша раённая газета «Чырвоны сцяг». Да яе адразу пацягнулася моладзь. Селькор — сельскі карэспандэнт—

паехаў я на вучобу ў Мінск. Прыязджаючы на канікулы, даведаўся, што П. Бядулін працуе адказным сакратаром рэдакцыі чырвоўскай раённай газеты. А пасля вайны мне стала вядома, што ён загінуў у баях з белафінамі.

А ў памяці ўвесь час жылі вершы, а дакладней, урывкі з вершаў паэта Краснапольшчыны, майго блізкага земляка. Некаторыя творы П. Бядуліна я сам чытаў, тое-сёе пачуў з вуснаў маіх школьных сяброў. Мушу прызнацца, што сваёй «адвагай» пісаць вершы я ў вялікай меры абавязаны яму.

Нядаўна я наведаў радзіму Петруся. З Краснаполля прамая дарога ў вёску Горы — цэнтр мясцовага сельсавета. Тут працуе медыцынскай сястрой яго родная сястра Марыя Трафімаўна. Яна мяне сустрэла і павяла ў вёску Дзернавая, што паблізу. Паказала дварышча, дзе была хата яе бацькоў і дзе ў 1912 годзе нарадзіўся П. Бядулін (цяпер яму споўнілася 65 гадоў). Старэйшымі ў сям'і былі сястра Лізавета, брат Фёдар, а пасля Петруся — сястра Алена і яна, Марыя, 1922 года нараджэння. Бацькі памерлі. Брат Фёдар, былы франтавік, жыве ў Новарасійску, сястра Алена — у Калінінградзе, а Лізавета, якой 74 гады, — у сваёй вёсцы.

Што Марыя Трафімаўна ведае пра свайго брата Петруся? Запомніла яго добрым хлопцам, бо на дзесяць гадоў маладзейшая. Дзе вучыўся? Спачатку ў сваёй вёсцы, дзе была пачатковая школа. Разам з ім вучылася і тая Верка-піянерка, пра якую напісаў ён верш. Гэта — Вера Сарвіліна, працавала яна потым настаўніцай, цяпер жыве ў Мінску. Пісаў Пятрусь, наведваючы бацькоў, звычайна ноччу, калі ніхто яму не перашкаджаў. У хаце бацькоў заставаўся яго паперы, рукапісы. На жаль, усё знікла ў час вайны.

Марыя Трафімаўна прыгадвае: брат быў нейкім інструктарам рэдакцыі. Увесь час у дарозе, увесь час у вёсках. Аднойчы яго ледзь не забілі кулакі і іх паматгалі. Працаваў ён у Краснаполлі і ў Крыкаве. А перад самай вайной — у Чыркаве. Там і ажانیўся. Паўгода толькі пажыў з жонкай, дзецьмі не паспеў абзвесціся.

Дадае Марыя Трафімаўна сямейныя фотаальбомы, шукае фатаграфіі брата. Вось на здымку трое вайскоўцаў. П. Бядулін пасярэдзіне. Ён у гімнасцёрцы з чыстымі пятліцамі, абуты ў чаравікі з абмоткамі: радавы чырвонаармеец. І надпіс на адваротным баку здымка: «На памяць бацьку і маці ад сына Пятра Бядуліна. Станцыя Стоўбцы. I. XII. 1939 г.»

Усё зразумела. П. Бядулін удзельнічаў у вызваленчым паходзе Чырвонай Арміі ў Заходнюю Беларусь. Сфатаграфаваны з сябрамі ў Стоўбцах у канцы 1939 года, а ў пачатку 1940 быў ужо на Карэльскім перапынку, на фінскім фронце, у той жа вайскавай форме і званні радавога. У сакавіку 1940 года бацькі П. Бядуліна атрымалі лісьмо ад яго сяброў-франтавікоў. Яны паведамілі, што Пятрусь быў цяжка паранены і памёр на дарозе ў Пскоў, дзе размяшчаўся вайсковы шпіталь. Гэта адбылося 10 сакавіка, а праз два дні было заключана перамір'е.

На другім здымку — двое юнакоў у белых кашулях, злева — П. Бядулін. Сястра тлумачыць: гэта той час, калі брат вучыўся на журналіста. Дзе? Здаецца, у Віцебску. Але дакладна не ведае і не можа сцвярджаць.

Вершаў свайго брата Марыя Трафімаўна, на жаль, не ведае. Чула тады, у маленстве, што яго верш «Летні дождж» быў змешчаны, здаецца, у газеце «Літаратура і мастацтва». Да вайны П. Бядулін не выдаў зборніка вершаў, і невядома, ці паспеў яго падрыхтаваць.

Падзяліўся ўспамінамі настаўнік мясцовай школы Фёдар Міхайлавіч Васіленка. П. Бядуліна, свайго аднавяскоўца, ён запомніў маладым, дзейным, нястрымным. Прыязджаючы ў вёску, выступаў у клубе. Адзін яго верш пра родны калгас імя Валадарскага быў змешчаны, здаецца, у кнізе «Чырвоная змена». Але Фёдар Міхайлавіч не бярэцца сцвярджаць, што менавіта гэтак называлася тая кніга...

У суседняй вёсцы Бірулі ў той даваенны час працавала настаўніцай Праксоўя Ігнатаўна Вяжбіцкая. Яна таксама помніць П. Бядуліна. Быў ён частым госцем у яе ў школе. Наведваў вечарынкі і камсамольскія сходы. І кожны раз чытаў вершы, прасякнутыя радасцю, маладым задорам і верай у будучыню...

Аляксей ПЫСІН.

ПЕСНЯ...

Фота Я. МЯЦЕЛЦЫ

МАЛАДОЕ, АГНЯВОЕ

стэчку, працуе ў мясцовай газеце. Вершы ж яго друкуюцца ў Мінску. І, кажучы, былі нават у школьнай чытанцы! І мне на той час здавалася, што ніколі яны не горшыя за тых хрэстаматыяных: простыя, зразумелыя, адразу запамінаюцца. І, галоўнае, — вершы аб тым, чым жыве наша вёска з усімі яе турботамі і трывогамі, з марамі аб лепшай будучыні.

Не, Бядуліна я ўжо мог уявіць. Вядома, ён камсамolec, баявы, бадзёры, смелы. Часта бывае ў вёсцы, ваюе з папамі і кулакамі. Праводзіць сходы, добра выступае. А піша ён толькі ноччу, бо днём няма калі. І ў чымсьці, відаць, ён падобны на Паўлюка Труса. Бо вершы яго таксама хваляюць, заклікаюць і вядуць уперад: хочацца зрабіць нешта важнае, можа, нават гераічнае.

У самым пачатку калектывізацыі стаў вядомы верш П. Бядуліна, прысвечаны гэтай вялікай падзеі ў вёсцы, верш-заклік, верш-присяга:

Ідуць масы
У калгасы
Грамадою,
Час растацца,
Развітацца
Нам з бядою,
Усё старое
Ды гнілое
Мы зруйнуем,
Маладое
Агнавое
Пабудуем!

Гэтае «маладое, агнявое» прабівала сабе дарогу ў жыццё. Складваліся новыя адносіны між людзьмі, справай гонару і долбесці становілася праца. Учарашнія непісьменныя сялянкі ахвотна наведвалі лікпункт (пункт ліквідацыі непісьменнасці). Многіх з іх ужо называлі стаханавіцамі, ударніцамі першай пяцігодкі. Новае жыццё, новая ява паўставала ў наэтычным адлюстраванні П. Бядуліна:

Дагарэлі зімовыя ночы,
Маладзее індустрыі край,
Расчыніла бланкітныя вочы
Маладая на вёсцы пара.
Цёмната нас цяпер не скалечыць,
Не загоніць маліцца к папу.
Мая маці у сёнешні вечар
Навучацца ідзе на лікпункт.

У гэтым вершы бачыў я і сваю маці. Усёй душою і сэрцам прымала яна тое новае, што несла ў вёску Савецкая ўлада. Старанна працавала ў калгасе, перавыконвала норму выпрацоўкі ў полі і на лузе. З вялікім гонарам ездзіла на раённыя злёты калгасніц-ударніц. Дзяўчаты становіліся трактарысткамі. Адной з іх П. Бядулін прысвяціў верш, які быў змешчаны ў раённай газеце і пачынаўся так:

Радасць палкае сэрца расчуліць
Пад рытмічныя кронкі машын,
Ты расла ў васільковай нашулі,
Як і сотні вясковых дзяўчын.

І яшчэ адзін верш П. Бядуліна захаваўся ў маёй памяці, верш пра вясковую дзяўчынку з піянерскім галыштукам, якая займела навагу сярод дарослых. Верш называўся «Верка»:

Яе вочкі-
Вугалёчкі,
Як зараначні гараць.

што на сцяне будынка рэдакцыі краснапольскай райгазеты.

Як на свята ехалі туды перад вайной селькоры на кожны свой чарговы злёт. Прасторнае памяшканне раённага Дома культуры пад час злёту было запоўнена цалкам. Рэдактар або сакратар райкома партыі рабіў даклад аб задачах сельскараб-сельскараб. Селькоры знаёміліся з супрацоўнікамі газеты, выслухоўвалі парады, набіраліся вопыту. Карацей кажучы, атрымлівалі добрую духоўную зарадку.

Змяшчала раёнка і літаратурныя матэрыялы. Апрача П. Бядуліна, вершы тут друкавалі Пётр Ушынаў (працаваў у пасляваенны час рэдактарам часопіса «Сельскае хозяйство Белоруссии») і Мікола Ткачоў, цяперашні прэзідэнт, дырэктар выдавецтва «Мастацкая літаратура».

Аднойчы я панёс у рэдакцыю свой верш. Прысвячаўся ён падзеям у Іспаніі, дзе ішла вайна з іспанскім і міжнародным фашызмам. Пераступіў парог драўлянага памяшкання рэдакцыі, прывітаўся і сказаў, чаго прыйшоў. «Гэта да цябе, Пятрусь!» — гукнуў нехта з супрацоўнікаў. П. Бядулін узняўся з-за стала і пайшоў мне насустрэч. Уззяў верш і тут жа прачытаў стоячы. Быў ён сярэдняга росту, хударлявы і, як здалася мне, — занадта сур'ёзны. Перш за ўсё не спадабаўся яму рытм вершаванага радка. «Там людзі гінуць, — казаў ён, — а ў цябе такая музыка, што хоць у скокі пускаяйся». І яшчэ зрабіў некалькі заўваг. Верш быў адхілены. Ды я не пакрыўдзіўся. Што я, вучань вясковай сям'ігодкі, мог ведаць тады пра Іспанію і пра ўсё тое, што там адбывалася!

Гэта было маё першае знаёмства з П. Бядуліным і, на жаль, адзіная сустрэча з ім. Семнаццацігадовым юнаком

НЯХАІ гэта будзе працягам тых нашых радкоў, якія ў канцы мінулага сезона паведамлілі пра новую з'яву беларускага музычнага тэатра. Пастаноўка «Джардана Бруна» была паказана тады «напаўлегальна». І вось, атрымаўшы ганаровы тытул «прэм'ера», опера паўнаўладнай гаспадыняй абжывае сцэну. Перыяд станаўлення праходзіць, разам са спектаклем, і грамадская думка аб ім. Таму хочацца, каб размова пра «Бруна» не абмяжоўвалася гэтымі пататкамі: назаўсім іх спробаю акрэсліць уласныя назіранні, уяўленні, меркаванні, што складваліся на працягу шматрадовага наведвання рэпетыцый і спектакляў.

Імя Джардана Бруна, яго гістарычны і маральны подзвіг — паняцці хрэстаматыійныя. Але не толькі прыцягальная сіла унікальнасці гэтага самаахвярнага гуманіста часоў Адраджэння кіравала Сяргеем Картэсам у выбары тэмы для яго першай оперы. Сутыкненне старажытных ідэй з дрымуцым цемрацальствам; трагедыя вялікага Розуму, асуджанага на каванне — у гісторыі чалавечтва не адзінакыя. І слова пра гэта можа стаць зваротам у будучыню, перасцярогай новых пакараў інквізіцыі. Вецер усё яшчэ носіць па свеце іскры кастра Бруна — бадай, так фармулюецца аўтарскае крэда. Трывожна і актуальна гучыць у оперы напамінак пра расправу з Арлеанскай Дэвай, пра крыжовыя походы гідлераўскага фашызму і чылійскай ваншчыны.

Нам зразумелая глыбокая сцэнічная сімволіка: агідныя, шаржаваныя маскі-галовы педарослага патоўпу, які яшчэ не стаў народам. Цвёрдыя барановыя лбы, казліныя чараны, хіжыя дзюбы груганоў і асліныя морды... Крыху фантазіі — і ў шапі масках, што звесіаюць з каласікоў, угадваюцца рысы тых «гістарычных асоб», з благаславення якіх чыліліся расправы над вальнадумцамі.

Сам Бруна — як звяно ў ланцугу ганенняў іспытні, у якім імёны Францыска Скарыны, Аляксандра Радзівілава, Кастуся Каліноўскага, Юліуса Фучыка, Яраслава Галана, Віктара Хары... Праз эмацыянальнае ўзрушэнне спасцігаем мы сэнсавую ёмістасць эпизоду сустрэчы Джардана з чытальнікам. Што гэты твор — надзеіны, сумненніў няма. А выдаткі эксперыменту (з'ява заканамерная для тых, хто шукае) праявіліся, напэўна, воль у чым. Уражанне такое, быццам аўтару скоўвала боязь застацца неразуметамі. І іх імкненне надаць твору адкрытую палітычную значнасць, агітанцыйнасць прывяло да прасталіейнасці, шматслоўя эпизода. А таму — да некаторай дэвальвацыі філасофскага замыслу.

Цяпер аб той эрозіі недавер'я да новага твора, якую заравілася частка публікі, у тым ліку дасведчанай. Як можна па аднаму, нават па двух наведваннях выносіць канчатковыя, з прэтэнзіяй на сур'ёзнасць, ацэнкі вельмі складанаму спектаклю? А боль-

шасць, на жаль, так і робіць. Тонкі падтэкст, нязвыкласць музыкі і сцэнічнага рашэння, не заўсёды дасканалая адпаведнасць выканання задуме аўтараў і пастаноўчыкаў (музычны кіраўнік Я. Вашчак, хормайстры А. Кагадзееў, Г. Луцэвіч, Н. Ламановіч, рэжысёр С. Штэйн). Гэта ўскладняе першае ўспрыняцце «Джардана Бруна». Вось і ўзнікаюць бесплодныя разважання: «опера ці не опера?» Да якога ж часу можна азірацца назад і

стоп-кадра. І прыгадваецца мультыплікацыя, калі ва ўспышках «міргалкі» з выцём і свістам скача вакол ерэтыка ашалелы патоўп. «Іншародныя» прыёмы зусім не парушаюць, а толькі асвятляюць жанравую тканіну.

Скразное сімфанічнае развіццё, дзівосная злітнасць вакальных партый з аркестрам ствараюць настолькі цэласнае слышавае ўражанне, што драбніц яго на асобныя кваліфікацыі проста шкада. Вялікая эма-

вай прытчы з кампактным, афарыстычным тэкстам, з ярка акрэсленымі характарамі дзейных асоб. У тым, што геніяльны мысліцель і бясстрашны прапагандыст свайго вучэння паказаны тут напярэдадні гібелі, бачыцца пэўны сэнс. Пацалункам юды абарочваецца для Бруна гасцінасць Мачанігі, подлай дэмагогіі аказваецца «сплагада» сенатара Фаскары, гіне ў крызавай сутычцы верны Ладавіка, знікае эфемерны агенчык пацучы Паолы. Адзі-

роднасі персанаж М. Зданевіча. Рысамі ваяўнічага нягодніка надзяляе свой вобраз В. Бруй, а В. Глушакоў робіць Мачанігу бязвольным даносчыкам. Нунцый, сыграны В. Гур'евым, — прадстаўнічая жорсткасць. У ролі пісьмавадзіцеля — каларытны, непераймальны В. Чарнабаеў. Раней мы пісалі пра поспех выпускніцы Беларускай кансерваторыі В. Цішынай у партыі ўдавы кніжнага гандляра. У адрозненне ад дэбютанткі, Л. Галушкіна надае вобразу пераканальныя штрыхі жаночай вопытнасці і памяркоўнасці.

Вялікая сэнсавая нагрузка тэксту ад аўтара. У акцёрскай манеры чытальнікаў падабенства няма. Эстрада, кідка, дакладна гучыць слова В. Кучынскага. Ён — каментатар. В. Апісенка — апавядальнік. Яго ітанацыя больш спакойная і давяральная, але з прыкрымі дыкцыйнымі стратамі.

Работа над новым творам вялася, зразумела, без аніякай аглядкі на апісанні класічных пастаноўак. Зроблены самастойна, без гатовых штампаў спектакль уражвае сцэнаграфіяй, у якой адразу пазнаецца почырк Яўгена Лысіка, захапляе жываліснай рэжысурай Сямёна Штэйна. Народ як дзейная асоба ў оперы адсутнічае. Аднак тут ёсць доволі актыўная маса, так сказаць, «са знакам мінус». Яна разгрывае сапраўдную Варфаламееўскую ноч у фінале першай дзей: яна прывідамі выпірае з усіх шчылін рымскай цямніцы Бруна; суправаджае яго на пакаранне. І яе сцэнічныя наводзіны заснаваны на вынаходлівай рэжысёрскай схеме. А як красамоўна расстаўлены хор багамольцаў са свечкамі! У адных нерухомах позах — набожнасць, у другіх — пакарлінасць, у трэціх — знясіленасць і жалоба. Маляўнічае відовішча — другая асоба сцэны. Некажане з'яўленне артыстаў праз люк, зусім натуральнае застолле з апетытным абгрываннем небуафорскага яблыка, надзвычай пластычнае вырашэнне песьні пра Жанет...

«Рэгламент» не дазваляе назваць яшчэ многія знаходкі «Джардана Бруна», многія імёны, якія маглі б прагучаць у дачыненні да спектакля. Але хочацца хаця б агульным добрым словам адзначыць у ліку яго стваральнікаў загадчыка мастацка-пастававага часткі Леаніда Окуня — умелага распарадчыка працаўмак тэатральнай «кухні».

Оперны дэбют С. Картэса ўпрыгожыў летапіс музычнага жыцця нашай рэспублікі, пастаноўка С. Штэйна і Я. Лысіка ажывіла тэатральны рэпертуар. Спектакль «Джардана Бруна» — не проста каштоўны здытак нацыянальнай музычнай сцэны. З часам яго будуць ведаць не толькі ў Беларусі. Бо твор гэта не проста новы, у многім ён наватарскі. І наўтолькі жадаанне гаварыць аб ім не можа знікнуць пасля напісаных радкоў. Здаецца, сказана ў іх так мала...

С. БЕРАСЦЕНЬ.

З ЧАСАМ СУГУЧНАЕ

«ДЖАРДАНА БРУНА» НА СЦЭНЕ ДЗЯРЖАВНАГА АКАДЭМІЧНАГА ВЯЛІКАГА ТЭАТРА ОПЕРЫ І БАЛЕТА БССР

Наш тэатр оперы і балета, народжаны Вялікім Кастрычнікам, стаў важным элементам Беларускай нацыянальнай культуры. Разам з тэатрам кампазітары Я. Цікоцін, М. Аладаў, М. Чуркін, А. Багатыроў, А. Туранкоў у трыццатых і саракавых гадах паказалі багатыя магчымасці музычнай сцэны ў адлюстраванні мінулага і сучаснасці, у раскрыцці вобраза салдата рэвалюцыі і будаўніка новага грамадства. Сёння, рыхтуючыся да 60-годдзя Кастрычніка, Акадэмічны Вялікі тэатр оперы і балета БССР адначасова працуе над некалькімі нацыянальнымі творами, дзе па-сучаснаму сродкамі музычнай драматургіі ўвасабляюцца ідэалы

змагацца за свабоду і шчасце людзей. «Новая зямля» паводле Я. Коласа — опера Ю. Семянкі на лібрэта А. Петрашкевіча; разам з паэтам У. Караткевічам Д. Смольскі піша оперу «Сіва легенда»; па матывах быкаўскай апавесці «Воўчая зграя» напісалі лібрэта оперы А. Варцінскі і С. Штэйн, музыку для якой стварае Г. Вагнер; кампазітар Р. Сурус і паэтка Н. Тулушава прысвячаюць оперу герані барацьбы супраць ворагаў Саветскай улады Веры Харужай... Адбыліся першыя паказы оперы «Джардана Бруна» С. Картэса. Сваймі ўражаннямі аб гэтай пастаноўцы дзеліцца з чытачамі «ліМа» журналістка С. Берасцень.

шукаць учарашні дзень у новых з'явах? Пазаўчора быў, скажам, толькі Глюк, але потым з'явіўся Рыхард Вагнер. Быў Вярстоўскі, але з'явіўся Мусаргскі! Скрозь устарэлае «ўчора» прабіваў сабе дарогу ў заўтра Пракоф'еў і Шаптакоў. Пераадольваючы інерцыю слыху і густу, загучаў Шчадрын. «Музычнае развіццё ідзе ўсё час у сімфанічным плане, — у гэтым сэнсе опера не з'яўляецца перапевам старых опер, г. зн. опер, пабудаваных на асобных нумарах. Музыкальная плынь ідзе бесперапынна, абрываючыся толькі на заканчэнні кожнага акта, і ўзнаўляецца ў наступным, ідучы не маленькімі кавалачкамі, але развіваючыся ў вялікім сімфанічным плане...» Прыходзіцца нагадваць сказанае яшчэ ў 1934 годзе пра Шаптакоўчаву «Кацярыну Ізмайлаву», бо кагосьці бянтэжыць стыль «Джардана Бруна».

«Джардана Бруна» — гэта драматургія, напісаная музыкай. Опера. З лейтматыўнай сістэмай, з індывідуалізаванай характарыстыкай дзейных асоб. Аўтарскія паванцы выкліканы імкненнем да філасофскага асэнсавання тэмы і патрэбамі часу. Думаецца, гэта яшчэ і ўплыў роднасных мастацтваў: драматычнага тэатра, дзе кампазітар мае цікавы вопыт работы, і кінематографа, да якога маюць дачыненне і аўтар музыкі, і лібрэтыст Уладзімір Халіп. У дзеянне ўведзены харавыя каментарыі і голас ад аўтара; тэкст, нават у салістаў, часам дэкламуецца на нявызначанай вышыні гучы. Як кінадакументальны калаж успрымаецца «эманіраваная» пераклічка часоў. Чаргаванне застылых і ажыўшых мізансцен (хор і ансамбль салістаў у першай сцэне) нагадвае прыём

цыянальнай сілы харавых фрэсак. Ітанацыійныя лініі рэчытываў надзвычай цесна набліжаны да размоўных ітанацыій. Разам з тым, адчуваецца густ кампазітара-мелодыста, які ўлічвае ўсе магчымасці чалавечага голасу — гэтага найбагацейшага з інструментаў. Емкае і моцнае гучанне ўдарнай групы аркестра, характэрная «картэсаўская» пульсавая рытмы... А калі ўслуховаешся ў «інтэлігентны», але па-сучаснаму вастраваты музычны лексікон Картэса, узнікаюць далёкія асацыяцыі са старонкамі, напісанымі вострай, «непрычэсанай» мовай Мусаргскага.

Усё ж такі як мудра заўважана: любіць можна толькі зняможную музыку. Сказана — быццам пра гэту оперу. Толькі пасля таго, як памяць захавае маляўнічы гучнасці, абудзіцца цікавасць да дэталей і неабходнасць слухаць яе зноў і зноў. Слухаць, глядзець. Захапляцца поліфаніяй драматургіі сцэны ў рымскай турме. Адчуваць венецыянскі водар падуаны, дапоўненай паэтычным тэкстам, рэмінісцэнцыймі вядомых палотнаў Адраджэння, далікатнай харэаграфіяй (Д. Арыпапа). Здзіўляюцца ўзвяслаці пацучы ў дуэце флейты і арфы, які пераліваецца ва ўсхваляваную кантылену струнных (сустрэча Бруна з чытальнікам). Адаваць належнае вакальна-маўленчай характарыстыцы даносчыка Мачанігі, удавы кніжнага гандляра, пісьмавадзіцеля...

Алеуснасць стройнага літаратурнага жыццёпісання Бруна ўскладніла работу лібрэтыста У. Халіпа. Аднак дакументы судовага працэсу над вучоным і мастацкі вымысел сталі дастатковай асновай для стварэння не дэталізавага гістарычнага сюжэта, а своеасаблі-

нак, знясілены бясконцымі нападкам і душэўнымі пакутамі, пазбаўлены каранёў, як Антэй, адарваны ад зямлі, — ён ступае ў касцёр усё ж некарона. Подзвіг яго — не мужнасць героя, які адчувае за сабой падтрымку аднадумцаў, а стаіць адрынутага, выгнаўніка. Тым больш важкая ўваскрэсла правата чалавека, на імя якога вяртае накладаўся праклён. І ў тым — гістарычны аптымізм трагедыі Бруна.

Нялёгка ўвасобіць цэнтральны вобраз на сцэне. Але А. Дзедзік пачынае ўжо звыкацца з роляю. І ў шэрагу эпизодаў (з фальшывым кліком, «адрачэння») яму ўдаецца данесці да залы непадробнае перажыванне, якое прывіраецца праз «ігру голасу». Больш статычным выглядае У. Іваноўскі, хаця лепшае дыкцыйнае засваенне партыі і партрэтнае падабенства яго грыву імпаўную публіцы.

Віскліва-подленькая прымаўка Мачанігі «па абавязку сумлення», шчыльная самаупакоенасць Фаскары з ізмечанай белай хусткай капітулянта; бессаромная балбатня сквапнай удавы кніжнага гандляра, разбэшчанасць пісьмавадзіцеля, садзцкая ўсешка і нецярплівае паціранне рук пушчы... Чытаецца: ад абыякавасці да здрадніка і варвара — адзін крок. Гэта кола вобразаў таксама ўдзячны для акцёраў мастэрыял. Цікавы вонкавы эфект стварае фактура выканаўцаў партыі магістра (А. Лакшын) і Мачанігі (В. Бруй) у сцэне допыту. Спалучэнне амаль гіганцкай вышыні фігуры Магістра і ліславага павароту пастані Джавані, яго поўзання на чавырэнках выглядае знішчальна-карыкатурна. Магістр Лакшына — больш інквізітар, чым не пазбаўлены пэўнай высака-

Рэпліка

Гэтыя радкі пішуцца пад такім уражаннем. Тралейбус па маршруце № 2 влезе авіяпасажыраў, якія толькі што зрабілі першы крок па мінскай зямлі. На другім прыпынку пасля аэрапорта яны заўважаюць вялікі рэкламны шчыт. Адразу ж бачыць сілуэт Марыі Мікалаеўны Ярэмавай. І — пералік спек-

такляў з прывабнымі назвамі п'ес і імёнамі іх аўтараў. «Бона, мы трапілі на Ярэмаўцаў!» — радасна пляснула далонямі загарэлая яўна на гагрынскім пляжы маладая жанчына. У тралейбусе пачуўся смех. І рэпліка: «Іх ужо два месяцы як няма ў Мінску...» Рэклама засталася зважэннем тралейбуса на

ПАКУЛЬ СТАЦЬ ПЛОТ...

прыпынку «вуліца Варанянскага»... Каб жа яна была адна, гэтая рэклама-дэзінфармацыя! Такія ж шчыты прымацаваны да плоту побач з аўтобусным прыпынкам на вуліцы Каліноўскага, на Ленінскім праспекце на супрацьдаўчай чыгуны, на вуліцы Якуба Коласа па-

блізу дома № 50. Не адразу чалавек арыентуецца, што сярэд радкоў кідкага запрашэння на гастрольны спектакль пазначаны і такі: «З трэцяга чэрвеня па чацвёртае ліпеня». Спачатку вона даверліва слізае па назвах спектакляў, затрымліваецца на нечым, а потым... Крыўдна! Ты ж дарэмна спыняў увагу і пра нешта думаў. Афіша старая. Ты атры-

маў, як цяпер кажуць, зусім лішні струмень у патоку звернутага да цябе інфармацыі. Вядома, плот пасля заканчэння рамонтнага будаўніцтва разбураць. Знімуць і непатрэбны шчыт. Ды калі тое здарыцца? Вось жа было такое: на працягу двух гадоў недалёка ад трамвайнага прыпынку «вуліца Платонава» на плоце трымаўся такі ж самы

шчыт пра гастролю... Узбешкага акадэмічнага тэатра оперы і балета імя А. Навіі! Два гады людзі чыталі пра тое, чаго ў горадзе ўжо не было. Зноў жа — дэзінфармацыя. І непавага да тэатра. Да глядачоў.

Абавязак рэкламнай службы горада не толькі своечасова паведаваць пра навіны культуры, а і своечасова здымаць тых афішы, што выканалі сваю службу і цяпер толькі збіваюць з панталыку людзей.

К. ЛЯШЧЭНЯ.

Сяргею ДЗЯРГАЮ — 70

Вядомаму беларускаму паэту Сяргею Дзяргю спаўняецца 70 гадоў. З гэтай нагоды праўленне Саюза пісьменнікаў ВССР на кірнала юбіяру прывітанне, у якім гаворыцца:

«Дарагі Сяргей Сцяпанавіч! Ад усёй душы віншваем Вас, вядомага майстра паэтычнага слова, лаўрэата Літаратурнай прэміі імя Янкі Купалы, з днём Вашага сямідзесяцігоддзя. Выхадзец з рабочай сям'і чыгуначніка, Вы прайшлі нялёгкае жыццёвае шлях, перш чым цалкам прысвяціць сябе творчасці. Вучоба ў Мінскай чыгуначнай школе, агульнаадукацыйныя курсы, супрацоўніцтва ў газеце «Звязда», удзел у падпольным і партызанскім руху ў гады Вялікай Айчыннай вайны, праца ў часопісе «Вожык», дзе Вы працяглы час загадвалі аддзелам літаратуры, — вось этапы Вашай біяграфіі. Пачаўшы друкавацца яшчэ ў даваенны перыяд, Вы настойліва шукалі сваю сцэнку ў літаратуры, нястомна авалодвалі мастацкім майстэрствам. Ваша першая кніга вершаў, якая выйшла ў 1953 годзе, звярнула на сябе ўвагу значнасцю тэматыкі і высокай паэтычнай культуры. Сваймі наступнымі кнігамі — «Крэмень аб

крэмень», «Чатыры стыхіі», «Свята ў будзень», «На вогненнай сцяжыне» — Вы сцвердзілі за сабой трывалае месца сярод майстроў сучаснай беларускай паэзіі. Непасрэднасць перажытага, глыбокі роздум над жыццём, багацце паэтычных інтанацый, метафарычнае напоўненасць радка — гэтыя рысы прывабліваюць у Вашых кнігах шматлікіх прыхільнікаў Вашага таленту. Шмат зрабілі Вы і ў галіне мастацкага перакладу. Дзякуючы Вашай працы беларускі чытач атрымаў на сваёй роднай мове творы А. Міцкевіча і Ю. Славацкага, Ю. Лермантава і А. Блока, У. Маякоўскага і П. Тычыны. Аматыры дасціпнага слова з прыхільнасцю сустрэлі Вашы гумарыстычныя вершы, сабраныя ў кнігах «Цешча» і «Салата з дзядоўніку». Яшчэ раз, дарагі Сяргей Сцяпанавіч, сардэчна вітаем Вас у дзень Вашага юбілею, жадаем добрага здароўя, паэтычнага натхнення, новага творчага плёну».

Рэдакцыя штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» далучаецца да гэтага віншання і жадае Сяргею Сцяпанавічу доўгіх год жыцця, бадзёрасці, здзяйснення новых творчых задум.

А Г Н І РАМПЫ ЗАПАЛЕНЫ

Учора пачаў сезон Беларускай рэспубліканскай тэатр юнага глядача імя 50-годдзя намсамола Беларусі — на афішы ў ліну першых названа «Маладая гвардыя». Фадзееўскі раман, які набыў сцэнічнае жыццё, — нібы намертон дзейнасці гэтага творчага калектыву, закліканага выходзіць падлеткаў у духу вернасці намуністычным ідэалам. Да юбілею Вялікага Кастрычніка тэатр рыхтуе тансама «Юнацтва бацькоў» Б. Гарбатава і «Мінолкапаравоз» М. Лынькова. Сярод п'ес, прынятых да пастаноўкі, — «Бланкіны экспрэс» А. Кобец-Філімонавай і «Кветкі на поле» П. Харнова. Рэжысура спектакляў Р. Баравіна, А. Курловіча, Ю. Бярозы...

Ноласаўцы вярнуліся ў Віцебск пасля паспяховай гастролі ў Львове, дзе глядачы асабліва цікава прымалі «Сымона-музыку» паводле Я. Коласа (інсцэніроўка В. Мазынскага і У. Ганчарова) і «Донтар філасофіі» Б. Нушыча. Сёння група артыстаў працягвае традыцыйныя выступленні перад працаўнікамі вёскі ў раёнах вобласці. Ідуць рэпетыцыі фадзееўскага «Разгрома» — інсцэніроўкі рамана, які апылае мужнасць салдат рэвалюцыі і ўсенародную

барачку за маладоў Савецкую дзяржаву. Ставіць спектакль В. Мазынскага. Прынята да пастаноўкі п'еса «Восем кабет, якія нахаюць» Р. Тама. Заслужаны дзеяч мастацтваў ВССР С. Казіміроўскі падрыхтаваў спектакль «Заставайцеся сонцам» армянскага драматурга А. Папаяна (пераклад М. Гіля), В. Мазынскага — «Ноч пасля выпуску» паводле У. Цендракова.

На здымках: сцэна з «Маладой гвардыі» ў Тэатры юнага глядача (зверху) і сцэна з «Сымона-музыкі» ў ноласаўцаў (у роліх Сымона і дзеда Курылы артысты С. Шульга і Я. Шыпіла).

Фота У. КРУКА.

ЗБЕРАЖОНА ў РАДКУ

ЯНА СТРУМЕНІЦЬ, яго паэзія, але не крычыць аб гэтым. Яна праменьніць, пазбягаючы абвясціць гэта. Яна гутарыць з вамі ў хвіліны, калі, здаецца, вашым суб'ектам і можа быць толькі музыка або верш...

Пішу так не дзеля таго, каб да віншаванняў юбіяру дадаць кроплю ялею. Не, паэт Сяргей Дзяргай мае сталае кола чытачоў і прыхільнікаў. Мае ён і сваіх вучняў, якія на пачатку творчага шляху здзіўлена адкрываюць гэтае дзіўнае судладдзе паміж падказанай сэрцам задумай і віртуозна адмысловым выкананнем верша.

У творчасці С. Дзяргая ёсць і афарыстычнасць думкі. Ён, бы вае, кідка і натхнёна пракламае штосьці зававетнае для яго, як для чалавека, грамадзяніна і паэта. Ніколі яго верш не аднясе да зарыфмаванай прозы. З мовы ён так адбірае слова, каб не яно здзіўляла нас сваім звышнем у асяроддзі іншых слоў, а каб адкрыла нанова хоць адчужненне, хоць нюанс у навакольным жыцці, каб яно ўзрадавала ці засмуціла нас гэтым адкрыццём і наваля наўздагон за пачуццём да думкі, да роздуму аб жыцці.

Каб соль не страціла
Уласціваю ёй солкасць,
А песня — гунаў
Трапятнік і нвольх,
Вясёлна — колераў,
Каханне — шчырасці,
А чалавек — душы сваёй
Вялікай, несмяротнай —
На свеце існуе
Мастацтва,—

так напісаў С. Дзяргай у 1960 годзе, калі ўжо меў багаты творчы набытак, зведаў і шчасце і пакуты ў пошуках сапраўды мастацкага эквіваленту то мінамальнаму настрою, то жыццёваму назіранню, то філасофскай выснове з перажытага і абдуманнага.

Я гартаб старонкі напісаных С. Дзяргаем кніг. Затрымліваюся на радках, дзе пульсэ мастакоўска радасць, далучаюцца да характава жыцця.

Недарма ў гэту замець
бурштыну,
У цьмяным золаце восенскіх
стройаў
Заціла пад акном шыпына
Не прызначанай ёю парою...
(«Шчасце», 1957).
Дзень мой, брат мой, — кружны,
кружны
Ты сцягнеш высока, далёка,
Што пачынеш, — усё раскажы,
Дай пачуць твой арліны клінат.

Падхапі і мяне на крыло,
Узнімі ў вышыню — над хмары,
Каб усё мне відаць было —
Аж да самай далёкай мары...
(«Брат мой, дзень мой», 1959).

Ах, каб быў я ізноў маленькі
Маленькае хлапцо,
хлапчанятка...
Зноў бы нос уціраў жменьнай
І ў школе прапуснаў заняткі.
І жыў бы ў мяне апалонік
У слоіну шкляным з-пад мёду,
А ў другім — лупачынікі конік
Странатаў бы сабе на пагоду...
(«Ах, каб быў я...», 1968).
Нясем мы, стогнучы з адчаем,
Не больш, як можам
мы панесці,
І роўна гэтулькі ўмлішчаем,
Колькі нам дадзена ўмесціць.
І аддаём (не пазычаем,
Бо мы не свавольны на аддачу)
Не больш таго, што самі маем,
Але заўсёды на прыдачу,
Хоць людзі і не заўважаюць,
Сябе мы нідалі на шалі.
(«Нясем мы...», 1970).

Як бачым, нават у такім выпадковым чаргаванні цытат можна адчуць пераменлівы настрой і розную глыбіню асэнсавання жыццёвай з'явы або філасофскай высновы. І кожны раз плынь вершаванай мовы падходлівае, падключае нас да аўтарскага тэмпераменту.

Скажучы: гэта ж адно з тых уласцівацей паэзіі, без якой яна — не паэзія. Правільна. У ідэале так пісаць закліканы кожны, хто пачынае «рыфму габляваць». Ды толькі мы яшчэ часта сутыкаемся з кнігамі, дзе ўсё ёсць — і даволі лёгкі бег радкоў, і адмысловая рыфма, і метафарычнасць, аднак жа тое «я», ад імя якога з табой гутарыць аўтар, ты сваім ніяк зрабіць не можаш. Не робіцца — ды і годзе! У такіх паэтаў, як С. Дзяргай, нават вершы пра рамяство паэта, пра «выраб» вершаў — захпляюць. Бо яны — пра чалавечую справу, пра чалавечы прызначэнне, пра чалавечы пошук.

Наогул, трэба падкрэсліць, што С. Дзяргай умее, мабыць, як нямногія з паэтаў, перадаваць нараджэнне думкі, ход разважанняў, праверку думкай думкі. І гэта надае яго лепшым творам надзвычай прывабную якасць: яны спалучаюць непасрэднасць пачуцця паэта з інтэлектуальнай сталасцю яго лірычнага «я».

Разгэрніце кнігу С. Дзяргая «На вогненнай сцяжыне» на

старонцы 149. Верш «Твой камень». Прачытайце або перачытайце яго. Гаворка ідзе аб тым, што чалавеку трэба прыбраць камень з дарогі, калі чалавек аб яго спатыкнуўся. Звычайная дыдактычная парада? Не, сапраўдна паэзія! З высновай, багацейшай за літаральны сэнс радкоў. Ці ведаеш ты, пытаецца паэт, «калі так праходзіш міма, што на свет гэты белы ты, магчыма, і з'явіўся, каб той камень з месца зрушыць...» І ўслед за паэтам ты таксама пачынаеш дакараць сябе: ці не праходзіш міма там, дзе трэба зрушыць камень — камень абывакасці, хцівасці, грамадзянскай інертнасці, сытай самаздаволенасці?

І такое ўражанне пакідае паэзія С. Дзяргая, і такі аспект размовы з чытачом ёй уласцівы.

Яна мае ў сабе, калі так можна сказаць, выхаваўчы зарад. Хоць бы і тым, што супрацьстаіць «паэзіі-амброзіі», «паэзіі-карозіі», гугнявай, як казань прапаведніка, бразгатлівай, барабаннай...

Многае тут ідзе ад таго, што С. Дзяргай — выдатны знаўца народнай паэзіі, фальклорных узораў. Ён зведаў крынічную чысціню гэтага багацця, і цяпер правярае свае творчыя пошукі ёю. Дарэчы, яго вольныя пераклады «з народнага» накіталі «Калінкі» («Як збіраўся сыноч далёка ў дарогі, пакланіўся маці ў самыя ногі...») нясуць на сябе адбітак тонкага адчування непаўторнасці народнага слова і яго інтанацыйнага ладу.

З той жа крыніцы струменіць і гумар С. Дзяргая («У чарзе па анельсіны», напрыклад, або «Неўнікі спрабуюць голас»). З той жа крыніцы — гнеўная сатыра паэта, якая набывае то мітынгую афарбоўку, то характар вершаванага фельетона, то трапнай, як куля, мініяцюры.

Што часцей за ўсё сустракаеш ты ў вершах С. Дзяргая? Бадай, слова «зерне». Як аб'ясненне новага жыцця. Як сіл, скандэсанаваная ў ашчадны і моцны зарад. Як будучы хлеб твой надзеіны.

«Тут ёсць рацыянальнае зерне...»
Тан гавораць і часам
забываюць,
Барыс БУР'ЯН.

Што рацыянальнае зерне,
Як і ножнае зерне,
Патрабуе ўгнаенняў,
І пры тым нештучных.
Патрабуе:
Дагляду і ўвагі,
Ласкі і любові,
І тады рацыянальнае зерне
Як і ножнае зерне,
Уздыдзе і зарунее,
Закалосіцца і даспее...

Паэзія Сяргея Дзяргая з замілаваннем і павагай сочыць, вобразна кажучы, за тым, як узыходзіць, рунее і наліваецца ніва. Яна па-баявому выступае супраць любога пустазелля на гэтай ніве. Ёй чужое, усё, што харавато ператварае ў пацварнасць, а чыстае пачуццё — у фальш. Яна шматфарбная, і ў яе арганічна ўваходзіць трагедыіны амрок акупацыі (узрушае і трывожыць верш, які так і называецца — «Акупацыя»), і светлы летуценны водбліск кахання, і роздум сталага чалавека пра няўмольную хадку гадоў, і юнацкі гарэзлівы выклік часу, і ўдумлівы аналіз дасягнутага і страчанага... І цудоўныя лірычныя шэдэўры, што просяцца на песню — «Рэха», «Чарацінка», «Глянь, у небе хмарка...», «Адвечоркам», «Вішалька!» Яны — з табой. І ў розныя хвіліны жыцця ты здымаеш з паліцы томік з імем паэта і прыпадаеш да чыстай і жыватворнай крыніцы яго слова, якое зноў нагадае табе, што «сляза заўсёды горкая, а пот — салёны, а кроў — чырвоная, і гора — чорнае...», што

Усё належыць захоўваць
у памяці нашай плячоры.
Нішто не павінна кануць
у вечнасць, у часу бяздонне.
Калі сёння забыў ты крыўду,
што чыніў табе вораг учора,
Дык заўтра забудзеш дабро,
што зрабіў табе друг твой сёння.

Паэзія С. Дзяргая служыць дабро і таму памнажае духоўнае багацце чалавека. Яна робіць дабро. І вучыць цаніць яго як найвышэйшую каштоўнасць, без якой немагчыма быць сапраўдным грамадзянінам новага грамадства.

Такі роздум нараджае кожная сустрэча з творчасцю Сяргея Дзяргая. З яго словам. З яго высокім майстэрствам. З яго мастакоўскім і грамадскім тэмпераментам.

У ТВОРЧАСЦІ маладых жывапісцаў Беларусі, бадай, найбольш ясна выступае праблема народнасці з яе «падтэмай» нацыянальнага мастацтва. Актуальнасць яе — рэакцыя моладзі на двухбаковы працэс, у якім непазбежнае праўленне інтэрнацыянальных якасцей мастацтва знаходзіцца ў дыялектычных суадносінах са сцвярджаннем нацыянальных асаблівасцей.

Сказаць, што старэйшыя проста перадалі сваю традыцыю народнасці маладым — адзначала б спрасціць індывідуальны працэс набыцця творчай сталасці. Што сапраўды перададзена, дык гэта традыцыя, раўназначная запаведзі, сутнасць якой — у веданні нацыянальнай гісторыі, этнаграфіі, фальклору, прыроды вызначэння характэрнага тыпажу. Не ведаць сваёй рэспублікі — усё роўна, што не арыентавацца ў сваім доме — такое агульнае перакананне. Важна і разуменне таго, што ветапане гэтае не павінна быць «ламаршчаным».

Пачуццё сучаснасці ў творчасці маладых беларускіх жывапісцаў спалучаецца з веданнем глыбін быцця, лёсу, характараў, якія даюць матчынасць адчуццю самабытнасці рэспублікі.

У Палацы культуры тарфянікаў з'явіўся велізарны роспіс (плошчай 100 м²), выкананы яечнай тэмперай на ляўкасу. Карпітлівая апрацоўка сцяны да ідэальна гладкай дазволіла маладому манументалісту Юрыю Багушэвічу захаваць строгі лінейна-пластычны малюнак шасцічасткавай фрызавай кампазіцыі і насяціць прастору, якая вырашана ў трох планах, мноствам жыццёвых характэрных дэталей. У роспісе адлюстравана багатая беларуская вясень, пара вясельляў. Нетааропкі і плаўны рытмічны лад. Песенна гучыць колерны акорд — золата зямлі, пяшчотны блакіт азёраў, светлыя, у белым адзенні постаці, што свабодна ўпісаны ў пейзаж.

Што ў гэтым роспісе новага ў параўнанні з работамі старэйшых?

3. Літвінава, якую ўжо можна назваць сталым майстрам, выканала ў тэхніцы энкаўстыкі роспіс інтэр'ера кінаатэатра «Вільнюс» (у сааўтарстве з С. Катковай). Тут зусім іншы асацыятыўна-алегарычны мастацкі прынцып, значна большая мера ўмоўнасці, накіраваная на стварэнне ўпэўняльнага, манументальнага сімвалу. Цэнтральная жаночая фігура, нібы

каранаваная вежай Гедымінаса — сімвал духоўнай культуры літоўскага народа. У роспісе Багушэвіча цэнтральная фігура нявесты па задуме — аналагічны сімвал. Аднак вылучаная толькі мінімальнымі сродкамі рытмічнага малюнка, яна паглынаецца вялікім полем роспісу, не акцэнтуюцца, а раствараецца ў яе лірыка-ліпсальнай канве. Няма актыўнай «чытальнасці» сімвалу.

У гэтым сэнсе пэўную цікавасць уяўляе, напрыклад, работа В. Ткачова «Жанчына са збанам». Яе нельга назваць партрэтам, таму што сінтэтычны вобраз-тып склаўся з многіх назіранняў, а галоўнае, створаны пачуццём мастака, ягоным разуменнем сутнасці народнага характара. Ніякіх аналогій мы не сустраем у мастацтве іншых рэспублік. Работа пазначана і самабытным

жанчына блікая да вобраза, створанага Ткачовым. І тая, і другая жанчыны — не адна з бязмежнага мноства індывідуальнасцей, а сінтэз гэтага мноства.

Марачкін з тых маладых мастакоў, якіх нельга папракнуць у «духоўнай ляноце». Ён поўны творчага (часам сумбурага) неспакою. Вялікая яго ўдача — партрэт беларускай паэтэсы Цёткі (Алаізы Пашкевіч), які названы «Нас

да жывога, што так упрыгожвае жыццё сучаснага горада.

Трэба сказаць, што ў творчасці нашай мастацкай моладзі рацыянальны момант не пераважае і не з'яўляецца вызначальнай рысай. Нават у найбольш «інтэлектуальным» мастацтве графікаў. Калі рацыяналізм дае сябе адчуць у многіх работах М. Селешчука (у яго надзвычай цінавым па смеласці мыслення, але крыху абстрактным антываенным цыкле з серыі «Адлюстраванні», то ў апошніх, малюваных алоўнам, бытапісальнай кампазіцыі «Мастакі ў вёсцы» пераважае эмацыянальнае ўспрыняццё жыцця. Яшчэ больш далёкія ад рацыяналізму іншыя маладыя графікі. Цыкл светлых, сярэбрыстых афортаў М. Стасевіча, прысвечаных народным іням, адзіноцтвам стылю, гульнявай умоўнасцю вобразаў, лірычнай музычнасцю рытмаў набліжаецца да эмацыянальна-сінтэтычнай мове да фальклору.

Востра грагэскавую інтэрпрэтацыю твора беларускай класікі XVIII стагоддзя даў У. Савіч у літаграфіях да вадзіля В. Дуціна-Марцінкевіча «Піскавая шляхта». Мастак «завывае» ў моцныя дынамічна-пластычныя вузлы ўзятыя буйным плямам фігуры персанажай. Мінімальныя дэталі намякаюць на месца дзеяння, але ўсё тут жыве, дышае, рухаецца — нібы шматгалосна і віхура ўрываецца ў гэтыя лісты і народная вяселосць, і дробязныя шляхецкія страці.

Яшчэ больш вострым пачуццём грагэска, умением спалучаць канкрэтнасць дзеяння з фантастычнай надзеленай В. Славу. Гэтыя рысы з усёй паўнатай выявіліся ў ілюстрацыях да народнай казкі «Удові сын». Усё тут вымалювана, скрупулёзна, з пачуццём проста-такі матэматычнай логікі будовы формы. Мастак не малюе нічога незвычайнага. Але ледзь прыкметна гульня маштабаў, чалавечы выраз, наддзены нашай пісьме, востра акцэнтаваная рэальная дэталі — і кампазіцыя становіцца фантазмагорыяй, напоўненай пачуццём неверагоднага. Угадаецца захопленасць аўтара мастацтва, паўночнага Абрадзання, у прыватнасці, творчасце Іераніма Басха. Аналітычнае і эмацыянальна-творчае засваенне класічнай спадчыны выключнае прамое перайманне.

Для маладых мастакоў характэрна самастойнасць творчага фарміравання. Нельга сказаць, што хто-небудзь з маладых графікаў пераймае Г. Паплаўскага ці А. Паслядовіч, што нехта з жывапісцаў ідзе ўслед за М. Савічкім або Г. Вашчанкам. Аднак дасягненні беларускага мастацтва за апошнія гады дэсатка гадоў, яго грамадзянскі і партыяцкі пафас, культура выяўленчай мовы, безумоўна, паспрыялі творчаму росту моладзі.

Э. ПУГАЧОВА.

ТРАДЫЦЫІ І СУЧАСНАСЦЬ У ТВОРЧАСЦІ МАЛАДЫХ ЖЫВАПІСЦАЎ

Відавочна, што малады манументаліст не пераймае вобразна-сімвалічную мову старэйшых, якая развіваецца зараз такімі майстрамі, як Г. Вашчанка, А. Кішчанка. У яго творчасці пераважае прынцып жанру з элементамі ілюстраванага апавядання, адлюстраванне, якое выканана без усялякіх супярэчнасцей з натурна дэкаратывным малюнкам. Абраныя многімі маладымі, гэтая сістэма цяпер антыўна зацвярджаецца і развіваецца. Вартаць яе — у даступнасці. Роспіс, выкананы ў такім плане, зразумелы кожнаму глядачу без усялякай эстэтычнай падрыхтоўкі. І, думаецца, патрэба ва ўсеагульным разуменні і прыняцці маладых мастакоў да гэтай сістэмы. Жыццяздольнасць яе ў манументальным мастацтве вызначаецца на дадзеным этапе эмацыянальна-вобразнай, сэнсавай напоўненасцю. У гэтым не адмовіш і роспісу Багушэвіча. Вывучэнне жыцця прывяло мастака не да прамога яго адлюстравання. Ён свядома не назвае пасяліна, які будзець, тэхнікі, неабходнай для тарфяных распрацовак, а дадае перавагу сельскай чысціні, каб стварыць вобраз, напоўнены пачуццём гармоніі свету. Жаночыя вобразы рытмічнай плаўнасцю і высакароднай прастаю нагадваюць валжанак К. Пятрова-Водкіна. Есць тут і адпаведнасць духу народнай паэзіі, якую В. Блінін назваў «ідэальнай» у адрозненне ад «рэальнай». І, можна быць, менавіта гэтая павязь часу, якая ўзнікла ў выніку засваення мастаком сённяшняга дня і гістарычнага вопыту мастацтва, перш за ўсё і надае твору дух сучаснасці.

Прага чысціні, спрадэчнай цэласнасці і яснасці пачуццяў стала адной з характэрных рыс творчасці моладзі і беларускіх мастакаў тут не з'яўляецца выключэннем. Гэтая прага задалавальна боку «жываннем» у класіку (не знішчым перайманнем), а з другога — як ужо гаварылася — жаданнем зразумець самабытнасць свайго народа.

адчуваннем абагульненай «моцнай» пластыкі.

«Будаўніца» Э. Белуграва больш партрэтная, чым работа Ткачова. Профіль дзяўчыны ў якасці малюнка з выразнай лінейнай адточанасцю. У ёй ёсць пекаторая скаванасць, адчужанасць як ад глядача, так і ад будаўнічых канструкцый фону. У падкрэсленай своеасаблівасці характара дзяўчыны выяўляецца пэўны тып сучаснай моладзі, якая толькі што (хутчэй за ўсё з вёскі) прышла на гарадскую будоўлю і яшчэ не асвоілася ў новых умовах.

Пазнанне свайго народа не абмяжоўваецца вывучэннем толькі спрадэчнага, сцяпнага. У ім ёсць пачуццё гісторыі, рэмінісцэнцыі перажытага. Кампазіцыйны партрэт В. Маркаўца «Дзяўдзья Саўна» ў адрозненне ад «Будаўніцы» і «Жанчыны са збанам» — вобраз, які пераконвае ярка, індывідуальнай канірацыяй. Чалавек з праніклівым і добрым позірам стаіць, цяжка абарышыся на мыліцы, у дзвярах дашчанага хлява. На цёмным фоне драматычна ўспыхвае насычаным чырвоным колерам машына з інвалідным знакам. Тут ёсць і біяграфія, і характарыстыка чалавеча, надзвычай тыповая для Беларусі з яе жывой, увасобленай у мностве лёсаў памяццю аб Айчынай вайне. Гэты партрэт надзвычай выйграе ў параўнанні са знешне прыгожымі работамі Маркаўца («Святая ў Дошыхах» і «Нупальская ноч»), дзе нацыянальная тэма пралічана і мо нават штучна падкрэслена.

Вобразамі абагульненымі і рамантычнымі мысліць А. Марачкін. «Жанчына з бульбай» — кабата стаіць на фоне цёмнай ралі з чыгунком у руках — спроба расказаць пра лёс народа, не канкрэтызуючы яго адной асобай. У гэтым сэнсе

кавалі ў полімі». У гэтым партрэце няма сузіральнасці. Ён духоўна актыўны. Напружаная, зграбная постаць жанчыны ў суценцы з чорнага калянага шуюку, выкаплены трывожым святлом з карычнева-зеленаватага фону твар, заціснуты ў руцэ тонкія лісты з вершамі-заклікамі, гарачы позірк цёмных вачэй — усё гэта стварае вобраз драматычна, страсны. Сучасны па стылістычным прыёмам і агульнаму гучанню, партрэт гэты гістарычны, таму што мае глыбінны асацыятыўны падтэкст, звязаны з часам.

Лепшыя работы маладых жывапісцаў пераконваюць — толькі вялікая культура, шырыня кругагляду, майстэрства могуць быць асновай вялікага нацыянальнага мастацтва.

Пішучы сучаснасць, малады мастак імкнецца да абагульнення, да выяўлення галоўнага, зыходнага ў жыцці. У іх работах заўсёды прысутнічае прага да сінтэтычнага вобраза, які развіваецца ў нейкай меры наперакор канкрэтнай партрэтнасці. Яна, гэтая прага, ёсць у работах маладога жывапісца тонкай інтэлектуальнай структуры І. Грынберга. У яго «Рэнтгеналогу», партрэце фізіка Волкава, адчуваецца біццё думкі. Сучасны вучоны паўстае як абагульнены вобраз чалавека, які пакутліва шукае, які знаходзіцца на парозе адкрыцця тайны.

Невялікая работа В. Піменава «Птушкі» вызначаецца жывапіснай і кампазіцыйнай культурай, тонкасцю адчування. У ёй — любоў чалавека да прыроды, беражлівае пачуццё

ВОБРАЗЫ ЧАСУ

Беларускі скульптар Ігар Глебаў паспяхова працуе як у манументальнай, так і ў галіне станковай скульптуры. Асноўныя тэмы яго работ — гісторыка-рэвалюцыйная, героіка Вялікай Айчыннай вайны, наша сучаснасць.

У вогненным гарніле вайны фарміраваўся характар мастака, яго ідэяльна перакананасць, разуменне сутнасці жыцця і задач мастацтва. Праз вобраз чалавека, яго характар выказвае мастак свае адрасны да пацярпелых.

У творах Ігара Глебава на сучасную тэматыку прысутнічае тое галоўнае, што дае твору доўгае жыццё — глыбіня непасрэднасці светаўспрымання, цікавасць да духоўнага свету сучаснікаў.

Скульптар сцанцэнтруе ўвагу на вобразах радавых савецкіх людзей, паказваючы іх такімі, якімі іх бачыць у штодзённым жыцці. Для многіх яго твораў, асабліва ранняга перыяду творчасці, характэрна жанравае асэнсаванне тэмы, прастата і натуральнасць яе ўвасаблення. Гэтыя прыкметы выразна правяліся ў яго дыпломнай рабоце «На палымым стане», у кампазіцыі «Прызнанне».

Пазбягаючы знешніх эфантаў, шчыра і праўдзіва паказвае мастак розныя бакі жыцця савецкага чалавека. У жанравай кампазіцыі «На палымым стане» мастаку удалося перадаць абагульнены вобраз сельскай моладзі 50-х гадоў —

энергічнай, жыццядраднай, працавітай.

Распрацоўваючы тэму працы, Ігар Мікалаевіч звяртаецца да вобраза савецкай жанчыны, паказваючы яе на галоўнейшых участках сацыялістычнага будаўніцтва. У кожнай сваёй рабоце мастак знаходзіць пэўны прыём для найбольш поўнай характарыстыкі вобраза. Яго героі, у большасці выпадкаў, паказаны ў дзеянні. Стройна, маладая жанчына зграбае зерне («На танку»). Яе фігура пададзена скульптарам у лёгкім развароце. Добра перададзена пластыка руху. «Камісайнерка» набірае з ірынічнай ваду для сваёй машыны. Як бы на імгненне адарвалася ад работы, завязваючы хустку, «Будаўніца». Яе твар асветлены лёгкай летуценнай усмешкай. Ужо ў гэтай рабоце мастак адыходзіць ад стандартных рашэнняў, малі персанажы паназваюцца абавязкова ў акружэнні пэўных прафесійна-нальных арыбуатаў. Свабодны падыход да вырашэння сюжэта надае кампазіцыі непасрэднасць. Як увасабленне урадлівасці калгасных палёў успрымаецца скульптурная кампазіцыя «Ураджай».

У 1957 годзе на рэспубліканскай выстаўцы, прысвечанай 40-годдзю Вялікага Кастрычніка, экспанавалася работа мастака «Калгасніца», выкананая ў высакародным матэрыяле — мармуры. Яна вылучаецца срод скульптурных партрэтаў мастака ўнутранай духоў-

ленасцю, далікатнасцю пластычнага выканання. У яе вобразе праступаюць якасна новыя рысы свабоднай асобы — духоўная раскаяванасць. Яна і цяпер, праз шмат гадоў, успрымаецца як вобраз нашай сучаснасці.

І, як бы заначваючы сэрню жаночых вобразаў, якія ўмоўна можна аб'яднаць адзінай тэмай «Жанчыны — працаўніца», мастак стварае кампазіцыю «Радыстка». У тыле ворага. Успрымаючы ратны подзвіг жанчыны ў гады Вялікай Айчыннай вайны, І. Глебаў акцэнтует тры рысы духоўнага аблічча савецкіх людзей, якія з асаблівай сілай раскрываліся ў гады суровых выпрабаванняў. Мастаку удалося спалучыць жаночасць і сілу характара, вернасць салдацкаму абавязку.

Звяртаючыся да гісторыка-рэвалюцыйнай тэматыкі, І. Глебаў стварае значныя творы. Ён працуе над вобразам У. І. Леніна, імкнучыся стварыць у манументальнай пластыцы абагульнены вобраз правадыра. Помнік У. І. Леніну, створаны Глебавым сумесна з Б. Івончыевым і архітэктарам Ю. Казаковым, устаноўлены ў Лепелі. Развіваючы гэтую тэму, мастак працуе над помнікам Ф. Э. Дзяржынскаму (станоўлены ў Калгасе Бабруйскага раёна, які носіць імя Фелікса Эдмундавіча).

Важнай вехай у творчасці І. Глебава з'яўляецца работа над манументам-помнікам Францыску Скарыне. Пляціметравая бронзавая статуя беларускага першадрукара, філосафа і асветніка устаноўлена ў старадаўнім Полацку ў 1976 годзе. Над праектам і рабочай мадэллю помніка мастак працаваў сумесна з народным мастаком БССР

А. Глебавым, А. Заспіцім, архітэктарам У. Мароніным.

Нядаўна закончана работа над помнікам Міхаілу Іванавічу Калініну, які будзе устаноўлены ў Мінску на плошчы, якая носіць яго імя. Над праектам помніка І. Глебаў працаваў сумесна з В. Палічункам і архітэктарам Ю. Грыгор'евым і А. Нязоравым.

Як асабліва адназначна разглядае І. Глебаў работу над помнікамі воінам Вялікай Айчыннай вайны. У дубровах, на ўзлесках, на перакрыжаваных дарог, у населеных пунктах, срод калгасных палёў стаяць сціплыя абеліскі, стэлы, манументы. У суровым маўчанні застылі сімвалічныя фігуры мацяры, воінаў, партызан, герояў-падпольшчыкаў над брацкімі магіламі загінуўшых у гады Вялікай Айчыннай вайны. Гэта — сімвалы памці народнай пра героюў, якія адышлі ў бессмяротце, старонкі мастацкага летапісу гераічнага мінулага краіны. У стварэнне гэтага летапісу ўнёс свой уклад і Глебаў. Створаны ім помнікі воінам і партызанам устаноўлены ў Стоубцах, на тэрыторыі калгаса «Гігант» Бабруйскага раёна і іншых месцах.

Зараз І. Глебаў сумесна са скульптарам А. Заспіцім і архітэктарам Ю. Казаковым працуе над помнікам у гонар вызвалення горада Маладзечна. Ён будзе ўзведзены непадалёку ад цэнтральнай плошчы горада.

Работа над помнікам яшчэ не закончана, а І. Глебаў ужо ў думках пра новы творы. У яго майстэрні — мноства алоўкавых намідаў, эскізаў у пластыліне, гліне...

Ф. ВАЛАДЗЬКО.

СЕЛЬСКИ ДОМ КУЛЬТУРЫ:
ПРАКТЫКА, ПОШУК

НЕЯК у калгасным пасёлку Урыцкее, што на Гомельшчыне, мне давалося прысутнічаць на рэпетыцый сельскага хору. Перад пачаткам заняткаў у пакой зайшла жанчына гадоў за пяцьдзесят, цішком заняла сваё месца і таксама пачала спяваць. Спачатку сарамліва-збянтэжана, а затым яе твар засвяціўся радаснай усмешкай. У дружным суладдзі галасоў па-маладому загучаў і яе зянонкі і чысты голас. Я з задавальненнем назіраў за ёй і думаю, і напэўна, у гэты момант у чалавека, называецца, спявае душа.

Падумалася, што ў самадзейнасць людзі ідуць, каб зведаць радасць і асалоду, якія дае мастацтва, ідуць, не думаючы аб конкурсах і аглядах.

Мы пазнаёміліся. Гэта была Тацця-

...Пасля Сяргеявіч наш маршрут скіраваўся ў Рудзенск. Канстанцін Сцяпанавіч Саскавец, дырэктар мясцовага Дома культуры, шмат раскаваў пра тое, што было. Гісторыя мясцовай самадзейнасці мае сапраўды нямала добрых старонак. А што сёння? Паехалі з Рудзенска вядомыя ўсёй акрузе спявачкі Ірына Высеўка і Галіна Пархімчык, чые галасы часта гучалі нават па радыё. За апошнія гады не стала і іншых выканаўцаў. Самадзейныя калектывы Дома культуры не змаглі амаладзіцца, пачалі распадацца. Перастала існаваць і агітбрыгада. А новыя гурткі не створаны.

Рудзенск — вялікі гарадскі пасёлак. Тут ёсць многа прадпрыемстваў гандлю і быту, медыцынскія ўстановы, сярэд-

інаванне амаль усе гурткі і агітбрыгады? Менавіта на танцы «працую» і вакальна-інструментальны ансамбль «Верас».

Мы звярнулі ўвагу на гэта старшыні сельскага Савета Васіля Іосіфавіча Чумака. Ён толькі развёў рукамі:

— І ў самадзейнасць, і на розныя вечары не ідуць людзі. Ад тэлевізараў не адрываць.

— Што мне, са званком бегача па вуліцах? Ці, можа, пакет цукерак мацаваць да аб'явы? — кажа і А. Пяршко.

Усё зразумела. Таму і не ідуць сюды людзі, што ўсе мерапрыемствы зводзяцца да танцаў. Гэтым, а не канкурэнтнай тэлебачання можна растлумачыць тое, што ў Рудзенску і Пухавічах зрастаюць сцэжкі, якія вядуць у дамы культуры...

НЕ ШАНЦУЕ клубу і ў вёсцы Бор—Цэнтры калгаса «Іскра». Не зартымліваюцца тут доўга загадчыкі. Не паспее новы кіраўнік асвоіцца са сваімі абавязкамі, як ужо саступае мес-

ЖАНАТРАСТЫ

на Сымонаўна Мурына, вясковы паштальён, член жаночага савета пры Урыцкім сельскім Савеце, адна са старэйшых удзельніц мастацкай самадзейнасці. Маці сямі дзяцей, моцна занятая і дома, і на рабоце, яна заўсёды знаходзіць час, каб прыйсці на рэпетыцыю.

Ці не сведчыць гэты прыклад аб тым заканамерным працэсе, пра які ў адным з артыкулаў праекта новай Канстытуцыі запісана: «У СССР усяляк заахвочваецца развіццё прафесійнага мастацтва і народнага мастацкага творчасці?»..

Чамусьці Таццяна Сымонаўна Мурына часта ўспаміналася ў час паездкі па пухавіцкіх асяродках культуры, якіх тут больш за пяцьдзесят.

Шмат такіх аматараў народнага мастацтва ў Сяргеявіцкім сельскім клубе. Недзе з год назад прыняла яго камсамолка Святлана Тарашкевіч. Цяпер яна — адна з лепшых кіраўнікоў сельскіх асяродкаў культуры ў раёне.

Святлана гаворыць:

— Спачатку мяне зацікавілі гаспадарчыя справы. Клуб быў запушчаны. Прышлося рабіць рамонт, самай фарбаваць, прыводзіць у парадак сцэну, абнаўляць наглядную агітацыю. Нам цяпер не сорамна запрасіць сюды людзей. Будынак стары, але ўтрымліваем яго ў чысціні і прыглядзе.

Асабліва многа энергіі аддала Святлана самадзейным калектывам. Яна адразу знайшла сабе сярод моладзі паміж іх. Распаліла ў іх сэрцах чысты і светлы агонь творчасці. На клубнай сцэне драматычны гурток паставіў драму «Брэсцкая крэпасць», інтэрмедый «Аднойчы ноччу», «Дзве капейкі», «Мы будзем жыць», «Бабуля». З новай праграмай выступілі спевакі і танцоры.

Кіруе клубам не толькі адна загадчыца. Створаны савет, які вырашае ўсе пытанні, звязаныя з тэматычнымі вечарамі, канцэртамі, паездкамі і выступленнямі ў суседзях. На яго, калі можна так сказаць, «лятуць і планёркі» прыходзіць і дырэктар саўгаса «Сяргеявічы» Ян Уладзіслававіч Шышла, і сакратар партыйнай арганізацыі Уладзімір Аляксеевіч Мазурэнка, і настаўнік мясцовай школы Пётр Пятровіч Бурш.

— Акрамя драматычнага і танцавальнага калектываў, жаночай вакальнай групы пры клубе працуюць і гурткі — «Умельныя рукі», выдзеленнага мастацтва, — раскаваў мяне П. Бурш. — Але Святлана задавальняецца гэтым: яна шукае і знаходзіць усё новых і новых людзей. Неўзабаве ў Сяргеявічах павінен з'явіцца яшчэ адзін мастацкі калектыв — фальклорны хор. У яго стварэнні самы гарачы ўдзел прымае заўзятая актывістка самадзейнасці, сакратар камсамольскай арганізацыі школы Святлана Моўчан.

ня школа, кентора мясцовага саўгаса, завод пластыкавых вырабаў.

— Колькі ў гэтых калектывах аматараў самадзейнага мастацтва? — пацікавіліся мы.

Нялёгка было адказаць на пастаўленае пытанне дырэктару Дома культуры.

— На заводзе пластыкавых вырабаў увесь наш «касяк», — тлумачыць Канстанцін Сцяпанавіч. — У нас прыблізна 80 удзельнікаў самадзейнасці. З іх 50 — на гэтым прадпрыемстве.

Няўжо няма талентаў сярод астатніх жыхароў пасёлка?

Што і казаць, Дом культуры не стаў цэнтрам мастацкага выхавання жыхароў, месцам, дзе народныя таленты растуць, вучацца і ўдасканальваюць майстэрства. Дэвіз фестывалю самадзейнай творчасці працоўных — масавасць і майстэрства — у Рудзенску не замацаваўся.

— Трэба прызнацца, — сказаў на развітанне Саскавец, — не ідуць да нас людзі. Тэлебачанне відавата... Прапала ў людзей цікавасць да песняў і танцаў. І гэтак не толькі ў нас...

КАЛІ МЫ раскавалі загадчыцу аддзела культуры райвыканкаме Галіне Фёдаруна Кароль пра тое, што пабачылі ў Рудзенскім СДК, яна вельмі здзівілася. Аказваецца, у красавіку там пачынаў супрацоўнік абласнога Дома народнай творчасці, зрабіў слушныя заўвагі, даў парады. Напярэдадні нашага прыезду ў Рудзенск прыязджаў у камандзіроўку (7 кіламетраў ад раённага цэнтра) метадыст РДК. Ён таксама паглядзеў розныя паперы і дакументацыю, адзначыў недахопы і... паехаў.

Пабывалі мы і ў Пухавіцкім сельскім Доме культуры. Яго дырэктар Аляксандр Рыгоравіч Пяршко ўносіць у справядзачы далёка не клубныя мерапрыемствы: сходы грамадскасці, выступленні сталічных артыстаў, лекцыі, працытання лектараў таварыства «Веды». Па тры—пяць разоў у тыдзень запісваюцца гаспадарчыя работы: рамонт плоту, крэслаў, дзвярэй, падрыхтоўка памішвання да вечароў адпачынку і, безумоўна, кіно і танцы. А ўласна клубныя мерапрыемствы?

Іх тут амаль не праводзіцца. У Доме культуры пасялілася цішыня. І хаця стаіць ён у цэнтры пасёлка, акружаны курчаравымі дрэвамі, сюды моладзь ходзіць толькі на танцы, людзі ж старэйшага ўзросту тут зусім не бываюць.

Чаму? Адказ адзін: у Доме культуры не праводзяцца цікавыя і змястоўныя сустрачкі, канцэрты. А між тым жыхары Пухавіч з задавальненнем успамінаюць, што ўсё гэта рачей тут было.

У сацыялістычных абавязачельствах Дома культуры на сёлетні год запісана правесці 80 вечароў танцаў і 40 — адпачынку. Білет на танцы каштуе 50 капеек. Збіраецца сюды па 200 і больш юнакоў і дзяўчат. Дык ці не гэтым тлумачыцца тое, што ўся культурна-асветная работа з моладдзю зводзіцца ў Пухавічах да адных танцаў? І ці не таму спынілі сваё

ца іншаму. Пакуль той «асвойваецца», з яго і патрабаваць нельга. А як крыху набярэцца вопыту — зноў перадае ключы пераемніку.

Цяперашняя загадчыца Наталля Вішнеўская працуе крыху больш чым год. Дзверы клуба тут часцей на замку. Зразумела, што такі «касяродак культуры» не вабіць да сябе людзей.

А. Лукашонак, намеснік сакратара партыйнай арганізацыі калгаса, гаворыць:

— Адзінае, чым жыве Борскі клуб, гэта дэманстрацыя кінафільмаў. За апошнія дзесяць гадоў у ім змянілася амаль дзесяць загадчыкаў. Прыязджалі сюды на практыку студэнткі, дык яны самадзейнасць наладзілі і жыццё адразу запульсавала. З Вішнеўскай мы не раз гаворылі, але яна нічога не робіць. У клубе сумна і няўтульна.

М. Абакунчык, тэхнік клубу, дадае:

— А ў нашай жа вёсцы жывуць цікавыя, вясёлыя людзі. Па святках амаль у кожным доме спяваюць так суладна, прыгожа, моцна.

СПАШЛЭМСЯ яшчэ на адзін прыклад. Жыве ў вёсцы Блужа Ганна Яўгенаўна Заблоцкая, дырэктар мясцовага СДК. Яна карыстаецца вялікай павагай вясцоўцаў. Дзякуючы ёй Дом культуры стаў цэнтрам цікавага адпачынку працоўнікаў сяла. Адзін з сакрэтаў поспеху — цесны кантакт з партыйнай арганізацыяй, праўленнем калгаса «1 Мая», выканкамам сельсавета.

Аб тым, чым жыве Блужскі Дом культуры, можна даведацца адразу ў фае, дзе на відным месцы вісяць планы работ, сацыялістычныя абавязачельствы калектываў, расклад гуртковых заняткаў. Многа цікавых стэндаў, і лепшыя з іх прысвечаны людзям, героям пяцігодкі. Гэты Дом культуры выконвае свой абавязак — прапагандыста перадавага вопыту.

Вялікай папулярнасцю карыстаюцца ў вясцоўцаў тэматычныя вечары «Я — Саветскі Саюз», «Радзіма мая — СССР», «Святлом Кастрычніка азораны», «60 гераічных год», цыкл лекцый «Цвіці і мацуйся, Радзіма мая!» і іншыя мерапрыемствы.

І вось што яшчэ прыемна здзівіла ў Блужы: тут не скардзяцца на тое, што моладзь не жадае ўдзельнічаць у самадзейнай творчасці. Наадварот, хлопцы і дзяўчаты ахвотна танцуюць і спяваюць, знаходзяць заняткаў па сэрцу. А чаму? Таму, што мясцовыя культасветнікі любяць сваю работу, сумленна выконваюць свае абавязкі.

М СІСКЕВІЧ,
спец. карэспандэнт «Літаратуры і мастацтва».

ПА ДУШЫ

Галіна Фёдаруна Валасевіч палюбіла ліngu і моцна падружылася з ёй яшчэ ў дзіцячыя гады. І гэта любоў засталася на ўсё жыццё.

Пасля заканчэння Інстытута культуры яна стала працаваць загадчыцай бібліятэкі ў пасёлку Прывольны, дзе знаходзіцца Заходняя машына-выпрабавальная станцыя. Бібліятэка была невялікай, але кіраўніцтва станцыі не шкадарала сродкаў для яе паліўнення. Так, толькі сёлета адпущана для гэтай мэты 650 рублёў. Зараз у фондах — сем тысяч кніг.

Вабяць бока наведвальнікаў з густам аформленыя выстаўкі. Вось на першым плане — «Год слаўнага 80-годдзя». Тут сабраны творы, брашурны, падборні газет, якія раскаваюць аб слаўным шляху нашай краіны. Не менш цікавыя выстаўкі «Наш саветскі закон», «За цябе, Беларусь», «Усё для фізкультуры і спорту». Бучням адрасаваны спецыяльны куток школьніка.

У бібліятэку ідуць не толькі абмяняць кніжку. Тут часта можна паслухаць лекцыю, агляд літаратурных навінак, прыняць удзел у канферэнцыі чытачоў і іншых масавых мерапрыемствах.

Кожны дзень сюды наведваецца прыкладна 40—50 аматараў кнігі. Звыш сямсот чытачоў у невялікім пасёлку! І гэта пры наўнасці яшчэ і тэхнічнай бібліятэкі, якой карыстаюцца спецыялісты.

У папулярнасці бібліятэкі вялікай заслуга ле загадчыцы, сапраўднага энтузіяста кнігі Галіны Фёдаруны Валасевіч.

Мінскі раён. **Г. ВІНАГРАДАУ.**

На радзіме

В. І. Дуніна —

Марцінкевіча

Сёлета спаўняецца 170 год з дня нараджэння аднаго з заснавальнікаў сучаснай беларускай літаратуры Вікенція Іванавіча Дуніна-Марцінкевіча.

Два месцы ў Беларусі асабліва цесна звязаны з жыццём і творчасцю аўтара камедыі «Пінская шляхта» — Вабруйшчына і Міншчына. Другую палову свайго жыцця, з 1839 па 1884 гады, пісьменнік пражыў на Івянецца-Валожынскай зямлі, а больш дакладна — у Люцынцы, невялікай сядабе, якую ён купіў пасля 12 гадоў службы чыноўнікам у розных установах губернскага Мінска.

Нікому невідомая дагэтуль Люцынка, дзякуючы нястомнай, кіпучай дзейнасці гэтага чалавека ператварылася ў вялікі па таму часу прыцягальны культурны цэнтр. Сюды да яго прыязджалі вядомыя паэты і кампазітары, артысты з буйных цэнтраў краіны. А тэатр, створаны ім у Люцынцы, па праву можна лічыць першым самадзейным тэатрам на беларускай зямлі.

Царская цензура забараніла выданне п'ес аўтара на беларускай мове, і ён ставіў іх на самадзейнай сцэне, і нярэдка сам іграў.

Прайшло амаль 95 гадоў, як памёр Дуніна-Марцінкевіч, а на Івянецца-Валожынскай зямлі і да гэтага часу многае нагадвае пра яго. Па месцах, звязаных з жыццём і творчасцю драматурга, школьнікі пад кіраўніцтвам выкладчыкаў беларускай літаратуры арганізуюць пазнавальныя экскурсіі.

У Івянцы жыве вядомы ў Беларусі рэжысёр па дрэву Апалінары Фларыянавіч Пушко, які асабіста ведаў некаторых сваякоў Дуніна-Марцінкевіча, часта гутарыў з ім. Гэта таламгло разбярць на ўзнаўленні вобраза пісьменніка. А. Ф. Пушко зрабіў цэлую серыю яго партрэтаў. Бюсты Дуніна-Марцінкевіча, выразаныя з дрэва, выстаўляліся на выстаўках у Мінску, Маладзечню і ў іншых месцах. Цяпер, да юбілею пісьменніка, разбяр рыхтуе яшчэ адзін яго бюст.

Пахаваны пісьменнік на зямлі калгаса «Верны шлях», на невялікіх могілках пры дарозе з Ракава ў Івянец. На помніку Саюзам пісьменнікаў БССР устаноўлена дошка з надпісам: «Тут пахаваны выдатны беларускі пісьменнік Вікенція Іванавіч Дуніна-Марцінкевіч. 1807—1884 гг.»

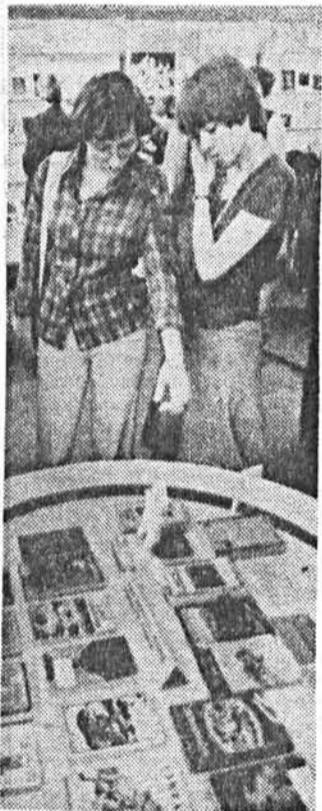
І. ЦІТОУ,
Я. САДОУСКІ.

СВЕТ ГАРТАЕ КНИГУ ДРУЖБЫ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 4).

Апладыментамі сустракаюць прысутныя прывітанне ўдзельнікам і гасцям Міжнароднай кніжнай выстаўкі - кірмашу ў Маскве Старшыні Савета Міністраў СССР А. М. Касыгіна, якое зачытаў старшыня аргкамітэта выстаўкі Б. І. Стукалін. У прывітанні выказана ўпэўненасць, што Маскоўская кніжная выстаўка-кірмаш, якая цалкам адпавядае духу заключнага акту нарады па бяспецы і супрацоўніцтву ў Еўропе, будзе актыўна садзейнічаць развіццю і паглыбленню міжнароднага культурнага абмену, пашырэнню ўзаемавыгадных дзелавых кантактаў між выдаўцамі і распаўсюджвальнікамі літаратуры, будзе актыўна служыць справе сацыяльнага прагрэсу, міру і гуманізму.

Пра вялікае значэнне абмену на выстаўцы лепшымі ўзораў кніжнай прадукцыі ў справе ўмацавання міру і развіцця прагрэсу на планеце гавораць прадстаўнікі ЮНЕСКА Селія Зайер і прэзідэнт Сусветнага Савета Міру Рамэш Чандра, які падкрэслівае, што спецыяльна прыехаў у Маскву, каб прывітаць гэты важны форум.

Лі стэнда «Кнігі-лаўрэаты».

Выстаўка адкрыта. Разам з фотакарэспандэнтам «ЛіМа» Уладзімірам Крукам, трымаючыся попеч, у разнамоўным стракатым патоўпе спышаемся ў залу, разгароджаную на мноства адкрытых невысокіх блокаў, у якіх размешчаны стэнды нацыянальных экспазіцый. Незвычайная маляўнічасць стварае атмасферу свята, вялікага фесту.

Куды перш-наперш накіравацца? Хочацца хутчэй сустрацца з землякамі, але зварок робім круглага на зале, каб мець уяўленне пра ўсю выстаўку, прынамсі, галоўную яе частку, што разгорнута ў першым павільёне. У першую чаргу заглядаем да бліжэйшых сяброў — балгар, чэхаславакаў, палякаў, бегла знаёмімся з экспазіцыямі ГДР, Вьетнама, Венгрыі, Румыніі... Сябрам нашым ёсць што паказаць і прапанаваць пакупнікам, усяму свету вядомы іх дасягненні ў галіне культуры, навукі, літаратуры, кнігадрукавання. На стэндах усіх сацыялістычных краін мы бачым шмат прыгожа аформленых, цудоўна выдзеленых кніг савецкіх аўтараў — сведчанне нашага цеснага супрацоўніцтва.

Савецкая экспазіцыя, у якой прадстаўлены ўсе саюзныя рэспублікі, — самая вялікая і, не пабаяся сказаць, самая змястоўная, ды яна магла б быць удвая, утроя большай: наша краіна — самая буйная дзяржава свету, нашы кнігі чытаюць ва ўсіх кутках зямлі, дзе існуе цывілізацыя.

Беларускі раздзел размешчаны ў кутку правага крыла будынка, між экспазіцый дзвюх братніх рэспублік — Малдаўскай і Украінскай. Мы бачым тут у акружэнні наведвальнікаў старшыню Дзяржкамвыда БССР М. І. Дзяльця, яго намесніка А. Ф. Барушку, Р. А. Ткачука, дырэктара Мінскага аблкіллігадлі У. І. Лапцёнка, які тут выконвае абавязкі дырэктара нашай выстаўкі; тут жа знаходзіцца кіраўнікі буйнейшых выдавецтваў рэспублікі — М. Г. Ткачоў («Мастацкая літаратура»), Ф. І. Савіцкі («Навука і тэхніка»), М. А. Антоенка («Беларусь»), А. А. Жадан («Вышэйшая школа»), У. І. Ліпцёшкін («Народная асвета»), дырэктар Беларускага аддзялення УААП В. А. Хорсун. Усе яны, як гаворыцца, гатовы змагацца за гонар і марку нашай кнігі.

Наведвальнікаў то прыбывае, то ўбывае, і клопатаў хапае ўсім — і галоўнаму мастаку М. Ганчарову, і намесні-

Старшыня Дзяржкамвыда БССР М. І. Дзялец гутарыць з намеснікам міністра культуры ГДР Клаусам Хейке.

ку дырэктара выстаўкі М. Барздыка, і асабліва стэндыстам Але Святловай і Валянціне Барачанкавай. У дырэктара мінскага кніжнага магазіна «Дружба» Людмілы Сарновай свае турботы — яна вядзе перагаворы з прадстаўнікамі братніх сацыялістычных краін аб папаўненні адпаведных аддзелаў свайго магазіна, а таксама яго філіялаў у рэспубліцы.

Адным з першых беларускую экспазіцыю «адкрылі» мастакі. Аказваецца, да Міжнароднай кніжнай выстаўкі-кірмашу прымеркаваны Усесаюзны семінар галоўных мастакоў выдавецтваў на тэму «Тэндэнцыі развіцця сучаснага мастацкага афармлення кнігі». «Вучымся практычна, проста ля стэндаў», — сказала галоўны мастак выдавецтва «Мастацкая літаратура» В. Жыжэнка.

Мастакі — «семінарысты», відаць, не паспелі яшчэ сабрацца ўсе разам, бо вось з радасным воплічам прывіталіся, абняліся два хлопцы. Знаёмімся: Бахыт Машрапаў з Алма-Аты і Алег Чумак з Кіева, разам канчалі Львоўскі паліграфічны інстытут, пяць гадоў не бачыліся... Як яны ставяцца да беларускай кнігі, яе афармлення? Беларуская кніга афармлена на высокім мастацкім і паліграфічным узроўні, асабліва вучэбная літаратура, гаворыць Бахыт. Алег дадае, што поспехі беларускай кнігі тым больш значныя, што яны дасягнуты на агульным высокім усесаюзным і сусветным узроўні кнігадрукавання. Хораша знойдзены ў мастацкіх адносінах серыйныя беларускія выданні, а новы «Буквар», успамінае Алег, на нядаўняй выстаўцы ў Лейпцыгу выклікаў агульную цікавасць.

Поспех беларускай кнігі не выпадковы, гаворыць яшчэ адзін удзельнік гэтага семінара, галоўны мастак выдавецтва імя Гафура Гуляма ў Ташкенце Іван Кірыякідзі. І ў значнай ступені ён абумоўлены тым,

што ў ёй гарманічна спалучаюцца змястоўнасць, мастацкае афармленне і паліграфічнае выкананне. Гэта разумныя, прыгожыя, добрыя кнігі. Вось і экспазіцыя ваша, працягвае гасць з Ташкента, размешчана з густам, прадумана, неназойліва. Беларуская экспазіцыя — адна з лепшых; адна з тых, якую можна вылучыць, заключае ён.

Што ж, усё гэта прыемна і радасна чуць, прызнанне шчырых сяброў, да таго ж спецыялістаў у кніжнай справе, дазваляе спадзявацца на поспех і тут, на сусветным кніжным кірмашы.

Дзелавую, можна сказаць, частку ў нашым беларускім раздзеле пачынае загадчык рэдакцыі сучаснай савецкай літаратуры балгарскага выдавецтва «Народна культура» Кузман Саваў. Разам з М. Ткачовым ён праглядае каталог выдавецтва «Мастацкая літаратура», яны нешта памячаюць, аб нечым рацяцца. Не будзем ім перашкаджаць.

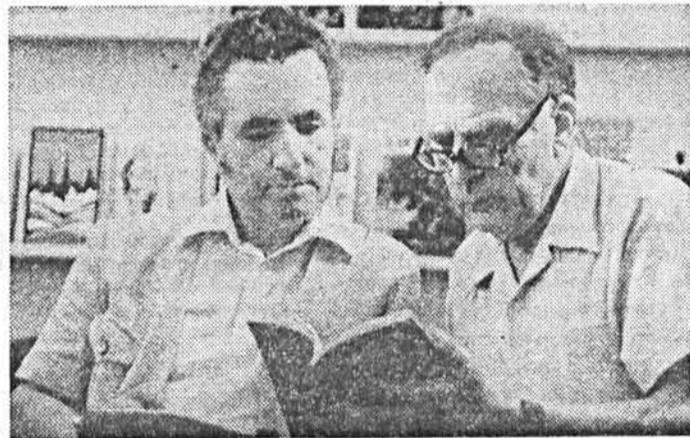
Марыя Гульманова і Вера Дудашова, якія прадстаўляюць два славацкія выдавецтвы — «Славенскі спісыватэль» і «Млады лета», — цікавіцца дзіцячай літаратурай, новымі

кнігамі паэзіі і прозы. У гэты ж час Міхаіл Іванавіч Дзялец гутарыць з прадстаўнікамі чэхаславацкіх знешнегандлёвых аб'яднанняў Міраславам Новакам, Міраславам Марушкам і Уладзімірам Мічудам.

Заходзіць энергічны, абаяльны намеснік міністра культуры ГДР Клаус Хейке ў суправаджэнні двух вядомых пісьменнікаў — Ота Херберта і Хофэ Гюнтэра. Пабыўшы сам-насам некалькі хвілін з М. І. Дзяльцом і М. Г. Ткачовым, яны хутка пакідаюць нашу экспазіцыю. Цікавімся: які вынік гэтага маланкавага візіту? Міхаіл Іванавіч смяецца: для пачатку падпісалі дагаворы на конт перакладу па дзве кнігі з аднаго і другога боку. Якія кнігі? Мы выдзелілі раманы Ота Херберта і Хофэ Гюнтэра, яны — кнігу абвінавачвання фашызму «Я з вогненнай вёскі»... і... і яшчэ адну, пакуль не будзем называць, назавём у шэрагу іншых, калі скончыцца выстаўка і падвядзём агульныя вынікі.

Ну што ж, хай будзе добрым пачатак, хай будучы добрыя вынікі.

Уладзімір АНІСКОВІЧ,
спец. карэспандэнт
«Літаратуры і мастацтва».

Балгарскі выдавец Кузман Саваў і дырэктар выдавецтва «Мастацкая літаратура» Мікола Ткачоў. Фота У. КРУКА.

«Пражская калекцыя» Францыска Скарыны

З году ў год расце колькасць прыхільнікаў славацкага беларускага асветніка — пісьменніка, мастака і выдаўца Францыска Скарыны. Гэт му ў многім садзейнічаў цэлы шэраг кніг пра яго, выпушчаных у канцы 1960 — пачатку 70-х гадоў у сувязі з 450-годдзем беларускага кнігадрукавання. Як вядома, сярэд і асабліва папулярнасць набыў вялікафарматны манатрафічны альбом «Графічны Францыска Скарыны», які ўпершыню аб'яднаў выдатную графіку вялікага асветніка.

З цікавасцю сустрэлі прыхільнікі Скарыны і артыкул пра яго пра-

скія выданні ў толькі што ўбачыўшым свет 13-м томе Пражскай Дзяржаўнай бібліятэкі імя У. І. Леніна ў Маскве, аўтар якога — загадчык аддзела рэдкіх кніг гэтай бібліятэкі, доктар гістарычных навук Я. Неміроўскі. Ён расказаў пра ўнікальную па сваёй паўнаце калекцыю маскоўскай Леніні: у ёй ёсць усе пражскія выданні Скарыны за выключэннем дзвюх — вельмі рэдкіх «Псалтыры» (у свеце — 2 экзэмпляры) і кнігі «Рэф». А ўсяго ў маскоўскай Леніні — 69 экзэмпляраў пражскіх выданняў Скарыны.

Перш, чым услед за Я. Неміроўскім расказаць

пра самую калекцыю, хочацца ўспомніць, што год нараджэння беларускага першадрукара невядомы, хаця і надзвычай цікавая, падтрымліваемая некаторымі сучаснымі вучонымі, гіпогаза мінскага даследчыка М. Шчанаціхіна (1926 год) аб тым, што ў гербе Скарыны адлюстравана сонечнае зацменне 1486 года і таму гэтую дату трэба лічыць годам яго нараджэння... Паводле запісаў у кнігах Кракаўскага ўніверсітэта, мы ведаем, што «Францыск з Полацку, пітвін» удастоены вучоной ступені бакалаўра 10 наступнага на 1506 г., 9 лістапада 1512 г. ён вытрымаў эн-

замен на ступень доктара медыцыны ва ўніверсітэце горада Падуя (Італія), з 1517 г. абрунтаваўся ў Празе...

Калі ж з'явілася першая друкаваная кніга ў нашай краіне? Да нядаўняга часу лічылася, што ў 1525 г.: менавіта тады Скарына адрукаваў у Вільні першы экзэмпляр «Апостала». Але вось у Капенгагене выйвілі вялікае выданне Скарыны — «Малую падарожную кніжку» з «Пасхаліяй» на 1523 г. Сама кніга, значыцца, з'явілася ў канцы 1522 г., і гэтую дату лічыць цяпер пачаткам айчынай кнігі. У Вільні Скарына таксама выпускае 20 з лішнім

выданняў. У сярэдзіне 30-х гадоў першадрукар, слава пра якога распаўсюдзілася па славянскіх краінах, па запрашэнню чэшскага караля Фердынанда пераехаў у Прагу на пасадку ўрача і карацельскага садоўніка. Там у Празе ён і памёр наля 1551 года.

Такая ў самых кароткіх рысах біяграфія Скарыны ў святле апошніх удакладненняў даследчыкаў. Артыкул Я. Неміроўскага дадае новыя звесткі аб выдавецкай дзейнасці першадрукара ў Празе.

Аўтар спачатку назвае, як складалася наштоўная пражская калекцыя Леніні, пра тое, які некаторыя экзэмпляры захоўваліся яшчэ ў зборы М. Румянцава, прыцягваючы пазней асабліва ўвагу прыхільнікаў бібліятэкі Румян-

цаўскага музея. У 1870-х гадах былі набыты новыя выданні. Імліва пачала папаўняцца калекцыя пасля Вялікага Кастрычніка. Ведаючы, што маскоўская Ленінка асабліва іклапоціцца аб сэнцаўнаванні ў сябе гэтага фонду, кнігі Скарыны перадалі ёй многія бібліятэкі краіны і некаторыя асобы.

Але якія ж самі кнігі? Вось, напрыклад, адрукаваная ў Празе ў 1517 г. «Кніга Ісуса Сірахава». Як і ва ўсіх іншых выданнях Скарыны, тут таксама ёсць выдатная гравіюра яго работы. Пра гэтую ілюстрацыю «Дыспут» даследчыні гавораць, што хаця яна створана на тэму так званай свяшчэннай гісторыі, але, па сутнасці, з'яўляецца як бы нарцінай з натуры, сцэнкай вельмі тыповай

18 верасня — Дзень работнікаў лесу

З ЧАРГОВАЙ нарады ў Бердаўскім лясніцтве Мікалай Макаравіч Арэхва вяртаўся а шостага гадзіне. Аўтобуса чакаць яшчэ было доўга, і ён рашыў завітаць у чыгуначнае дэпо, пагаварыць з хлопцамі. Гэта ўжо стала для яго звычай: зазірнуць сюды, успомніць маладосць, удыхнуць ужо нязвыклы, але незабыты яшчэ пах жалеза, мазуту.

На пераездзе перад ім апусціўся паласаты шлагбаум. Мікалай Макаравіч, маючы час, парашыў пастаяць, прапусціць цягнік.

Праплывалі вагоны, рытмічна перастукваліся колы на стыках рэек. І Мікалай Макаравіч міжволі прыгадаў далёкае ўжо юнацтва, калі ён працаваў на чыгунцы, марыў стаць машыністам. У той час не было гэткіх во магутных лакаматываў. Былі старэнкія, але працавітныя паравозы, якія добра паслужылі чалавеку за паўтара стагоддзя...

У дэпо нікога са знаёмых ён не заспеў — змена скончылася, аднак Мікалай Макаравіч усё ж затрымаўся тут пахадзіць па цэхах, па майстэрнях. Хадзіць, глядзеў і ўжо не верыў, што тут, у Лідскім дэпо, пачыналася яго працоўнае жыццё, пазнавалася цана хлеба, зробленага ўласнымі рукамі ў цяжкія пасляваенныя гады. Працаваў слесарам-рамонтнікам, хацеў вадзіць чыгуначныя саставы. Хацеў... У росквіце сіл да яго нечакана падкралася хвароба. Дзякуй урачам: выратавалі, дапамаглі, а вось працаваць на вытворчасці забаранілі. Вярнуўся ў родную вёску Мікулічы. Прапанавалі пасаду лесніка, бо і бацька яго калісьці таксама працаваў лесніком. Вось і сын пайшоў па яго слядах, стаў гаспадаром лесу.

Дэпо поўніцца шумам, грукатам. То тут, то там успыхваюць сінія агеньчыкі электразваркі, у розныя бакі ляцяць іскры. А думкі пераносяць Мікалая Макаравіча ў яго абход, у лес. Колькі там прыгажосці! Асабліва ў канцы мая — пачатку чэрвеня, калі дрэвы апрацоўваюцца ў свежую зеляніну, калі не змаўкаюць у ім птушыныя галасы.

З галасамі птушак пераклікаецца і сяды-тады заглушае іх манатонны звон бензапіл. Адна піла ў руках Арэхвы, другая — у руках яго памочніка Вацлава Пішчыка...

Прыгадаў той вясновы дзень і нібы наваў ўбачыў, як за імі сачыла тады ласіха — старая знаёмая, галоўная гаспадыня мясцовага лесу. Добрая, мірная жывёліна, ніякай шкоды не прыносіць прыродзе... Спілаваная хвоя неахвотна, з працяжнім трэскам упала на зямлю. Спалоханая ласіха з лясным імгненна знікла ў гущары.

Арэхва ўсміхаецца, выціраючы рукавом успацелы лоб. Садзіцца на паваленае дрэва. Побач з ім апускаецца Пішчык.

Пішчыка ў памочнікі Арэхва выбраў сам. Пабачыў, што той любіць лес, і не проста любіць, а шануе, от і прапанаваў. Вацлаў Іванавіч, стаўшы памочнікам лес-

ніка, нават курыць кінуў, бо хадзіць па лесе з агнём — нельга...

...Над лесам нерухома, нібы шматкі ваты, вісяць белыя воблачкі. Мікалай Макаравіч, ускінуўшы ўгору вочы, думкае: цікава было б паглядзець з такой вышыні на свой абход. Няўжо праўда, што на карце, якая вісіць у лясніцтве, ён на кляновы лісток падобны? Неждарма шмат тут клёнаў! Менш, канечне, чым хвой, елкі, бярозы, але багата. Яму нават дуб уступае.

ЗАПАВЕТНЫМІ СЦЕЖКАМІ

«У інтарэсах цяперашняга і будучых пакаленняў у СССР прымаюцца неабходныя меры для аховы і навукова абгрунтаванага, рацыянальнага выкарыстання зямлі і яе нетраў, расліннага і жывёльнага свету, захавання ў чысціні паветра і вады, забеспячэння ўзнаўлення прыродных багаццяў і паліпашэння асяроддзя, якое акружае чалавека».

Арткул 18 праекта Канстытуцыі СССР.

Нібы жывым істотам ляснік гаворыць расціце сабе на радасць людзям, упрыгожвайце нашу зямлю; а высакаць мы будзем толькі тых з вас, хто састарэўся, хто аджыў сваё: вы не крывідуіце, санітарную чыстку праводзіце трэба...

Асноўнае ж у дзейнасці работніка лясной гаспадаркі не ў тым, каб секчы, а — каб садзіць дрэвы. Тут яму на дапагу прыходзіць сям'я: жонка Галіна Васільеўна, дачкі Ліда і Тоня — вучні мясцовай школы.

Дзе-нідзе трапляецца ў абходзе граб. Ніхто яго не садзіць, ён сам сябе сее. Расце, праўда, марудна. Мабыць, тама і загэртаваны, цвёрды — як жалеза.

Любіць Арэхва свае мясціны. Перакананы, што няма мясцін больш прыгажэйшых, чым гэтыя: няхай яму прапаноўваюць немаведама што, ён нікуды не паедзе адсюль.

Жыхары Мікуліч, усіх навакольных вёсак ахвотна дапамагаюць яму і вырошчываць лес, і ахоўваць вялікае багацце роднай прыроды.

Ахова заключаецца не толькі ў тым, каб змагацца супраць браканьерства. Апошні раз спроба самавольна спілаваць дрэва была зроблена гадоў пяць-шэсць назад. З дапамогай грамадскасці злачынца быў затрыманы і аштрафаваны. Лясную ахову трэба разумець у больш шырокім маштабе, у комплексе. Скажам, барацьба з неахайнымі адносіннямі некаторых людзей да раслін, асабліва маладняку, засмечваннем лесу,

разбурэннем птушыных гнёздаў, мурашнікаў.

Вось і на сённяшняй нарадзе ляснічы Мікалай Мікалаевіч Скарабагатаў яшчэ і яшчэ раз гаворыў пра гэта:

— Ляснік не проста вяртаўнік лесу, як лічылася здаўна. Бярэ, маўляў, стрэльбу і «обходіць владення свои...» Сучасны ляснік — гэта работнік, які дасканала ведае аграэхніку вырошчвання лясных культур, структуру глебы; характар па-

І другое. Мала выслухаць параду, прачытаць інструкцыю. Трэба яшчэ і сваю ініцыятыву праяўляць. А галоўнае — любіць лес. Ён — любіць яго больш, чым самога сябе. Умее радавацца ў час яго росквіту, умее слухаць яго стогны зімой, калі моцны вецер бязлітасна гне вяршаліны дрэў, часта ломачы іх. Яму, як жывую істоту, шкада, калі той жа вецер з карэннем вырывае дрэва. Яму па-шчырасці хочацца прадоўжыць жыццё старога распаласаванага маладка дуба — маўклівага сведку многіх падзей.

...З Ліды Мікалай Макаравіч вярнуўся позна. Адрозу лёг спаць. А рана-раносенька, задоўга да ўсходу сонца, ён зноў на нагах.

Ля печы завіхаецца жонка. Старэйшая дачка Ліда таксама ўжо не спіць, памагае маці рыхтаваць сняданак: дзярэ бульбу на тарцы — бацька вельмі драгіні любіць.

Бацька, глядзячы на дачку, кожны раз нацешыцца не можа. Пасля заканчэння дзесяцігодкі збіраецца паступаць у мінскі тэхналагічны і, канечне, на факультэт лясной гаспадаркі. Так яна сама рашыла. Ну, а бацька з радасцю падзяляе яе намер. Няхай замацоўваецца дынастыя ляснікоўскай...

Ліда любіць хадзіць з бацькам у лес, асабліва ў летнія канікулы, калі часу вольнага больш. Ён добра ведае месцы, дзе пасуцца дзікі з парасятамі, адпачываюць ласі, хавваюцца ад людскога вока казулі, дзе старанна маскіруе сваю наву ліса. Толькі гнязда чорнага бусла ніяк высачыць не можа. Такія ўжо гэта дзіўная птушка. Адкуль яна ўзялася — хто яе ведае. Мо з Белавежскай пущы, мо з Палесся ці яшчэ адкуль прыляцела...

...Калі ён выйшаў з хаты, вёска яшчэ спала. Хрыплыя галасы маладых пеўняў перушалі цішыню вераснёўскай раніцы. Неждарма ж кажуць, што першым у Мікулічах працянаецца ён, Арэхва.

Па роснай сцяжынкы Мікалай Макаравіч накіраваўся ў бок свайго аходу. За вёскай Вострава, што ланцужком навісла над самай рэчкай Гаўяй, ружавеў небасхіл.

А вась і сама Гаўя — трыток славутага бацькі-Нёмана. Цераз яе перакінута кладка. На ёй спыніўся ляснік — убачыў ласіху, што, мусіць, блукала ўсю ноч паблізу чалавечага прытулку. Яна ўпэўнена ўвайшла ў рэчку, за ёю — ласяня. Абое паплылі да процілеглага берага, туды, дзе пачынаўся лес.

Між тым за бярозавым гаем, дзе нядаўна ружавеў небасхіл, паказваюцца сонечны дыск. Ён марудна, але ўпарта, нібы апрацоўваў на вяршаліны бяроз, непрыкметна для чалавечага вока адрываўся ад гарызонту.

Недзе прагрукаеў, прасігналіў і паступова змоўк ранішні цягнік. Мікалай Макаравіч азірнуўся, прыгадаўшы, мабыць, у гэты момант сваё далёкае юнацтва на чыгунцы... Потым паправіў на плячы стрэльбу і пакрочыў у свой абход.

Алесь МАЦКЕВІЧ.

для часу Снарныны, калі шматлікія дыскусіі садзейнічалі абуджэнню розуму, нараджэнню ісціны.

Вось іншае выдатнае выданне — «Кніга Зыход», надрукаваная каля 1519 г. Тут увагу кнігалюбаў здзіўляе першакласная, якая набыла шырокую вядомасць гравюра «Дачка фараона і Маісей». Не менш значная па сваіх мастацкіх вартасцях і гравюра ў «Кнізе Юдзіф».

А вась, напрыклад, гравюра «Навухаданесар, цар вавілонскі, здабывае Ерусаліма». Падобныя гравюры, якія адлюстроўваюць турнірныя паядыны, піша даследчык, бытавалі ў еўрапейскім мастацтве, аднак такой выразнай, такой дынамічнай кампазіцыі не было ў графіцы таго часу.

Гэта работа Снарныны нарысталася незвычайнай папулярнасцю, моцнае перайманне яе адчуваецца ў вядомай гравюры «Грунавальдская бітва», змешчанай у «Хроніцы польскай». Справа ў тым, што Снарнына выступае тут як заўзяты прыхільнік міру на зямлі, бічуе ўсялякія войны, якія нясуць спусташэнне, знішчаюць людзей. Ён з тымі, хто абараняе родны горад, таму што наперадзе войск абаронцаў мы бачым штандарт з гербам аўтара. Тут, безумоўна, адлюстроўваюцца асабістыя назіранні Снарныны, які быў сведкам незлічоных войнаў Вялікага княства Літоўскага і супраць чаго ён палымна выступае.

У гэтым наштоўнейшым выданні яшчэ шмат гравюр-ілюстрацый, пры-

чым асабліва цікавыя тыя, якія адлюстроўваюць сцэны ўзвядзення храмаў. Яны нагадваюць збудаванні, якія ўзводзілі ў тыя часы на тэрыторыі Беларусі.

Завяршаючы размову пра гравюры, трэба асабліва падкрэсліць, што ў двух экзэмплярах пражскай калекцыі — «Чацвёртая кніга царства» і «Кніга Ісуса Сірахава» — мы бачым здзіўляючы па мастацкай выразнасці, вядомы на ўвесь свет аўтапартрэт Снарныны, які хавае ў сабе яшчэ шмат загадкаў і захапляючых гіпотэз.

Вельмі цікавыя і ўладальніцкія надпісы на экзэмплярах. «Сія кніга Алескся, гаворыць надпіс на адной з кніг, — а взята сія кніга в Литовской земле в городе Гродне в 1655 году, меся-

ца августа в 26 день». Другі запіс належыць нейкаму папу Пятру: «А подписал своею рукою. А кто сию книгу от него...» На гэтым запісе абрываецца, але ясна, што поп пагражаў нейкай карай таму, хто ўкрадзе кнігу, і, відаць, царкоўным праклінам, — даволі распаўсюджаная форма ўладальніцкіх надпісаў таго часу. Наступны запіс датычыць верасня 1761 г. і гаворыць, што кнігай валодае падпаручык Васіль Тэвляшоў, якому яна дасталася ад дзеда яго, стольніка Фёдора Тэвляшова і ад бацькі, салдата лейбгвардыі Прызображэнскага палка.

Апошні лакалічны ўладальніцкі надпіс: «Из числа книг купца А. Кочуева».

А на «Кнізе прарока Данііла» з пражскай калекцыі Снарныны ёсць сведчанне аб прыналежнасці яе ў 1766 г. казану Панцялю Васільеву са станицы Войска Данскога.

Падобныя запісы — красамоўны доказ таго, што кнігі Снарныны чыталі і вывучалі не толькі імянітыя людзі і рознага роду «арыстакраты» таго часу, але і простыя людзі.

Вось пра такіх чытачоў, якія яна паказвае пражскай калекцыі Снарныны, і марыў сам выдавец.

Бліскучая «пражская калекцыя» гаворыць аб тым, што вялікі беларускі асветнік, робячы свой бласпрыкладны подзвіг, выдаючы кнігі на высо-

нім паліграфічным узроўні, ажыццяўляючы ўвесь незвычайна працаёмкі працэс вырабу гравюр і друкавання, усямерна клапаціўся аб асвеце народа. Ён вымушаны быў выдаваць «сваешчынныя кнігі». Аднак і ў іх вельмі цесных рамках ён змог дамагчыся велізарных вынікаў, паўсюдна распаўсюджваючы промні ведаў сярод славіян, асабліва сярод беларусаў і рускіх. Пазнаёміўшыся з апісаннем кніг пражскай калекцыі Снарныны, чытачы з неапраўжаным чаканнем наступнага артыкула Яўгенія Немуроўскага пра кнігі віленскага друку вялікага сына беларускага народа, якія захоўваюцца ў галоўнай бібліятэцы нашай краіны.

Васіль АСОКІН, Масква.

Сяргей МЕЛЬНІЧУК

ПРЫЗНАННЕ

Раман Дудка выбег на вуліцу чырвоны, быццам параны ракі. У яго душы бушавалі шасцібальны шторм.

— Не разумеюць, — гаварыў ён невадома да каго. — Ні стылю майго не разумеюць, ні арыгінальнасці, ні глыбіні думкі. Сухары няшчасныя! Дзе ўжо ім зразумець мае пэтычныя прышчы. Танія гершы «зарэзалі»... Перагрэслі бласоніцыя ночы, на сэрца наступілі грубаю падшваю... Нічога, даражэнькія, вы яшчэ пачуеце пра Рамана Дудку. Калі не вам, дык вашым дзецям і унукам мае вершы даядзецца на памяць вучыць. Будзьце і спаць класіся, і працянацца з ім!

Гарачым шэптам прадэкламаваў: **Хоць месяц у калысцы неба спіць, А зоркі спецыць весела так з неба. Без Галі не магу на свеце жыць, І больш ужо нікога мне не трэба. Свяці ж ты, месяц, нам, свяці, свяці, Нам трэба разам па жыцці ісці.**

Гэтае страфа, нягледзячы на яе геніяльнасць, ніяк не развела кепскі настрой Рамана Дудкі. Ён уявіў, як зноў будзе дакараць жонка, што, маўляў, ё ё лынды, паперу псе замест таго, каб дзесяці прапавец, дзецям на хлеб забраць, і сум агарнуў душу яшчэ глыбей. Хацелася заплакаць горнімі слязямі або тэнучца ў неглыбокую раёнцэнтраўскую рэчку.

Машынальна ногі неслі Рамана Дудку за аколіцу. Тут весела грукаталі бульдозеры, працягвалічы новую вуліцу, вышную сіль пестра прачэрвалі горда ўзнятыя стэлы вежавых кранаў. Раман Дудка гэтага не заўважваў. Ён думаў пра чаротнасць рэдактара, пра бессмяротнасць пэтычнага слова, пра тое, што зноў будзе сварыцца жонка...

Калі Раман Дудка апынуўся побач з будаўнічай пляцоўкай, на якой загараля хлопцы весела клалі цагліны, ён раптам спыніўся, быццам токам прашыты. «Вось ідэя! Вось, лям чынам мае творы дондуць да нашадкаў. І нікія рэактары гэтаму не перашкоджаць».

Як на шчасце, у будаўнікоў пачынаўся абедзенны перапынак. Муляры ўселіся кружком на залёную траўку, дасталі свае пакуны з ежай, тэрмасы.

— Цікавая работа ў вас, хлопцы, — прывітаўшыся, пачаў гутарку Раман Дудка. — Я воль наглядваць збоку — прыёмна глядзець.

— Э, дружа, — павярнуў да Рамана галаву белазубы, кучаравы хлопец. — «Збоку» — гэта што, воль калі б кельму ўзяў у руцэ ды хоча адзі будымак збудавалі — тады б наглядзеў. Права! Не толькі для сябе — для пакаленняў будучы. Воль як!

— А ці цяжка навучыцца гэтай спра-

ве? — націпаў ён Раман.

— Ян каму, — адказаў зноў той жа белазубы. — Калі з ахвотаю ўзяцца — не такая ўжо гэта хітрая штука...

Праз некалькі дзён Раман вучыўся будаваць. «Воль даручаць прапавец самастойна, — меркаваў ён, — тады і зраблю тое, што задумаў. Пажадана, зразумела, замуроваць іх дзесяці ў падмурак. Статгодзі праляжаць, а ўсё ж да нашадкаў дойдучы. І даведзецца калісьці ўсё чалавецтва, што быў такі паэт Раман Дудка, якога не зразумелі сучаснікі...»

Надрукаваныя на тоўстай паперы вершы былі старанна ўпакаваны ў бляшаную скрынчачку. Патрэбна толькі, каб надарыўся зручны выпадак. Ды брыгада працавала такімі тэмпамі, што Раману і ўра вершы некалі было ўспомніць. Хлопцы хвалілі яго:

— А ў цябе, дружа, выяўляецца сапраўдны талент да нашай справы. Далейка пойдзеш.

А калі Раман Дудка прынёс першую зарплату, жонка аж праслязілася ад радасці:

— Я ўжо думала, што ты зусім прапашчы чалавек, што ўсё жыццё паперу будзеш псаваць. А ты воль які малайчына.

І ўсё ж прозвішча Рамана Дудкі з'явілася ў раённай газеце: пісалі пра яго як пра аднаго з лепшых будаўнікоў.

А бляшаная скрынчачка з вершамі так і стаіць у закутку клядоўкі. Пылам пачала пакрывацца. Ніяк Раман не вырашыць: замуроваць яе ці не трэба.

Пераклаў з украінскай Ц. ЛІЯКУМОВІЧ.

Мікола ВЯРШЫНІН

СВОЙ ШЛЯХ У НАВУКУ

— У інстытут я паступаю, Ну, а ты, сябрук Яўмен? — А воль я аб тым не дбаю, Як бар'еры браць я знаю, І праскочу: я ж — спартсмен!

Васіль ЮРЭВІЧ

РАДАСЦЬ БАЦЬКІ

Бацька сьну даў кілішан, Сам стаць і дзівіцца: — У мяне пайшоў мой Міша — Вы'е і не скрывіцца.

Іван ШПІЧКА

ЗАЙЗДРАСЦЬ

Аслы зайздросцілі сланам: «Каб мець такія вушы нам, — Пра нас не толькі байкі сілалі б. Але раманы напісалі б!»

Пераклаў з украінскай С. НЕФІДОВІЧ.

Рыгор ЛАЗУРКІН

НЕВЕРАГОДНАЕ Ў ВЕРАГОДНЫМ

Дырэктар цагельнага завода Кузьма Іванавіч Перапечка прымаў наведвальнікаў. Тыя ў яго затрымліваліся роўна на той час, які быў неабходны для вырашэння пытання. Іншы раз нават крыначку менш, бо дырэктарскі час вельмі дарагі. Але воль у кабінет зайшоў пехта Адам Жмых.

— Я на-асабістаму, таварыш, дырэктар, — з хваляваннем загаварыў ён. — Я, ведаеце, таго... Хачу адрамантаваць пех. Дык воль, трэба дыпісаць некалькі цагліны.

— Колькі вам? Тысячу? Паўтары?

— Ды не, што вы! Мне ўсяго некалькі цаглінак.

— Як гэта — ўсяго некалькі? Колькі ўсё ж?

— Ды штукі чатыры — пяць...

— Бачыце, — сказаў Кузьма Іванавіч, нервова глянуўшы на гадзіннік, — такую дробязь вам не стане выпісаць бухгалтэрыя: у іх разлік па сотнях — тысячах, а вы — пяць цаглінак. Ды і ў мяне воль колькі часу аднялі.

— Даруйце, я не хачеў, — вінавата сказаў Адам, — але што ж мне рабіць?

— А вы ідзіце і вазьміце некалькі цагліны.

— Як жа так? Што скажуць людзі? Яны скажуць: глядзіце, воль пячмысты на руку чалавек пацягнуў народзіце лабро.

— Што вы! — супакоў яго дырэктар і з яшчэ большым

хваляваннем паглядзеў на гадзіннік. — За такую дробязь ніхто нічога не скажа.

— Ну дык падумае.

— І не падумае. Але добра, калі вы гэтак трывожыцеся, я зараз паперку напішу, што дазваляю ўзяць вам пяць цагліны.

— Калі ласка, не пішыце. Прашу вас, не рабіце гэтага. Бо ў такім выпадку цагліны дастануцца мне бясплатна, і хоць ніхто нічога не скажа і не падумае, я ўсё роўна не вазьму іх: маё ўласнае сумленне не дазволіць гэтага зрабіць.

Дырэктар раптам на некалькі імгненняў скамянеў, утаропіўся на Адама. Ён быў ашаломлены.

«Гэта ж трэба, — думаў Кузьма Іванавіч, — якой незвычайнай чэснасці чалавек! Другі на яго месцы даўно ўжо ўзяў бы пад пахі тыя цагліны і панёс, а ён воль — нізавошта! Дарэмна я шкадаваў сваіх дарагіх мінут, якія на яго патраціў: гэта ж шчасце бачыць такога чалавека!»

Дырэктар заглянуў у светлыя вочы Адама, у якіх святлілася сама святая прастата, і яму захацелася ўзняцца і пацалаваць яго ці сказаць што-небудзь далікатнае, але сіла субардынацыі ўсё ж стрымала яго.

— Калі так, то я асабіста прэмірую вас тымі цаглінамі. За выключную чэснасць.

Кузьма Іванавіч яшчэ не ведаў, што ў сувязі з буйным крадзяжом асобай Адама Жмыха ўжо зацікавіліся следчыя.

Салавей РАЗБОПНІК

Змітрок Прыгожы

Дзейнічаюць: УДОВІН СЫН, ДВАНАЦАЦІГАЛОВЫ ЗМЕЙ.

Удовін Сын стаіць наля газетнай вітрыны, чытае. Прыходзіць Змей.

ЗМЕЙ (становіцца побач з Удовіным Сынам). Што тут цікавае? (Глядзіць на газету, быццам яе не бачыў). Сённяшні нумар дужа змястоўны. Тут (паказвае на літаратурную старонку) змешчаны творы, а дакладней, прадстаўлены аўтары самых розных творчых манер, розных узростаў і магчымасцей. Малайчына, рэдактар! Умее аздобіць газету, умее зачараваць чытача. Цікавая газета! А літаратурная старонка — проста цуд! Воль пачытай вершы Змітрака Прыгожана.

УДОВІН СЫН (чытае падборку вершаў). Рукі трэба адбіць такому аўтару. На парог яго ў рэдакцыю не трэба пускаць.

ЗМЕЙ (лагодны тон). А па-мойму, вершы напісаны на высокім узроўні, па-майстэрску. Тут адчуваецца рука і почырк спрантыкаванага майстра.

УДОВІН СЫН. І не пахне тут майстэрствам. Аглаблэй піша гэты Змітрок Прыгожы.

ЗМЕЙ (загоцаў каля вітрыны). Навошта так рэзна? А можна, у аўтара дванаццаць галоў...

УДОВІН СЫН. Дык гэта твае вершы?

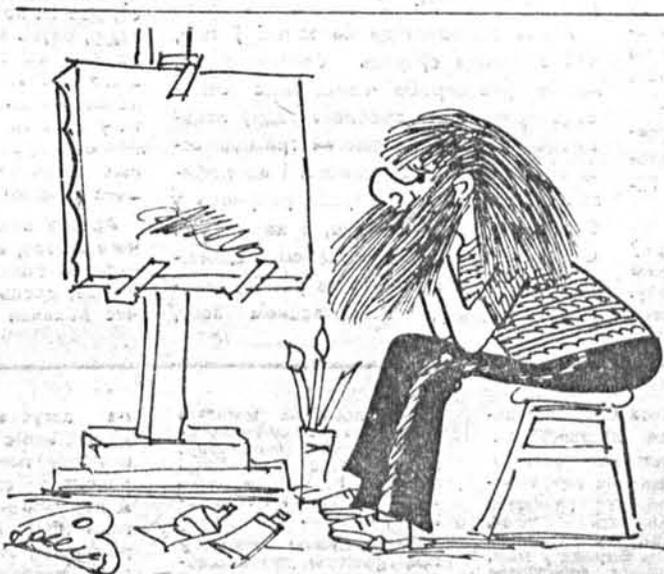
ЗМЕЙ (з гонарам). Мае! І напісаны яны як след, моцна напісаны. Магчыма, ты не разумееш іх, не дарос яшчэ, мае творы будуць ацэнены ў будучым, праз два мільёны гадоў.

УДОВІН СЫН. А чаму сааб прозвішча пад вершамі не паставіў?

ЗМЕЙ. Кожны аўтар мае права выбіраць сабе псеўданім. Мой псеўданім — Змітрок Прыгожы.

УДОВІН СЫН. Без дару верша быць не можа, хоць псеўданімя (назвайся) Распрыгожым.

Літаратурны запіс Р. ЯСЦЕВА.

ДЗІВАК-ЧАЛАВЕК...

Мал. М. ГУРЛО.

«Літаратура і искусство — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісателёў БССР, Мінск.»

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦН КП Беларусі

Індэк 63856. АТ 01452

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарава, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адзнака санратара — 33-44-04, аддзела грамадска-палітычнага жыцця і інфармацыі — 33-22-04, аддзела прозы і паэзіі — 33-24-62, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела выўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела пісем і масвай работы — 33-22-04, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65.

Рукапісы рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Алесь АСІПЕНКА.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Ефрасіння БОНДАРАВА, Барыс БУР'ЯН, Мікола ГІЛЬ (адказны сакратар), Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ, Юрый ГРЫГОР'ЕУ, Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА, Аляксандр КАПУСЦІН (намеснік галоўнага рэдактара), Уладзімір НЯФЁД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Аляксей ПЫСІН, Міхаіл САВІЦКІ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМЯЖОН, Юрый СЕМЯНЯКА, Мікола ТКАЧОУ, Юлія ЧУРКО, Рыгор ШЫРМА.